

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ СТУДІЇ

Для напрямку 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика);

Автор: Олексюк О.М.,
кандидат філологічних наук,

Затверджено на засіданні кафедри прикладної лінгвістики від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету
від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету від «28» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017

Витяг із ОКХ

У результаті вивчення курсу студент оволодіває компетентностями, зокрема студент повинен **знати**:

- історію становлення університетської освіти в регіоні;
- порядок організації навчального процесу в університеті;
- вимоги до змісту, обсягу та рівню освітньої та професійної підготовки бакалаврів за напрямом навчання;
- основні поняття і тенденції розвитку університетської науки з напрямку фахової підготовки;
- форми організації самопідготовки і самостійної роботи студентів;
- правила користування бібліотекою університету;
- форми участі у студентському самоврядуванні, науковій, спортивній, культурній діяльності студентів університету;
- права і обов'язки студента.

Студент повинен **вміти**:

- орієнтуватися в питаннях організації навчального процесу в системі вищої освіти;
- визначити дисципліни циклу професійної підготовки за вибором студента;
- скласти індивідуальний навчальний план підготовки бакалавра за відповідним напрямом і фахом ;
- скласти індивідуальний графік вивчення дисциплін відповідно до розкладу навчальних занять;
- користуватися інформаційними ресурсами бібліотеки університету в електронному і паперових варіантах;
- замовляти навчальну і наукову літературу в читальних залах;
- володіти прийомами і методами пошуку інформації в локальній мережі університету;
- керуватися розкладом навчальних занять;
- організувати процес самостійної навчальної роботи;
- обирати напрями наукового дослідження відповідно до фахової підготовки, здібностей та власної зацікавленості;
- оцінювати рівень засвоєння власних знань з визначеної дисципліни;
- користуватися фондами бібліотеки;
- визначати за власним уподобанням форми участі у студентському самоврядуванні, соціально-культурній діяльності в університеті;
- користуватися Правилами внутрішнього розпорядку університету.

Витяг із ОПП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Університетські студії» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 035 Філологія. 035.10 Прикладна лінгвістика. Програма розрахована на 3 кредити 90 годин.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії» є процес професійної та наукової діяльності і особистісного становлення студентів в університеті.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Університетські студії» ознайомлення студентів з основними завданнями, принципами, законодавчими актами і нормативними документами в галузі вищої освіти України і освітньої діяльності університетів, підготовка студентів до навчання в університеті у відповідності з сучасними інтеграційними процесами у світовій і європейській освіті в контексті Болонської декларації; підготовка студентів до навчання в університеті відповідно до сучасних інтеграційних процесів у міжнародній освіті в контексті Болонської декларації, ознайомлення з основними тенденціями університетської наукової школи з напряму професійної підготовки студентів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Університетські студії» є:

- формування у студентів систему знань щодо суті й соціального значення вищої освіти, сучасних тенденцій її розвитку;
- адаптація студентів до умов та вимог навчального процесу в університеті з урахуванням сучасних освітніх тенденцій та формування цілісного уявлення про структуру та зміст професійної підготовки;
- прищеплення навичок самостійного й ефективного навчання в університеті з урахуванням глобалізаційних освітніх процесів;
- підготовка студентів до свідомої участі у наукових дослідженнях.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення дисципліни відводиться 3 кредити 90 годин.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
УНІВЕРСИТЕТСЬКІ СТУДІЇ

Ступінь: «бакалавр»

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Код та найменування спеціальності

035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика)

Предметна спеціалізація

Філологічний факультет

Миколаїв – 2017

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Олексюк Олеся Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 01

Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Університетські студії» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 035 Філологія. 035.10 Прикладна лінгвістика. Програма розрахована на 3 кредити 90 годин.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії» є процес професійної та наукової діяльності і особистісного становлення студентів в університеті.

Міждисциплінарні зв'язки: Історія, педагогіка.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває компетентностями, зокрема студент повинен **знати:**

- історію становлення університетської освіти в регіоні;
- порядок організації навчального процесу в університеті;
- вимоги до змісту, обсягу та рівню освітньої та професійної підготовки бакалаврів за напрямом навчання;
- основні поняття і тенденції розвитку університетської науки з напрямку фахової підготовки;
- форми організації самопідготовки і самостійної роботи студентів;
- правила користування бібліотекою університету;
- форми участі у студентському самоврядуванні, науковій, спортивній, культурній діяльності студентів університету;
- права і обов'язки студента.

Студент повинен **вміти:**

- орієнтуватися в питаннях організації навчального процесу в системі вищої освіти;
- визначити дисципліни циклу професійної підготовки за вибором студента;
- складати індивідуальний навчальний план підготовки бакалавра за відповідним напрямом і фахом ;
- складати індивідуальний графік вивчення дисциплін відповідно до розкладу навчальних занять;
- користуватися інформаційними ресурсами бібліотеки університету в електронному і паперових варіантах;
- замовляти навчальну і наукову літературу в читальних залах;
- володіти прийомами і методами пошуку інформації в локальній мережі університету;
- керуватися розкладом навчальних занять;
- організувати процес самостійної навчальної роботи;
- обирати напрями наукового дослідження відповідно до фахової підготовки, здібностей та власної зацікавленості;
- оцінювати рівень засвоєння власних знань з визначеної дисципліни;

- користуватися фондами бібліотеки;
- визначати за власним уподобанням форми участі у студентському самоврядуванні, соціально-культурній діяльності в університеті;
- користуватися Правилами внутрішнього розпорядку університету.

Програма навчальної дисципліни складається з кредитів: **«Історія розвитку університетів. Болонський процес» та «Структура та організація роботи в МНУ ім. В.О.Сухомлинського», «Наукова бібліотека ВНЗ та органи самоврядування».**

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни **«Університетські студії»** ознайомлення студентів з основними завданнями, принципами, законодавчими актами і нормативними документами в галузі вищої освіти України і освітньої діяльності університетів, підготовка студентів до навчання в університеті у відповідності з сучасними інтеграційними процесами у світовій і європейській освіті в контексті Болонської декларації; підготовка студентів до навчання в університеті відповідно до сучасних інтеграційних процесів у міжнародній освіті в контексті Болонської декларації, ознайомлення з основними тенденціями університетської наукової школи з наряду професійної підготовки студентів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни **«Університетські студії»** є:

- формування у студентів систему знань щодо суті й соціального значення вищої освіти, сучасних тенденцій її розвитку;

- адаптація студентів до умов та вимог навчального процесу в університеті з урахуванням сучасних освітніх тенденцій та формування цілісного уявлення про структуру та зміст професійної підготовки;

- прищеплення навичок самостійного й ефективного навчання в університеті з урахуванням глобалізаційних освітніх процесів;

- підготовка студентів до свідомої участі у наукових дослідженнях.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення дисципліни відводиться 3 кредити 90 годин.

Кредит 1. Історія розвитку університетів. Болонський процес. Тема 1. Історія виникнення університетів в Європі і Україні. Світові концептуальні моделі університетської освіти. Типи вищих навчальних закладів за формою власності і рівнем акредитації. Процеси формування транснаціонального освітнього простору.

Тема 2. Законодавство про освіту. Освітні і освітньо-кваліфікаційні рівні. Основні пріоритети в розвитку освіти в Україні. Проблеми формування транснаціонального освітнього простору. Історичні межі та головна мета Болонського процесу. Сутність еквівалентності документів про освіту. Поняття „визнання” і його різновиди. Додаток до диплома.

Тема 3. Поєднання освіти і науки шляхом фундаменталізації освіти. Європейська система трансферу та акумуляції кредитів (ECTS), її структура. Кредитно-модульна система підготовки фахівців як засіб адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу. Індивідуальний навчальний план студента та контроль його виконання. Права та обов'язки суб'єктів навчального процесу. Модернізація форм і методів навчання студентів в контексті кредитно-модульної системи.

Кредит 2. Структура та організація роботи в МНУ ім. В.О.Сухомлинського Тема 4. Форми навчання у вищому навчальному закладі. Форми організації навчального процесу. Види навчальних занять. Структурні підрозділи університету. Регламент університету. Основні документи з організації навчального процесу: понятійний апарат, терміни та визначення.

Тема 5. Освітньо-професійна програма – вимоги до змісту, обсягу та рівню освітньої та професійної підготовки бакалавра за напрямом підготовки. Навчальний план підготовки бакалавра, його структура і перелік дисциплін. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра, його виробничі функції.

Роль економічної науки в розвитку народного господарства.

Кредит 3. Наукова бібліотека ВНЗ та органи самоврядування Тема 6. Структура бібліотеки. Фонди бібліотеки. Правила користування бібліотечними фондами. Правила користування довідково-інформаційними фондами бібліотеки. Тематичний пошук інформації в бібліотеці.

Знайомство з науковими школами та напрямами роботи викладачів кафедр факультету. Основні наукові доробки за останні 10 років. Студентські наукові гуртки та проблемні групи.

Тема 7. Студентське самоврядування як систематизоване об'єднання консультативно-дорадчих органів управління університетом. Основні завдання органів студентського самоврядування. Студентська рада університету, факультету. Студентська наукова рада. Навчальний, науковий, культурно – масовий, спортивно – оздоровчий, побутовий напрями діяльності студентського самоврядування.

Тема 8. Соціальна інфраструктура університету. Студентський клуб. Гуртки художньої самодіяльності. Гуртожиток – студентська домівка.

Структура особистості фахівця. Психолого-педагогічні дослідження з проблеми особистісного становлення. Життєве проектування молоді. Ціннісні орієнтири сучасного студентства в умовах глобалізації освітнього простору.

3. Рекомендована література

Базова

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
3. Бойко М.М., Чучка І.М., Жуков С.А. Основи наукових досліджень: опорний конспект лекцій. Мукачево: РВВ МДУ, 2007. – 68 с.

4. Байденко В. І. Болонський процес: структурна реформа вищої освіти Європи. – М: Дослід, центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун -т, 2002. – 128 с.
5. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
6. Болонський процес: Модель структури додатка до диплома/ Укладачі: Тимошенко З.І., Козаченко О.І., Греков А.М., Гапон Ю.А. – К.: Вид - во Європ. Ун - ту, 2004. – 73с.
7. Болонський процес: документи. – К.: Вид - во Європ. Ун-ту, 2004. – 169 с.
8. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». – К.: ВЦ КНТЕУ, 2006. – 36 с.
9. Збірник нормативних документів з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Укладачі: М.В. Клименко, М.А. Рехтета, О.С. Трофімішина. – Миколаїв: МДУ, 2006. – 99 с.
10. Журавський В. С, Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Видавництво політехніка», 2003. – 200с.
11. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.
12. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
13. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя: Київ-Тернопіль: вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
14. Степко М. Ф., Клименко Б.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. Болонський процес і навчання впродовж життя. - Харків: НТУ, 2004. – 111с.
15. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.
16. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010рр.): монографія /К.Г.Трибулькевич. – Одеса, 2016. – 458 с.
17. Чуйко Г. П., Чуйко Н. Г. Болонський процес – українською мовою. – Херсон, Вид. ХНТУ, 2004. – 23с.

Додаткова

18. Корсак К. Європейський простір вищої освіти і Україна у ХХІ ст. // Вища школа. – 2005. – №1, с.47-56.
19. Кремень В. Г. Болонський процес: сближение, а не унификация //Зеркало недели. – № 48 (473). –13 – 19 декабря 2003.
20. Янковий В. В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції// Дзеркало тижня. – 2003. – № 40. – 18 - 24 жовтня.
21. Матеріали Всеукраїнської наради ректорів вищих технічних навчальних закладів Вища технічна освіта України і Болонський процес. – Харків: ХНТУ, 2004р. – 198с.
22. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению// Вестник высшей школы.:. – 2000. – №6.
23. Лукичев Г. А. Интеграция и эффективность – цели реформ в высшем образовании стран Европы // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. – 2000. – №26. – с. 13 -18.
24. Моніторинг стандартів освіти/ за ред. Тайджмана А., Послтвейта. – Львів: Літопис, 2003. – 328с.
25. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480с.
26. Олексюк О.Є. Робота куратора-наставника академічної групи з професійного виховання студентської молоді // Методичні рекомендації. 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2007. – 102 с.
27. Регламент роботи університету на 2010 – 2011 навчальний рік.: Затверджено рішенням Вченої ради Миколаївського державного університету від 6 вересня 2010 р. – Миколаїв: МНУ, 2010. – 112 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про вищу освіту» (2984 - ІІ), 17.01.2002р.
2. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України». № 199/2004, 17.02.2004р.
3. Наказ МОН Вища освіта в Україні: завдання, перспективи. Проблеми з життя вищої школи /<http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
4. Наказ МОН Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу /<http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
5. Наказ МОН Постанова про освітньо-кваліфікаційні рівні / <http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
6. Наказ МОН Рекомендації щодо заповнення Додатка до диплома про вищу освіту / <http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>

Форма підсумкового контролю успішності навчання: **залік.**

- 1. Засоби діагностики успішності навчання:** самостійна робота, тести, письмовий звіт, контрольна робота.

ГЛОСАРІЙ

Авторитет викладача – це інтегральна характеристика його професійної, педагогічної та особистісної значущості в колективі, яка виявляється через взаємини з колегами та студентами і впливає на ефективність навчально-виховного процесу.

Адаптація (від лат. *Adaptare* – пристосовувати) результат (і процес) взаємодії живих організмів і навколишнього середовища, що приводить до оптимального їхнього пристосування до життя й діяльності.

Академічна година – це мінімальна облікова одиниця навчального часу, тривалість якої становить 45 хвилин.

Акредитація – це процедура надання вищому навчальному закладу певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Актив – це група вихованців, членів конкретного колективу, які усвідомлюють вимоги керівника колективу, допомагають йому в організації життєдіяльності членів колективу, виявляють ініціативу.

Амбіція (від лат. *ambitio* – марнославство, честолюбство (а в прямому значенні – «ходіння навколо, обходження, залицяння»)) – самолюбство; гордість; честолюбство.

Аналіз (др.-грец. *ἀνάλυσις* – розкладання, розчленування) – операція уявного або реального розчленування цілого (речі, властивості, процесу або відносини междупредметами) на складові частини, яка виконується в процесі пізнання або предметно-практичної діяльності людини.

Асертивність – це здатність виражати свою думку й безпосередньо показувати свої емоції та поведінку в межах, які не порушують прав і психічної території інших людей, а також власних. Цей термін означає відсутність агресивної поведінки, охорону власних прав у суспільних ситуаціях.

Атестація – процедура визначення рівня, кваліфікації знань, практичних навичок, ділових якостей працівників і встановлення їх відповідності (не відповідності) робочим місцям, посадам, які вони займають, виявлення їх потенційних можливостей.

Базова вища освіта – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра.

Бакалавр – це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Болонський процес – це діяльність європейських країн, спрямована на узгодження систем вищої освіти цих країн, зведення її до єдиного стандарту.

Відповідальність – загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи.

Вчинок – свідома дія, що оцінюється як акт морального самовизначення людини, в якому вона стверджує себе як особистість у своєму ставленні до іншої людини, самої себе, групи або суспільства, до природи в цілому.

Гідність (від лат. dignitas; англ. dignity; фр. Dignite – гідність) – це поняття моральної свідомості, яке виражає уявлення про цінність всякої людини, як моральної особистості, а також категорія етики, що означає особливе моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості.

Група референтна (еталонна) – це реально існуюча чи уявна група, погляди, норми та цінності якої стають взірцем для особистості, вона формує свої життєві ідеали, звіряє дії та вчинки.

Група соціальна – це певна сукупність людей, об'єднаних за умовними або реальними ознаками в одне ціле.

Гуманізація освіти – це орієнтація освітньої системи та всього освітнього процесу на розвиток і становлення відносин взаємної довіри і співробітництва студентів і викладачів, заснованих на шануванні прав кожної людини, збереження та зміцнення її здоров'я, почуття власної гідності та розвиток особистого потенціалу.

Гуманітаризація освіти – це повернення всіх наук до людини на формування духовного світу фахівця, орієнтованого на загальнолюдські цінності.

Демократизація освіти – це створення педагогіки співробітництва, впровадження принципів гуманізації в освітній процес, досягнення логічності, збалансованості у викладанні гуманітарних, математичних та загальних природничих, загальнопрофесійних та загальних економічних дисциплін.

Ерудиція (від лат. eruditionem – освіченість, вченість) – глибокі різнобічні знання в певній галузі науки чи в багатьох галузях науки й життя; ученість, обізнаність, начитаність.

Здібності – індивідуально стійкі психічні властивості людини, що визначають її успіхи в різних видах діяльності.

Змістовий модуль – це логічно завершена частина теоретичного та практичного навчального матеріалу з дисципліни, яка містить у собі, як правило, декілька лекційних тем, практичних (семінарських) занять, лабораторних робіт, розрахункових завдань тощо.

Імідж (від англ. Image – образ, зображення) – образ, думка, уявлення, що склалися в суспільстві (або цілеспрямовано створені) про будь-кого, про людину, організації, товар і т. д.

Інтелект (від лат. Intelligentia – розуміння, розуміння, осягнення) – визначається як загальна здатність до пізнання і вирішення проблем, що впливає на успішність будь-якої діяльності і лежить в основі інших здібностей. Це інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий у результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини.

Інтелігентність (від лат. *intelligens* – розуміючий, мислячий) – сукупність особистісних якостей людини, які свідчать про її діяльну орієнтацію на загальнолюдські цінності, прилучення до багатств світової культури, дотримання велінь совісті і почуття справедливості, здатність до співчуття, порядності і тактовності, терпимості до інакомислення, принциповості і почуття міри, що дозволяє віднести таку людину до носіїв передової культури.

Когнітивний дисонанс (від лат: *cognitio* – «пізнання» і *dissonantia* – «неспівзвучне, безладно, відсутність гармонії») – стан психічного дискомфорту індивіда, викликаний зіткненням в його свідомості конфліктуючих уявлень: ідей, вірувань, цінностей або емоційних реакцій.

Конгруентність (від лат. *Congruens* – збіг) – рівнозначність, взаємовідповідність якісно рівноцінних станів, процесів або переживань.

Конфлікт (від лат. *conflictus*) – відсутність згоди між двома або більше сторонами, особами або групами. Зіткнення протилежних інтересів, сутичка.

Конформність (від лат. *Conformis* – подібний) – піддатливість людини реальному або уявному тиску групи, що виявляється в зміні її поведінки та установок, хоча спочатку вона могла не поділяти позицію більшості.

Кредит – це умовна одиниця виміру навчального навантаження студента при вивченні якоїсь складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), виконаного студентом під час навчання.

Культура (лат. *Culture* – обробіток, обробляти) – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом історії; історично набутий набір правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації.

Лідер – це людина, яка бере на себе функції управління, домінування, посідає провідне місце в ієрархії групи та здатна впливати на цю групу більше, ніж будь-хто інший.

Ліцензування – це процедура визнання спроможності вищого навчального закладу певного типу розпочати освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до держаних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Магістр – це це звання, яке отримують студенти при закінченні другого рівня вищої освіти – магістратури. На магістратурі студенти отримують більш глибокі теоретичні знання в обраній спеціалізації. Наявність диплома магістра дає право в подальшому вступити до аспірантури та отримати звання кандидата або доктора наук. У середньому магістратура триває 2 роки.

Мотивація (з лат. *Movere* – рух) – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти – це характеристика вищої освіти за ознаками ступеня сформованості знань, умінь і навичок особи, що забезпечують її здатність виконувати завдання та обов’язки (роботи) певного рівня професійної діяльності.

Поточний модульний контроль (ПМК) – це форма контролю, що передбачає оцінку засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі результатів поточної успішності студентів.

Рефлексія (від лат. *Reflexio* – повернення назад) – процес самопізнання суб’єктом внутрішніх психічних актів і станів. Навичка, яка дозволяє не тільки контролювати спрямованість уваги, а й усвідомлювати власні думки, відчуття та загальний стан.

Самовиховання – управління суб’єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, хвилюваннями, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення.

Соціалізація – комплексний процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють йому бути повноправним членом суспільства. Соціалізація виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує існування людини в середині суспільства. Соціалізація являє собою процес входження людини в суспільство, включення її в соціальні зв’язки та інтеграцію з метою встановлення її соціальності.

Спілкування – передача інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу.

Фрустрація (від лат. *Frustratio* – омана, марне очікування) – психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці, що викликаний об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети і розбіжності реальності з очікуваннями суб'єкта.

Юнацький вік – період розвитку людини, що передує зрілості (~15 – 18 років).

Якість вищої освіти – це сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

Лекційний курс

ЛЕКЦІЯ 1

Тема: Становлення та розвиток університетської освіти у світі й Україні.

План:

1. Виникнення перших університетів у Західній Європі та організація навчання.
2. Історія зародження вищої освіти в Україні.

Література до теми:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. — К.: Либідь, 1998. — 560 с.
2. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область : монографія / Ред. рада вид. : В. Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому : В. Д. Будаєв (гол.) [та ін.]. — К. : Знання України, 2010. — 311 с. — Серія : Вища педагогічна освіта.
3. Ідея Університету: Антологія / Упоряд. : М.Зубрицька, Н. Бабалик, Рибчинська; відп. ред. М.Зубрицька. — Л.: Літопис, 2002. — 304 с.
4. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. — Львів : «Новий Світ-2000», 2011. — 180 с.
5. Корсак К. Європейський простір вищої освіти і Україна у ХХІ ст. // Вища школа. — 2005. - №1, с. 47-56.

1. Виникнення перших університетів у Західній Європі та організація навчання

Університетська освіта існує в Європі понад 900 років. Упродовж цього часу вона не втратила своєї індивідуальності та має на меті розвиток європейської цивілізації у становленні сучасної науки в світі. Історія розвою вищої школи засвідчує, що система вищої освіти є своєрідною моделлю соціокультурних чинників, які виникли в суспільстві у цей історичний період.

Зважаючи на необхідність поширення знань та у зв'язку з економічним розвитком Європи в XII-XIII ст. з'являється особлива форма вищих навчальних закладів – університети (*від лат. «universitas» - сукупність*). Це були небачені досі альянси вчителів-магістрів та учнів-школярів. Університетська корпорація вчених – своєрідний аналог цеху середньовічних ремісників: школяр учень, бакалавр підмайстер, магістр, або ж доктор-майстер. Навчаючи – вчитися – це була найкоротша формула середньовічної освіти. Нинішній учень і завтрішній учитель, сам залюбки волів повчитися на вченого майстра.

Вчені-мандрівники, подорожуючи Європою в ті часи, були звичним явищем. З них чималу частину складали так звані ваганти (від латинського дієслова «*vagari*» (блукати), які представляли культурну верхівку середньовічного учнівства. Це були шукачі кращої долі, кращої школи з вищим рівнем знань. Їхні сучасники казали, що «вони збирають знання по школах, як бджоли свій мед по квітах».

Відтак, університети поступово виникають по всій Європі: у Болоньї (1158), Оксфорді (1168), Парижі (1200), Кембриджі (1209), Празі (1348), Кракові (1364) та в інших містах.

Навчання в середньовічному університеті велося латинською мовою. Всі викладачі гуртувалися в особливі організації, так звані факультети (від лат. «*facultas*» – здібності). Пізніше під словом «факультет» почали розуміти те відділення університету, на якому викладалась та чи інша галузь знань.

Університети мали чотири факультети. «Молодший», або «артистичний» (від лат. «*ars*» – мистецтво) найбільш чисельний. Це був загальноосвітній факультет із терміном навчання 5-7 років, протягом яких вивчались «сім вільних мистецтв». Крім того, існувало й кілька «старших» факультетів: медичний, юридичний, богословський (термін навчання 5-6 років), на які студентів приймали лише по закінченню «артистичного» факультету.

Таким чином, навчання мало приблизно такий вигляд: до п'ятнадцяти років юнак навчався латинській мові, читанню, письму та рахунку в монастирській чи місцевій школі. По закінченню школи учень *університетського магістра* загальноосвітнього факультету, тобто «семи вільних мистецтв». Це відбувалося

протягом двох років. Юнака вчили Аристотелевій логіці та фізиці, залучали до участі в студентських диспутах, а потім випробовували на ступінь бакалавра.

Наступні два роки відводилися на слухання лекцій із метафізики, психології, етики, політики (знову ж таки, за творами Аристотеля). Вивчалась космологія і математика.

Далі студент починав учителювати. Він ставав *помічником магістра*, який проводив диспути, у яких виступав у ролі відповідача. У результаті складався іспит *на ступінь ліценціата*. Перша лекція в новій якості – і він уже магістр мистецтв.

Потім ще два роки молодий викладач навчав студентів, навчаючися й сам. Початок кар'єри магістра припадав на 21 рік, коли за плечима вже було шість років університетської освіти. Паралельно з обов'язковою дворічною викладацькою діяльністю, можна було прослухати курс будь-якого «старшого» факультету. Там існували свої правила іспитів, свої вікові межі. Так, після іспитів одержували *ступінь магістра права, медицини чи теології*. Але, щоб навчати теології, потрібно було чекати, щоб учителю виповнилося 34 роки, і щоб цьому передували вісім років навчання. Навчатися на богословському факультеті було найважче. Одних тільки бакалаврів треба було одержати трьох видів: бакалавр Біблії, бакалавр сентенції та повний бакалавр.

Для того, щоб здобути вище звання «доктора наук», потрібно було закінчити повний курс навчання в університеті (11-13 років).

Зазначимо, що основними методами навчання в університетах були лекції і диспути; студенти виконували багато вправ і писали письмові роботи – трактати. Лекція представляла собою читання тексту, який вивчався, та пояснення цього тексту у вигляді коментарів до нього або до його окремих частин. Другою формою навчання був диспут, основою якого було питання для обговорення. Тезу обирав магістр. Заперечення висував або він сам, або його студенти (в тому числі й ті, що випадково потрапили на диспут).

Отже, Середньовічні університети були автономними установами, які мали органи самоврядування. Ректор університету обирався на загальних зборах, хоча теоретично, ним міг стати навіть студент. Завдяки своєму статусові, університети

відігравали значну роль у розвитку освіти, культури, науки, руйнуванні феодальної обмеженості.

Рік заснування	Університет
<u>1088</u>	<u>Болонський університет, Болонья</u>
<u>1117</u>	<u>Університет Парми, Парма</u>
1167	<u>Оксфордський університет, Оксфорд</u>
1175	<u>Моденський університет, Модена</u>
1215	<u>Сорбонна, Париж</u>
бл. 1209	<u>Кембриджський університет, Кембридж</u>
1218	<u>Університет Саламанки, Саламанка</u>
1222	<u>Падуанський університет, Падуя</u>
1224	<u>Неапольський університет, Неаполь</u>
1229	<u>Тулузький університет, Тулуза</u>
1240	<u>Сієнський університет, Сієна</u>
1289	<u>Університет Монпельє, Монпельє</u>
1290	<u>Коїмбрський університет, Коїмбра</u>
1290	<u>Лісабонський університет, Лісабон</u>
1297	<u>Університет Льєйди, Льєйда</u>
1303	<u>Римський університет ла Сапієнца, Рим</u>
1308	<u>Університет Перуджі, Перуджа</u>
1321	<u>Флорентійський університет, Флоренція</u>
1336	<u>Університет Камерино, Камерино</u>
1339	<u>Гренобльський університет, Гренобль</u>
1343	<u>Пізанський університет, Піза</u>

1346	<u>Університет Вальядоліду, Вальядолід</u>
1348	<u>Карлів університет (також <u>Празький університет</u>), <u>Прага</u></u>
1361	<u>Павійський університет, Павія</u>
1364	<u>Ягеллонський університет, Краків</u>
1365	<u>Віденський університет, Відень</u>
1367	<u>Пецький університет, Печ (Угорщина)</u>

Рік заснування	Університет
1386	<u>Гейдельберзький університет, Гейдельберг</u>
1388	<u>Кельнський університет, Кельн</u>
1391	<u>Університет Феррари, Феррара</u>
1392	<u>Ерфуртський університет, Ерфурт</u>
1402	<u>Вюрцбурзький університет, Вюрцбург</u>
1409	<u>Лейпцизький університет, Лейпциг</u>
1413	<u>Сент-Ендрюський університет, Сент-Ендрюс</u>
1419	<u>Ростоцький університет, Росток</u>
1425	<u>Левенський університет, Левен</u>
1431	<u>Університет Пуатьє, Пуатьє</u>
1434	<u>Катанійський університет, Катанія</u>
1450	<u>Барселонський університет, Барселона</u>
1451	<u>Університет Глазго, Глазго</u>
1453	<u>Стамбульський університет, Стамбул</u>
1456	<u>Грайфсвальдський університет, Грайфсвальд</u>

1457	<u>Університет Фрайбурга, Фрайбург</u>
1460	<u>Базельський університет, Базель</u>
1465	<u>Істрополітанський Університет, Братислава</u>
1472	<u>Інгольштадтський університет, Інгольштадт (зараз Мюнхенський)</u>
1473	<u>Трірський університет, Трір</u>
1477	<u>Майнцський університет, Майнц</u>
1477	<u>Упсальський університет, Упсала</u>
1477	<u>Тюбінгенський університет, Тюбінген</u>
1479	<u>Копенгагенський університет, Копенгаген</u>
1495	<u>Абердинський університет, Абердин</u>
1495	<u>Університет Сантьяго-де-Компостела, Сантьяго-де-Компостела</u>
1499	<u>Мадридський університет, Мадрид</u>

ПЕРШІ УНІВЕРСИТЕТИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Університет – це давня (перші університети виникли у XI столітті) і водночас сучасна форма навчального закладу вищої якості, що надає людині високий рівень освіти, практичних умінь і навичок з опанованого фаху. Разом із тим університет – це творчий дух, дух гуманізму, освіченості і культури, це новаторство, об'єднання педагогіки з науковими досягненнями сучасного рівня.

Перші університети Середньовіччя виникли самі собою як співтовариства відомих викладачів та їхніх учнів. Почувши, що в якомусь місті читає лекції славетний учений, «спудеї», котрі втомилися від гнітючої дисципліни церковних шкіл, юрбами вирушали туди. Цікаво, що в ті часи, як і нині, юнаки «рятувалися» в університетах від служби у війську.

На початку своєї історії практично всі університети мали релігійне спрямування. В Західній Європі їх засновниками були релігійні ордени.

Університети тоді зосереджувалися в монастирях, де навчання поєднувалося з молитвою.

У XII столітті були засновані Болонський університет (1088), Оксфорд, Тулуза. У всіх цих навчальних закладах вивчали богослов'я, право та медицину.

Першими університетами, які виникли у добу Середньовіччя, були Болонський і Паризький. Початки університету в Болоньї пов'язують із діяльністю школи правознавців у цьому місті, і насамперед з діяльністю юриста Ірнерія. Саме він успішно вивчав і точно тлумачив джерела римського (юстиніанова) права, реальна потреба в якому виникла у тогочасному суспільстві.

Феодальне середньовіччя характеризувалося корпоративним устроєм. Корпоративним духом було пронизане все суспільство, всі верстви населення. Тому і стосунки між учителем і учнем будувалися на корпоративних засадах. Навчання було приватною справою вчителя-професора й учня. Якщо професор володів знаннями, які мали попит у суспільстві, і давали можливість після закінчення навчання посісти певне місце у суспільстві, то він завжди міг залучити до себе учнів, які згодні були платити гроші за навчання. Приплив великої кількості школярів (схоларів) до Болоньї став явищем, яке виходило за межі того, що спостерігалось до початку активного розвитку вивчення римського права, започаткованого Ірнерієм. Важливим чинником розвитку вивчення римського права була й суспільна потреба, що впливала з політичних та економічних обставин. Зокрема, італійські міста-республіки потребували юридичного обґрунтування республіканського устрою міста, створення статутів, дипломатичного законодавства тощо. За наведеними даними, у XII ст. «чисельність студіюючих у Болоньї сягала 10000», що зумовлювало необхідність певної організації серед них. Форми цієї організації склалися поступово і залежали від дії низки чинників.

Через корпоративний устрій Середньовічного суспільства, яке розбивалося на певні корпорації, гільдії, братства тощо, об'єднання учнів, об'єднання професорів або загальне об'єднання, як професорів, так і учнів, можна розглядати як певну корпорацію, певним чином зорганізований союз, що, за термінологією римського права, називався «universitas». З цього приводу, Жан

Верже відзначав, що «в латині середньовіччя, починаючи з XII ст., коли настав період, що відзначався особливою плодovitістю на подібного роду асоціації, це поняття зустрічається особливо часто». Відповідне об'єднання студентів мало назву «університет студентів» (universitas scholarium) або «університет викладачів» (universitas magistrum). Таким чином, університет презентував певну корпоративну структуру, яка об'єднувала професорів і студентів на засадах спільних наукових та навчальних інтересів.

Університет – це співтовариство, яке об'єднує тих, хто навчає, і тих, хто навчається, і яке відкрите для всіх бажаючих приєднатися до нього з метою навчання і пізнання. Причому ті, що навчають, за певних умов можуть бути тими, хто навчається, що посилювало об'єднавчий чинник.

Університет в Болоньї деякий час діяв без юридичного затвердження його як певного навчального закладу. Але такий плин речей був характерним для багатьох університетів, які спочатку виникали, розвивали плідну діяльність і лише через певний час отримували підтвердження свого статусу як університету у вигляді відповідних папських булл або жалуваних грамот королів чи імператорів. Ці офіційні документи багато важили у справі захисту університетів від посягань міста або феодалів. Тому університети були зацікавлені в їх отриманні.

Біля витоків Паризького університету (близько 1200 р.) знаходилася кафедральна школа при Нотр-Дамі і дві монастирські школи абатств Св. Женев'єви і Св. Віктора. Виникнення Паризького університету також пов'язане з відомими іменами, зокрема з діяльністю П'єра Абеляра (1079-1142). Але якщо Болонський університет виник на ґрунті світської правознавчої школи, то в Парижі основним напрямом були вільні мистецтва і, особливо, теологія. Думка паризьких теологів завжди враховувалась при розв'язанні будь-яких богословських суперечок. Тому вплив церкви тут був значно більший, ніж у Болоньї.

У XII ст. Болонський університет формується переважно як центр юридичної науки та юридичної освіти, у той час як Паризький університет стає центром богослов'я, теології. Наприкінці XII ст. в обох університетах починають

формуватися за національною ознакою земляцтва, розвиток яких після 1200 р. привів до виникнення націй як структурних елементів університетів.

Дещо пізніше (на початку XIII ст.) один за одним виникають два університети в Англії: Оксфорд і Кембридж. Обидва університети вирости із монастирських шкіл, «тобто мають церковне походження».

Яким саме був статус цього об'єднання вчителів та учнів? Як певний союз, певне співтовариство воно мало назву університет і ця назва здебільшого зустрічається в текстах XI-XII ст. Але середньовічне суспільство відрізняло поняття університет як дефініцію корпоративного об'єднання вчителів та учнів, як організований союз певної спільноти від інституціонального поняття школа. Основною ознакою такої університетської школи, яка виникла на базі об'єднання студентів і професорів, учителів та учнів, було те, що вона мала не місцеве значення, а була призначена для представників усіх націй, і вчені ступені, отримані у такій школі, мали б визнаватися у всіх школах християнського світу Європи. Але для цього така інституція мала бути юридично визнаною, затвердженою представниками загальної влади. Для Європи тих часів це була влада папи або (хоча меншою мірою) імператора чи короля. Тому при отриманні документа (особливо установчої грамоти) від папи, який легітимізував діяльність університету вже як школи, у ньому зазначалось «studium generale», а не «universitas».

З самого початку організаційний розвиток університетів Болоньї та Парижа значно відрізнявся. У першому головну роль відігравали корпорації школярів, студентів (universitas scholarium), які зазвичай за відповідними угодами «наймали» тих, чиї лекції вони бажали слухати. Професори не входили до корпорації школярів, управління університетом належало студентам, і професори мусили підкорятися корпоративним рішенням студентів. Інакше складалося в Парижі. Там від початку верховенство було за корпорацією професорів («universitas magistrorum»), яка керувала всім життям університету. Студенти практично не мали можливості обирати чи бути обраними на університетські посади. Болонський університет у цьому сенсі був унікальним,

бо ті університети, які надалі створювалися, обирали здебільшого паризьку модель внутрішньої організації діяльності.

Уже в XII ст. вимальовуються основні напрями діяльності університету, які створюють його характерний вигляд. І, насамперед, це те, що саме в університетах відбувалася підготовка наукових кадрів. Приблизно через два роки навчання, учень за представленням свого вчителя, проходив випробування перед іншими вчителями й отримував ступінь бакалавра. Далі бакалаври не припиняли вчитися, але вони вже мали певні права на викладання. Через певний час, суміщаючи і викладацьку, і наукову діяльність, бакалавр міг знову бути представленим своїм учителем (професором) для нового випробування, успішне проходження якого давало право на наступний вищий ступінь. Надалі ця схема деталізувалася відповідно для різних наукових напрямів і в різних університетах, зберігаючи, однак, певні загальні риси.

У ранньому середньовіччі книга була предметом розкоші. Книги писали на пергаменті. Листки пергаменту зшивалися за допомогою тонких міцних шнурів і встановлювалися у перепліт із дошок, обтягувалися шкірою, деколи були прикрашені коштовними каміннями та металами. Написаний переписчиками текст, прикрашався намальованими великими літерами – ініціалами, заставками, а пізніше – чудовими мініатюрами. З XII ст. книга стала більш дешевою, відкриваються міські майстерні по переписуванню книг, над якими працюють не монахи, а ремісники.

На початку свого існування університети не були прив'язані до міста. Професори просто переїжджали до іншого місця разом із учнями, позбавляючи місто престижу й потужного джерела фінансування. Не дивно, що врешті-решт влада каялася і благала вчених повернутися, обіцяючи поступки і блага.

З часом справа набула розмаху. Міста переманювали одне в одного відомих професорів. Церковники, які на всі заставки ляляли вчених і забороняли їхні книги, звернули на університети щонайпильнішу увагу і спробували встановити власну монополію на них. Повністю це зробити не вдалося, однак існування і статут середньовічних вузів санкціонувала папська булла. Королі й імператори дарували їм різноманітні привілеї, підтвержені спеціальним дипломом, а часом

і особисто брали участь у їх заснуванні (приміром, Карл IV заснував Празький університет). Конфлікти у вищих школах нерідко розглядалися на найвищому державному рівні.

Єдиний освітній простір, про який так мріють активісти Болонського процесу, зародився у Європі вже у ті часи. Острівці ученості – університети – об'єднувалися між собою нерозривними зв'язками. Юнак із далекої Швабії міг провчитися рік-два у Празі, потім вирушити до Парижа, одержати там диплом і влаштуватися викладачем у будь-якій вищій школі західного християнства.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УНІВЕРСИТЕТІВ

Навчальна програма зазвичай розписувалася на цілий рік. Семестри вперше з'явилися в Німеччині наприкінці XV ст. Щоправда, умовно існували два навчальних періоди: великий – від середини вересня-жовтня до Великодня і малий – від великодніх канікул до середини липня.

Навчальних курсів, як таких, не існувало. Студенти слухали не курс, а певну книгу. Лекції поділялися на ординарні (важливі, обов'язкові) та екстраординарні (додаткові). Перші читалися вранці, коли голова у молоді працює краще, другі – після обіду й на свята. Обстановка на ординарних лекціях була суворою, наче на месі: заборонялося переривати лекцію запитаннями, лектор мав носити формене вбрання. До речі, за запізнення або пропуск занять стягувався штраф, причому не лише з ледачого школяра, а й із несумлінного викладача. За два тижні пропусків без поважної причини студента могли не допустити до іспиту.

Читання лекцій «із папірця» не схвалювалося. Вимагалось, аби мова викладачів була живою і вільною, наче у проповідника. За диктування ж могли позбавити права викладання на рік. Проте не все було так просто. Нагадаємо: на книги, особливо до розвитку друку, існував великий дефіцит. Приватне зібрання у 200 томів вважалося небаченою розкішшю. Тому, хоча теоретично школярі мали приходити на заняття з книгами, вже орієнтуючись у матеріалі, фактично більшість бачила підручник лише в руках заможних однокурсників. Університети намагалися вжити заходів, для бідних студентів відводилися

окремі години диктанту, але повністю уникнути диктування все-таки не виходило.

Про більш-менш систематичне подання навчального матеріалу говорити не доводиться. Богословські науки склалися переважно з мертвого тягара непов'язаних фактів, окремих положень. Історія являла собою або сонмище легенд, або ж сухий перелік імен і дат. Фізика, анатомія викладалися умоглядно, без лабораторних дослідів і наочних демонстрацій. Відомо, що перший скелет був придбаний Гейдельберзьким університетом лише 1559 р. – як велика рідкість. Залишається тільки здогадуватися, якими були результати перших операцій молодих хірургів.

Головне достоїнство середньовічного школяра – гарна пам'ять. Адже він мав умістити в голові величезну кількість текстів «авторитетних» давніх мислителів, а також їхніх коментаторів. Не всі, звісно, були настільки старанними, щоб опрацювати першоджерела. Навіть Біблію читав геть не кожен молодий богослов, багато хто задовольнявся коментарями. Справжнім лихом стали так звані «суми» – стислі виклади «програмних» книг, що користувалися шаленим попитом у ледачих студентів. Традиція полегшувати собі життя побутує й нині: так, у США виходять друком стислі перекази літературної класики, а в нас – збірки готових творів.

Жодних письмових робіт у Середньовіччі не існувало. Практичні заняття відбувалися у формі репетицій і диспутацій. На репетиціях школярі повторювали пройдений матеріал, відповідали на запитання, пов'язані з текстом. А на диспутаціях вони мали навчитися оперувати логічними поняттями і вдосконалити свою красномовність під час ученого спору. У цих спорах істина народжувалася рідко. Головне – довести будь-яке твердження будь-яким способом, потренуватися у нанизуванні слів. Нерідко спори виливалися у беззмістовне теоретизування або навіть вишукано-цинічне богохульство.

Передбачалося, що диспути мають проходити культурно, з повагою до співрозмовника. Проте збуджені школярі частенько переходили від логічних доказів до особистих образ, погроз, ляпасів і стусанів, а звідти вже недалеко й до бійки.

Мовою ученого західнохристиянського світу була латина. Говорити і писати школярам дозволялося лише нею. З одного боку, латина допомагала студентам із різних країн зрозуміти одне одного. З іншого – невпізнанно спотворювалася словечками з національних діалектів, перетворюючись на «кухонну».

До того як посаду професора почало оплачувати місто, викладачі жили на гроші, одержані за читання лекцій. Студенти відігравали роль наймачів, укладаючи з ученим договір про оплату освітніх послуг та приміщення для занять. До речі, загальні аудиторії з'явилися в університетах далеко не відразу. Болонські професори, наприклад, збирали студентів у себе вдома. Пізніше зали для проведення лекцій почали орендувати у городян.

Гонорар за лекції міг обумовлюватися окремо для кожного слухача або ж бути однаковим для всіх. Він мав назву *pastus* – «пожива».

Не всім лекторам вдавалося «живитися» досхочу. Якщо до уславлених професорів учні йшли з охотою, то менш відомих просто ігнорували. Тому останнім доводилося «піарити» себе всіма доступними способами. Вони приходили до студентів додому, вербували їх на лекції у шинках, щедро пригощаючи випивкою, розпускали славословні плітки про себе через торговців, лихварів і навіть повій. Крім того, підкупали більш уславлених професорів, аби ті віддавали їм частину своїх годин.

Не були святими середньовічні викладачі. Хоча за одержання хабара могли звільнити з посади, гроші й подарунки на іспитах бралися охоче. У XV ст. у Лейпцигу факультет артистів, аби збільшити свої прибутки, роздавав учені ступені недостойним особам. А в Кельні професори так розлінилися ходити на лекції, що посилали замість себе представників. Щоправда, перед смертю грішники щиро каялися у злі, заподіяному студентам.

ВІДНОСИНИ МІЖ СТУДЕНТАМИ ТА ВИКЛАДАЧАМИ

Відносини між студентами і викладачами, взаємні права й обов'язки регулював статут, розроблений самими школярами. Ректор університету майже завжди обирався останніми з власного ж середовища. Звісно, це була людина

зріла й досвідчена, зазвичай нижчого духовного сану (інша не могла б, приміром, розглядати справи молодих теологів).

Професорів також спочатку обирали, але потім місто почало надавати їм офіційне робоче місце з платнею, а крім того, житло і навіть громадянство. Облагодіяні вчені ставали відкращою скибкою для громади чужоземців. Для захисту своїх інтересів вони об'єднувалися у корпорацію професорів – на противагу школярським ректорам. Тоді як прийшли професори, як і раніше, належали до корпорації школярів. Ось така плутанина.

Підтримували студента матеріально не лише рідні й друзі. Крім факультетів, студенти ділилися на земляцтва – «нації». Земляки допомагали одне одному грошима та зв'язками, відстоювали спільні інтереси, дотримувалися традицій своєї батьківщини, разом відзначали свята. Іноді нація могла обирати власного ректора, мати свій суд.

Чернецькі ордени нерідко командували до університетів здібних послухників, забезпечуючи їх усім необхідним: книгами, їжею, одягом і житлом. До речі, школярі-священнослужителі мали право користуватися прибутками від власних приходів, не перебуваючи у місті служіння.

На освітні потреби була спрямована і громадська благодійність. Міські магістрати й заможні громадяни робили пожертви на користь вищих шкіл, надавали здібним студентам стипендії, безкоштовне житло, харчування, одяг тощо.

Окрім інших питань, в університетському статуті регулювалося і житлове, і треба сказати, у чомусь краще, ніж сьогодні. Спеціальна комісія, до якої входили городяни та представники університету, оглядала приміщення під оренду і встановлювала на них пільгову таксу. А якщо городянин відмовлявся здати приміщення, його будинок на п'ять років зазнавав безчестя. Ніхто з університету не міг винайняти його під страхом вигнання. Така ж ганьба чекала на домовласника, який обмовив школяра, а також на сусідні будинки, якщо в їх районі студента відлупцювали або пограбували. В разі пограбування у місті або його околицях потерпілому повертали втрачене.

Пізніше з'явилися гуртожитки – пансіони, колегії та бурси.

Студентство Середньовіччя було досить строкатим. Багаті й бідні, працьовиті й ледачі, скромники та халамедники. Старанні й успішні, а таких було небагато, ставали юристами, медиками, офіційними світськими та церковними читцями, посадовими особами для державних установ. Решта не зважала на навчання, осідаючи у трактирах і на вулицях.

Покращило ситуацію створення перших гуртожитків – колегій і бурс, які надавали спальне місце, харчування і утримання бідним школярам. До речі, слово «бурса» (у буквальному перекладі – «гаманець») спочатку означало одне місце в гуртожитку та суму, що виділялася на кожного студента.

Із часом у колегіях почали жити не лише бідняки, а й усі школярі. Той, хто винаймав житло десь на стороні, вважався таким, що не належить до студентської громади. Проживати і харчуватися в бурсі виявилось дешевше, тому вигоду швиденько оцінили й багатії.

У бурсі існували свої суворі правила. Не можна було виходити з будівлі без дозволу, ночувати поза межами навчального закладу, носити неформене вбрання, говорити не латиною. Носіння зброї, азартні ігри, залицання до вуличних дівок каралося штрафом, ув'язненням або вигнанням з університету – залежно від тяжкості провини. Убоге утримання і суворі правила давали підстави для протестів і заворушень, особливо серед зрілих мужів. У результаті колегії перетворилися на «житла неробства і гріхів».

Отже, на початку навчального року у храмах наук збирався найрізноманітніший люд. Це були й нащадки маєтних батьків, і поважні мужі-високопосадовці, і молоді ченці, й злиденні бурлаки. Наука належала всьому світу, і долучитися до неї міг кожен охочий незалежно від походження, заможності й суспільного стану. Якщо він, звісно, чоловічої статі. Монастирські школи або приватні вихователі – максимум, на що могли розраховувати в ті часи допитливі дівчата.

Ані якихось критеріїв добору, ані вступних іспитів тоді ще не існувало. Тому рівень підготовки новачків виявлявся дуже різним. Одні вже на першому році навчання могли вільно дискутувати з магістрами, інші ж – ледве опанували грамоту в церковній школі.

Зеленою молоддю зазвичай переповнений був факультет мистецтв (*artes*), який вважався підготовчим, нижчим порівняно з іншими – юриспруденції, теології, медицини, філософії. Якщо на згаданих факультетах найвищим ученим ступенем було звання доктора, то на факультеті мистецтв – лише магістра.

Багато «артистів» здобували відразу і нижчу, і середню освіту, вивчаючи сім «вільних мистецтв»: спершу граматику, діалектику і риторику, згодом – музику, арифметику, геометрію і астрономію. Студенти факультету мистецтв прирівнювалися до школярів, тому їх іще дозволялося шмагати різками за недбалість. На інших факультетах це вже не практикувалося – несолідно.

Кожен школяр прикріплювався до відомого викладача, який ставав його покровителем, захищав перед адміністрацією факультету, рекомендував до іспитів на науковий ступінь, а як станеться халепа, навіть визволяв із в'язниці.

2. Історія зародження вищої освіти в Україні

До кінця XVI століття в Європі було вже 63 університети. Більшість із них мала інтернаціональний характер. Університети, які приймали студентів із будь-яких держав, називалися *studium generale*, а ті, в яких навчалися лише місцеві мешканці, – *studium particulare*. Останні давали не універсальні, а вузько спеціалізовані знання, не мали права присуджувати вчені ступені і не забезпечували привілеїв.

Діяльність навчальних закладів Західної Європи була відомою в українських землях. Ці відомості поширювалися через студентів-мандрівників, піснярів тощо. У західноєвропейських університетах того часу навчалось чимало українців. Так, з Болонським університетом пов'язана діяльність українського вченого, першого з відомих докторів медицини Юрія Дрогобича (Котермака). У Падуанському університеті у XVII столітті навчалися українці Станіслав Оріховський, Василь Русянович, Яків Седовський, Павло Боїм, Іван Курцевич-Булига (товариш і сподвижник гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного), С. Морозенко (згодом полковник і соратник Богдана Хмельницького) та ін. Вихованцями Краківського університету було багато синів українського народу – Григорій Чуй-Русина, Севастьян Клеповик, Симон Пекалід, Касіян Сакович,

Петро Могила та ін. Нерідко українці – вихованці західноєвропейських університетів – ставали засновниками вищих шкіл в Україні. Усе це мало позитивне значення для зародження й становлення вищої освіти в Україні.

Починаючи з XV століття, поступово освіченість Заходу проникає в Україну, набираючи сили в братських школах XVI-XVII ст.

Ще у 15 столітті у різних містах України стали з'являтися *братства* – це *громадсько-політичні, релігійно-національні організації*. Спочатку вони займались благодійністю, а згодом перейшли в рішучий наступ проти національно-колоніального гніту. До них входили ремісники, селяни, купці, козаки, українські магнати. При братствах відкривалися дитячі об'єднання, шпиталі, друкарні, школи.

Характерні ознаки братських шкіл:

1. Демократичний характер освіти: могли навчатись діти різних національностей, станів. Від вчителів вимагалось однакове ставлення до всіх учнів; обирали ректора, вчителів шляхом голосування; для дітей-сиріт та інших відкривали гуртожитки (бурси).
2. Введення елементів класно-урочної системи навчання: дітей розподіляли на класи, в залежності від набутих знань; чітка організація навчального процесу (початок навчання 1 вересня, введені канікули, чверті, іспити).
3. Тісний зв'язок із батьками учнів: між ними укладалася угода.
4. Чітка організація навчання: заборона пропусків занять, запізнь, високий статус чергових.
5. Ґрунтовність освіти: гуманітарне спрямування. Викладачі Іов Борецький, брати Зизанії (Стефан та Лаврентій), Кирило Ставровецький, Мелетій Смотрицький та ін.
6. Вперше в розвитку історії України стали з'являтися вищі навчальні заклади. Оскільки до середини 17 ст. вищу освіту можна було одержати за кордоном.

Вища освіта.

1. Львівський університет (1661 р.). Тут навчалися діти заможних верств населення: польських магнатів, верхівки козацької старшини. Здебільшого тут отримували освіту католики (75 %), решта – уніати. Однак, православним шлях до університету був закритий.
2. Острозька академія (1576-1636).
3. Києво-Могилянська академія (1632-1805 р).

Острозька школа-академія.

Школа-академія в Острозі була організована князем Костянтином Острозьким на його кошти 1576 року. Її називали «тримовним ліцеєм» або «слов'яно-греко-латинською академією».

Протягом тривалого часу серед науковців-дослідників історії України велася жвава дискусія про те, чи можна вважати Острозьку академію тих часів вищим навчальним закладом, чи все ж таки це був навчальний заклад середнього рівня?

Відомо, що статус навчального закладу визначають за такими основними показниками:

1. Зміст освіти (які вивчають предмети і в якому обсязі).
2. Склад викладачів: їх професіоналізм, наукова підготовка.
3. Наукова діяльність: і викладачів і студентів.

Зміст освіти *виходив за межі «семи вільних мистецтв» (тривіум: граматики, риторики, діалектики; квадріум: арифметики, астрономії, геометрії, музики), вивчали філософію і богослов'я.* Провідне місце було відведено вивченню мов: староруської, грецької, латинської, польської. Багато уваги приділялося вивченню греко-візантійської та національної культури, старослов'янської мови. Таким чином, зміст освіти був переважно гуманітарного спрямування.

У школі був високий рівень викладання, оскільки вона укомплектувалась добре підготовленими з різних країн викладачами. Щоб досягти цього, К. Острозький запросив до неї найвизначніших українських і закордонних професорів. Тут працювали: ректор, відомий український письменник, педагог і культурний діяч Герасим Смотрицький, першодрукар Іван Федоров, польський

математик і філософ Ян Лятос, доктори латинських і еллінських наук Кирило і Никифор Лукаріс, Данило Наливайко (брат керівника селянсько-козацького повстання Северина Наливайка) та ін.

При школі діяв науково-літературний гурток і друкарня. До гуртка входили фахівці в галузі мов, астрономії, математики, філософії, письменники-публіцисти (Дем'ян Наливайко, Василь Суразький, Тимофій Михайлович, Ян Лятос – вихованець Краківського університету), греки (Діонісій Раллі, та Феофан Грек). Вони перекладали праці візантійських богословів, готували до видання навчальні посібники та інші книги.

Також, важливим є той факт, що в Острозькій академії першодрукар Іван Федоров надрукував понад 20 книг: знамениту, першу в світовому друкарстві, повну церковнослов'янську «Біблію» обсягом 1252 сторінки, котра написана церковнослов'янською мовою (1581 р.). Підготовка до друку тривала 10 років. Над її перекладом з єврейської та старогрецької мов наполегливо працювали 72 перекладачі. Редактором «Біблії» став Герасим Смотрицький – перший ректор Острозької школи-академії. Крім того, було видано першу граматику церковнослов'янської мови, три видання часослова, низку полемічної літератури на захист православної віри.

Однак, після смерті К. Острозького (1608 р.) друкарня та й сам заклад починають занепадати. Всі виявлені документи свідчать, що академія була ліквідована з ініціативи ордену єзуїтів. Відомо, що нащадки К. Острозького окатоличились і не були зацікавлені в існуванні православної школи.

За підрахунками протягом 60-річного існування закладу (1576-1636 рр.) його закінчили близько 500 осіб. Вихованці академії ставали вчителями, літераторами, друкарями, проповідниками, а саме, такі корифеї:

Мелетій Смотрицький – автор славнозвісної «Граматики слов'янської»;

Петро Конашевич-Сагайдачний – відомий гетьман реєстрового козацтва;

Іван Борецький – видатний представник української педагогічної думки і громадський діяч, перший ректор Київської братської школи.

Отже, Академія відіграла надзвичайно важливу роль у поширенні освіти серед українського народу, розвитку педагогічної думки. І сьогодні вона успішно функціонує як вищий навчальний заклад.

Києво-Могилянська академія.

Києво-Могилянська академія виникла 1632 року в результаті злиття Київської братської (1615 р.) та Лаврської шкіл (1631) при Києво-Печерській лаврі. Вона створювалась за зразком польських латинських шкіл вищого типу – колегій. Рівень навчання у ній був високим, оскільки вона укомплектувалась добре підготовленими з різних країн викладачами.

Об'єднаний навчальний заклад почав свою роботу під назвою Києво-братська колегія. П. Могила став її опікуном. На його честь заклад згодом став називатися Києво-Могилянською колегією.

А в 1701 року Петро I своїм указом надав колегії офіційний статус академії. Це робить її першим офіційно визнаним вищим навчальним закладом в Україні.

Фінансували академію козацькі гетьмани і вище духовенство. Тому-то й була вона загальноосвітнім всестановим закладом, у якому навчалися діти місцевої знаті, козаків, духовенства, міщан і селян.

Колегія розвивалась як вищий навчальний заклад і невдовзі стала відомим у всій Європі центром освіти, науки і культури.

В колегії існував поділ на класи. Всього нараховувалось 8 класів:

- підготовчий (фара або аналогія);
- три молодші (інфіма, граматика, синтаксис);
- два середніх (поетика і риторика).

Учні молодших класів (спудеї) заучували тексти напам'ять, виконували усні і письмові вправи. Два старших (філософія і богослов'я). *Філософи і богослови (студенти)* домашніх вправ не виконували і екзаменів не складали. У кінці кожного триместру вони писали великі письмові твори – дисертації і захищали їх у присутності всіх студентів.

Складовою частиною навчального процесу були диспути, коли один студент обґрунтовував думку, а інші її заперечували. Активізації навчальної діяльності учнів сприяли також своєрідні змагання у написанні кращих творів,

віршів, промов і їх виголошенні. Повний термін навчання становив 12 років, у всіх класах навчалися один рік, у класі філософії – два роки, богослов'я – чотири роки. Навчальний план передбачав вивчення «семи вільних мистецтв», слов'янської, грецької, латинської і польської мов. З кінця XVIII ст. вивчали німецьку, французьку і старосврейську мови. Викладання велося спочатку лише слов'янською мовою, а дещо пізніше філософію вивчали латиною.

Керівництво колегії складали ректор, префект – перший помічник ректора з навчальної роботи, суперінтендант – наглядач за умовами проживання учнів.

Навчальний рік у колегії розпочинався з 1 вересня і тривав до початку липня: він поділявся на триместри, між якими були невеликі канікули – рекреації. Триместри завершувалися екзаменами. Зарахування новоприбулих проводилося протягом всього року на основі співбесіди з префектом. Префект визначав рівень знань учня і в який клас його зарахувати. Оцінка знань у колегії була гнучкою і полягала у загальному висновку вчителя щодо успіхів учня: невстигаючих з колегії не відраховували. Учень за власним бажанням міг залишатися в класі стільки, скільки сам хотів. Іноді студенти, щоб підтвердити знання з якогось предмету, переходили у молодші класи. Завершити навчання у колегії кожен студент міг за власним бажанням у будь-який час. Дуже часто студенти не завершували повного курсу. Після закінчення повного курсу навчання або будь-якого старшого класу студенти отримували відповідний атестат з підписом ректора і печаткою.

Студенти проживали на квартирах і в гуртожитках – бурсах. За бурсами і квартирами здійснював нагляд суперінтендант. Студентам жилося скрутно, особливо в бурсах. Щоб прожити, вони наймалися прислужниками, брали участь у хорах, просили милостиню, вчителювали.

Тут училися:

- український філософ, поет і педагог Григорій Сковорода.
- російський учений Михайло Ломоносов.
- радник Петра I з питань освіти Феофан Прокопович і інші видатні діячі.

– гетьмани України: Іван Виговський, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Іван Самойлович, Юрій Хмельницький, Петро Конашевич-Сагайдачний.

Після відкриття 1805 року Харківського університету, значення академії у культурному розвитку України зменшилося, а в 1819 р. вона була перетворена у духовну академію. Сьогодні Академія відроджена і успішно розвивається.

Важливим етапом у розвитку освіти і культури в Україні було становлення університетів. Найстарішим в Україні є Львівський університет. І хоча немає єдності думок щодо дати заснування цього навчального закладу – 1661 чи 1784 рік, усе ж більшість дослідників схиляється до дати 1661 р.

Оскільки Львів, як і вся Галичина, були під владою Австрійської імперії, навчання велося німецькою, латинською мовами, а згодом і польською, проте з роками в університеті перемогли українські тенденції. Зокрема, у 1873 р. при Львівському університеті було створено Наукове товариство імені Тараса Шевченка. Діяльність Львівського університету відіграла і продовжує відігравати величезну роль у становленні незалежності Галицького краю, зокрема й України в цілому, утвердженні національної ідентичності українського народу. Це визнаний науковий центр у західному регіоні нашої держави.

У 1805 р. розпочав свою історію Харківський університет. Це перший університет, який створено на території України, що входила до складу Росії. Учені – педагоги й випускники університету – зробили значний внесок у розвиток освіти і науки на Слобожанській Україні, у справу національного відродження країни. У Харківському університеті працювали Олександр Потебня (1835 – 1891) – український філолог, філософ, етнограф; Петро Гулак-Артемівський (1790 – 1865) – поет, історик, ректор цього ж університету; фольклорист, етнограф, літературознавець Микола Сумцов (1854 – 1922); біолог, фізіолог, ембріолог, імунолог Ілля Мечніков (1845 – 1916).

З Харківським університетом пов'язані імена його відомих випускників, зокрема, історика і етнографа Миколи Костомарова (1817 – 1885), психолога Дмитра Узнадзе (1886 – 1950) та інших.

Діяльність Київського університету стала визначальним етапом у розвитку освіти, науки і культури країни. Відкриття Київського університету відбулося 15 липня 1834 р. Спочатку в університеті функціонував лише філософський факультет з історико-філологічним і фізико-математичним відділеннями. Першим ректором університету був видатний учений-природознавець, письменник, фольклорист, історик Михайло Максимович (1804 – 1873).

З діяльністю Київського університету пов'язано багато відомих імен – письменників, поетів, науковців, громадських діячів, які принесли славу Україні. Це історик, археолог, етнограф Володимир Антонович (1834 – 1908); історик Дмитро Багалій (1857 – 1932); літературознавець, фольклорист, історик, філософ, публіцист, громадський і культурний діяч Михайло Драгоманов (1841 – 1895); історик, фольклорист, етнограф Митрофан Довнар-Запольський (1867 – 1934); український письменник, театральний і громадський діяч Михайло Старицький (1840 – 1904); історик Іван Луцицький (1845 – 1918) та багато інших видатних постатей України. Нині Національний університет імені Тараса Шевченка є провідним центром розвитку науки і культури в Україні.

У травні 1865 р. засновано Одеський університет, який називався Новоросійським університетом, що базувався на Рішельєвському ліцеї. Ініціатором відкриття Одеського університету були російський педагог і лікар М. І. Пирогов та генерал-губернатор О. Г. Строганов. Функціонування цього навчального закладу давало можливість молоді Південної України (Таврійського краю) здобувати вищу освіту. Він став центром науки і культури південного краю України. Багато вихованців і педагогів Одеського університету стали його окрасою, внесли значний внесок у розвиток вітчизняної науки. Передусім це видатний біолог Ілля Мечніков (1845 – 1916), ім'я якого носить університет з 1945 року; епідеміолог і мікробіолог Данило Заболотний (1866 – 1929); патофізіолог і організатор науки Олександр Богомолець (1881 – 1946); хімік Лев Писаржевський (1871 – 1938) та багато інших. З Одеським університетом пов'язана наукова діяльність видатних постатей вітчизняної науки: біологів Івана Сеченова і Олександра Ковалевського.

У 1875 р. засновано Чернівецький університет. Буковина, яка розташована у передгір'ях Карпат, була протекторатом різних країн – Австрії, Румунії. Лише в 1940 р. ці землі воз'єдналися з Україною. Чернівецький університет був і залишається центром розвитку освіти і науки на Буковині.

Короткий екскурс в історію розвитку освіти і культури в Україні свідчить, що кінець XVIII і XIX століття позначилися активним розвитком і становленням наукових і освітніх закладів вищого рівня, які стали центром розвою культури і науки в різних регіонах держави, завдяки цьому були створені надійні підвалини для нових поступів у царині освіти, науки та культури у XX столітті.

ЛЕКЦІЯ 2

ТЕМА: Університетська освіта в контексті Болонського процесу. Особливості участі ВНЗ у Болонському процесі.

План:

1. Типи інституцій у вищій освіті.
2. Зміна «парадигми» вищої освіти.
3. Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП).
4. Поняття та сутність кредитно-трансферної системи навчання.

Література до теми:

2. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.

3. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради, 2015 р.

4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя: Київ-Тернопіль: вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.

5. Толлок В. Особливості реалізації основних принципів Болонської декларації в Україні / В. Толлок, О. Васильєва // Освіта і управління. – 2005. – № 3-4. – С. 161-164.

1. Типи інституцій у вищій освіті.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», *вищий навчальний заклад* (ВНЗ) – освітній, освітньонауковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту. Реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти (ВО) за певними освітніми й освітньо-кваліфікаційними рівнями. Забезпечує навчання, виховання й професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі ВО, а також здійснює наукову й науково-технічну діяльність.

Перш ніж розглядати типи інституцій, потрібно ознайомитися з поняттям «інституціональна акредитація».

Акредитація – процедура надання ВНЗ певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям ВО й кваліфікації, відповідно до вимог стандартів ВО, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного й матеріально-технічного забезпечення. Під *рівнем акредитації* розуміють рівень спроможності вищого навчального закладу певного типу провадити освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям ВО й кваліфікації. Здійснюється Державною акредитаційною комісією.

Відповідно до існуючих напрямів освітньої діяльності в Україні діють вищі навчальні заклади таких типів:

- 1) *університет* – багатопрофільний ВНЗ IV рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних й інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв. Проводить фундаментальні прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром. Має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення. Сприяє поширенню наукових знань і здійснює культурно-просвітницьку діяльність. Можуть створюватися класичні й профільні (технічні, технологічні, економічні,

педагогічні, медичні, аграрні, мистецькі, культурологічні тощо) університети;

2) *академія* – ВНЗ IV рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації в певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва, проводить фундаментальні й прикладні наукові дослідження. Є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності. Має відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення;

3) *інститут* – ВНЗ III або IV рівня акредитації або структурний підрозділ університету, академії, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації в певній галузі науки, виробництва, освіти, культури й мистецтва. Проводить наукову, науково-методичну й науково-виробничу діяльність. Має відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення;

4) *консерваторія (музична академія)* – ВНЗ III або IV рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації в галузі культури й мистецтва – музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін. Проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності. Має відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення;

5) *коледж* – ВНЗ II рівня акредитації або структурний підрозділ ВНЗ III або IV рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації у споріднених напрямках підготовки (якщо є структурним підрозділом вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації або входить до навчального чи навчально-науково-виробничого комплексу) або за кількома спорідненими спеціальностями. Має відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення;

б) *технікум (училище)* – ВНЗ I рівня акредитації або структурний підрозділ ВНЗ III або IV рівня акредитації. Проводить освітню діяльність,

пов'язану зі здобуттям певної ВО й кваліфікації за кількома спорідненими спеціальностями, і має відповідний рівень кадрового й матеріально-технічного забезпечення.

2. Зміна «парадигми» вищої освіти

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», *вища освіта* – це рівень освіти, який здобуває особа у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного й цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання. Ґрунтується на повній загальній середній освіті. Завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Порівняльний аналіз сучасних зарубіжних освітніх систем і технологій та наукових розробок вітчизняних педагогів дозволив зробити висновок про те, що основними шляхами розвитку систем освіти є:

- постійне оновлення змісту ВО з метою більш повного забезпечення потреб суспільства, в т.ч. й майбутніх;
- орієнтація на забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці;
- формування у студента професійних і соціально-особистісних якостей, які б дозволили йому повністю реалізувати свій інтелектуальний потенціал;
- поглиблення автономії та забезпечення академічної незалежності закладів освіти, посилення їх зв'язків з роботодавцями, як основними замовниками фахівців;
- розширення академічної мобільності студентів, що дозволить повніше реалізовувати їх інтелектуальний потенціал.

Праця фахівця будь-якої спеціальності спрямована на певний об'єкт (предмет) діяльності й полягає у виконанні визначених виробничих функцій. Вона пов'язана з конкретною системою діяльності.

Реалізується за допомогою відповідної системи засобів цієї діяльності – праця фахівця пов'язана з конкретною технологією або є елементом цієї технології. В умовах перманентної науково-технологічної революції життєвий цикл сучасних технологій стає меншим, ніж термін професійної діяльності

фахівця. За цих умов домінуючим у освіті стає формування здатності фахівця на основі відповідної фундаментальної освіти перебудовувати систему власної професійної діяльності з урахуванням соціально значущих цілей і нормативних обмежень – тобто формування особистісних характеристик майбутнього фахівця.

Якщо визначити за головну мету діяльності системи ВО підготовку такого фахівця, процес навчання доцільно організувати таким чином, щоб забезпечувати всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця. Засобом формування особистості при цьому стають освітні технології, продуктом діяльності – особистість випускника вищого навчального закладу, який має бути компетентним не лише в професійній галузі, але й мати активну життєву позицію, високий рівень громадянської свідомості, бути компетентним при виконанні будь яких завдань (задач), які ставить перед ним життя.

Соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи ВО, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування й конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. Однією із передумов входження України до єдиної Європейської зони ВО, є реалізація системою ВО України ідей Болонського процесу.

Болонський процес – це не початок реформи ВО в країнах Західної Європи. Процеси формування зони Європейської ВО розпочаті в 1980-ті рр., а до середини 1990-х вони набули вигляду практичної стиковки існуючих систем ВО західноєвропейських країн. До основних причин, які спонукали країни Євросоюзу до формування єдиного європейського простору ВО, можна віднести:

– процеси інтеграції, що відбуваються в Європі. Шенгенська зона, введення єдиної валюти – все це підштовхувало країни Євросоюзу до створення єдиного європейського ринку праці. Перепонами на шляху його мобільності стали національні дипломи про вищу освіту, відсутність у потенційних роботодавців можливості здійснити грамотне порівняння кваліфікацій;

– втрата Європою першої в світі позиції в якості місця отримання освіти іноземцями. Виникла гостра загроза від неєвропейських провайдерів ВО, які проникли на європейський ринок через філіали кампусів, віртуальні університети та інші організації, які мають спрощені процедури доступу до ВО.

Вперше ідея єдиного європейського простору ВО була сформульована в 1988 р. у прийнятій Великій хартії університетів. Хартія рекомендувала заохочувати мобільність викладачів, студентів, формувати загальну політику впровадження еквівалентних ступенів зі схожим статусом, здійснювати прозорий контроль знань.

На основі Лісабонської конвенції «Про визнання кваліфікацій, що відносяться до ВО в Європейському регіоні» (1997 р.) були визнана палітра систем освіти в Єврорегіоні, що відбивала культурне, соціальне, філософське, релігійне та економічне різноманіття, розширила права університетів у питаннях визнання зарубіжних дипломів і кваліфікацій; створений постійно діючий *Комітет з визнання кваліфікацій*, що стосуються ВО в Єврорегіоні. В якості механізму реалізації конвенції були затверджені, створені в 1994 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО мережі національних інформаційних центрів ENIC (*European Network of National Information Centers*). Вперше було проголошено поняття «Європа Знань». У декларації про гармонізацію архітектури системи ВО (підписана 25.05.1998р. в Сорбоні) було проголошено, що Європа «вступає в період великих змін у освіті в умовах праці, диверсифікації курсів професійних кар'єр, коли освіта й підготовка протягом життя стають явною необхідністю».

3. Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП)

Болонський процес на рівні держав започаткований 19 червня 1999 року в Університеті міста Болоньї (Італія) підписанням міністрами освіти 30-ти Європейських держав документу, який назвали «Болонська декларація». Цим актом країни-учасниці домовилися про створення єдиного європейського освітнього й наукового простору. В межах цього простору мають діяти єдині

вимоги до визнання дипломів про освіту, працевлаштування й мобільності громадян. Щоб істотно підвищити конкурентоспроможність європейського ринку праці й освітніх послуг Болонська декларація передбачає:

- прийняття системи легко зрозумілих і порівняних ступенів. Зокрема, через упровадження Додатка до диплома для забезпечення визнання кваліфікації і можливості працевлаштування європейських громадян і підвищення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи ВО;

- запровадження в усіх країнах двох основних циклів навчання. При цьому перший, бакалаврський цикл має тривати не менше трьох років. Другий, магістерський – не менше 1,5-2 років. Вони мають сприйматися на європейському ринку праці як освітні й кваліфікаційні рівні;

- впровадження системи кредитів за типом ECTS – європейської системи перерахування залікових одиниць трудомісткості, як належного засобу – підтримки великомасштабної студентської мобільності та «навчання протягом усього життя», а також основи для розробки міжвузівських навчальних планів;

- сприяння мобільності шляхом подолання перешкод вільному пересуванню студентів, викладачів, дослідників. Студентам повинен бути забезпечений доступ до можливості одержання освіти й практичної підготовки, також до супутніх послуг;

- сприяння європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти. Розробка порівнянних критеріїв і методів оцінки якості; забезпечення якості шляхом поширення практики взаємного прийняття механізмів акредитації/сертифікації та оцінки. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості чи змісті навчання, а на тих знаннях, вміннях і навичках, що набули випускники. Створюються акредитаційні агентства, незалежні від національних урядів;

- впровадження європейського виміру ВО. Для цього, а також для можливості працевлаштування випускників, збільшувати розвиток модулів, курсів і програм на всіх рівнях з «європейським» змістом.

Так, 19-20 травня 2005 року в м. Берген (Норвегія) на черговій Конференції міністрів освіти країн Європи Україна офіційно приєдналася до Болонської

декларації. На конференції було визначено три найбільш пріоритетних напрями діяльності за Болонським процесом до 2010 року: система ступенів; забезпечення якості; терміни навчання.

На Берлінській конференції в 2003 р. було прийнято рішення щодо впровадження третього рівня ВО – «доктор». Зараз система ВО враховує три цикла: бакалаврат – магістратура – докторантура. 16-19 травня 2007 року в Лондоні відбулася V Конференція міністрів освіти європейських країн із повноправною участю делегації України.

Участь ВНЗ в Болонському процесі дає українському студенту, насамперед, можливість зробити свій диплом конвертованим і зрозумілим для західних викладачів і для зарубіжних роботодавців. На сьогодні Україна має відповідні угоди з наступними країнами СНД – Азербайджаном, Білорусією, Вірменією, Казахстаном, Узбекистаном, Естонією, а також з Болгарією, Китаєм, Румунією, Словаччиною та Угорщиною.

Для працевлаштування та визнання українських дипломів у цих країнах не вимагають жодних інших підтверджень, не потрібно складати додаткові іспити на профпридатність. Достатньо лише надати документ про кваліфікацію спеціаліста. Проте для того, щоб український диплом був визнаний в Європі чи інших країнах світу, необхідно пройти процес нострифікації. Ця процедура проходить по-різному в кожній конкретній країні. Диплом оцінюють спеціальні комісії, які аналізують навчальну програму, а також кваліфікацію випускника.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання й залікових освітніх одиниць (залікових кредитів). *Метою впровадження КМСОНП* – підвищення якості ВО фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української ВО в світовому освітньому просторі.

Кредитно-модульна система базується на принципах *ECTS* та *принципі модульності*, який передбачає організацію засвоєння навчального матеріалу в дискретно-неперервному полі за наперед заданою модульною програмою. Вона складається з логічно завершених доз навчального матеріалу (змістових модулів)

зі структурованим змістом кожного модуля й системою оцінювально-контрольних параметрів. *Основні завдання КМСОНП:*

- адаптація ідей ECTS до системи ВО України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання й гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного й міжнародного ринків праці;
- забезпечення можливості навчання студента за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сформована за вимогами замовників і побажаннями студента, сприяє його саморозвитку і відповідно підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві;
- стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості ВО;
- унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці.

У понятійному апараті КМСОНП фігурують такі дефініції, як:

Кредит – умовна одиниця виміру навчального навантаження студента при вивченні якоїсь складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), виконаного студентом під час навчання. Ціна кредиту складає 30 академічних годин.

Модуль – навчальна дисципліна, яку вивчають протягом одного семестру. Для навчальних дисциплін, що вивчають декілька семестрів, модулем є частина дисципліни, що дорівнює одному семестру. Модуль – це задокументована завершена складова частина освітньо-професійної програми (ОПП) (навчальної дисципліни, практики, державної атестації). Реалізується відповідними видами навчальної діяльності студента (лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, самостійна й індивідуальна робота, практики, контрольні заходи, кваліфікаційні роботи). Модуль складається з декількох *змістових модулів*.

Змістовий модуль (ЗМ) – система навчальних елементів, що засвоюється за допомогою відповідних методів навчання. Змістовий модуль є складовою частиною модуля. Навчальну роботу студента по кожному змістовому модулю оцінюють шляхом контролю успішності студента. Орієнтовний обсяг змістового модуля від 0,5 до 1,0 кредиту (від 18 до 36 академічних годин).

Заліковий кредит підлягає обов'язковому оцінюванню й зарахуванню. Заліковий кредит зараховує засвоєння студентом одного модуля. За трудомісткістю дорівнює кількості кредитів модуля. Нормативна трудомісткість залікових одиниць на один навчальний рік – 60 кредитів.

Індивідуальний навчальний план студента – робочий документ студента, що містить інформацію про перелік і послідовність вивчення навчальних дисциплін, обсяг навчального навантаження студента (види навчальної діяльності), типи індивідуальних завдань, систему оцінювання (поточний і підсумковий контроль знань, державну атестацію випускника). В індивідуальному навчальному плані студента зазначаються нормативні навчальні дисципліни, навчальні дисципліни за вибором у межах нормативно встановлених термінів підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня та навчальні дисципліни, що вивчаються додатково.

Модульна програма навчальної дисципліни складається зі змістових модулів (модульний розподіл навчального матеріалу) зі структурованим змістом кожного модуля. Причому, першим змістовим модулем можуть повторюватися узагальнені й систематизовані знання з попереднього періоду навчання, а останнім модулем – за останній рік.

Рейтинговий показник з дисципліни – числова величина, яка дорівнює відсотковому відношенню суми балів з усіх опорних контрольних зрізів за модуль (семестр, рік, усі роки навчання) до суми максимально можливих балів. *Види рейтингових показників:* модульний, семестровий, річний, загальний.

Рейтинг студента – порядкова позиція студента групи за результатами навчання з усіх предметів; рейтинг визначають за середнім арифметичним рейтингових показників з предметів. *Види рейтингу:* семестровий, річний, загальний.

4. Поняття та сутність кредитно-трансферної системи навчання.

Європейська кредитно-трансферна система (ECTS) – система, створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури виміру й порівняння між закладами освіти результатів навчання студентів, їх академічного визнання. Розроблена для забезпечення мобільності студентів, спрощення розуміння й порівняння навчальних програм і досягнень студентів, як між вітчизняними, так і іноземними навчальними закладами. Особливість системи базується на угоді про те, що навчальне навантаження студента денної форми навчання впродовж навчального року становить 60 кредитів. До навчального навантаження включають усі види робіт студентів: слухання лекцій, підготовка й участь у семінарах, практичних і лабораторних заняттях, самостійна робота, складання заліків і іспитів, проходження практики, підготовка й захист курсових і дипломних робіт.

Система ECTS базується на принципах взаємної довіри учасників і передбачає виконання правил щодо всіх її складових: застосування кредитів ECTS, шкали оцінювання, угоди про навчання, інформаційних пакетів. Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки, що призначаються всім розділам програми курсу (дисципліні, модулю) для окреслення навчального навантаження студента та виконують дві функції: визначення трудомісткості роботи й облік її виконання. Кредити ECTS зараховують студентам, які успішно завершили курс і одержали позитивну оцінку виконаної роботи.

ЛЕКЦІЯ 3

Тема: Організація навчального процесу в університеті. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського: стратегія поступу – від витоків до сьогодення.

План:

1. Структура вищого навчального закладу.
2. Навчальний план, графік навчального процесу, розклад занять.
3. Основні форми організації навчального процесу у вузі.
4. Форми організації контролю і оцінки знань та умінь студентів.
5. Історія МНУ ім. В. О.Сухомлинського.

Література до теми:

1. Від учительського інституту до національного університету / укл.: В.Д. Будака, А.Л. Ситченко, Л.В. Старовойт, О.П. Хаєцький, О.Є. Олексюк. – Миколаїв: Іліон, 2013. – 124 с.
2. Класичний університет як центр духовного розвитку особистості: збірник тез студентів та молодих вчених за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції / За заг.ред. В.Д. Будака, О.Є. Олексюк. – Миколаїв: МНУ, 2010. – 352 с.
3. Огнев'юк В.О. Криза – момент істини для університетської освіти // Науково – практичне видання «Вища школа». – 2009 р. – №11. – С. 5–17.
4. Павловський Кшиштоф. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд. – К.: Навчально – методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2005. – 230 с.
5. Пелікан Я. Ідея Університету : пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.
6. Поляков М.В., Савчук В.С. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.
7. Університетська автономія. Спеціальний випуск: зб. наук. статей / Упоряд.: С. Квіт, Г. Касьянов, Т. Ярошенко, К. Сігов, Л. Фінберг; Нац.ун-т «Києво-Могилянська Академія» // Дух і літера. – 2009. – № 19.

1. Структура вищого навчального закладу

Загальну структуру кожного університету визначає типовий статут вищого навчального закладу. На основі типового статуту кожен університет розробляє свій статут, в якому формуються цілі та завдання даного вузу, права і обов'язки студентів, організація навчальної роботи, структура і керівництво, внутрішній порядок і дисципліна, діяльність суспільних організацій і т.д. Статут обговорюється і приймається Радою університету, а затверджується Міністерством освіти. Принципова структура МНУ імені В.О. Сухомлинського має такий вигляд: університетом керує ректор, який призначається Міністерством освіти з числа найбільш видатних і авторитетних учених.

З 1996 року наш університет очолює Будаєк Валерій Дмитрович, д.т.н., професор, академік НАПН України, заслужений працівник вищої школи. Під його керівництвом Миколаївський державний педагогічний інститут став Миколаївським державним педагогічним університетом а згодом МНУ (класичним).

При ректорові університету і під його керівництвом створюється Рада вузу, до складу якої входять проректори, завідувачі кафедрами, директори інститутів, декани факультетів, завідувач бібліотекою, голови профкому (викладацького та студентського). Рада університету розглядає плани і звіти з навчальної і наукової роботи, обговорює різні навчально-методичні питання, заслуховує звіти деканів, обговорює наукові проблеми, присвоює вчені звання.

Крім Ради вузу в найбільш великих інститутах створюються Вчені ради з захисту дисертацій, яким надано право присвоювати наукові ступені кандидата та доктора наук.

Преший проректор – є першим заступником ректора. Організацію навчальної роботи під керівництвом ректора здійснює *проректор з навчальної роботи*, якому підлеглі навчальний відділ, декани факультетів, кафедри, бібліотека, спортклуб університету.

Другим заступником ректора є проректор з науково-дослідної роботи, в розпорядженні якого знаходяться аспірантура, обчислювальний центр, загальноуніверситетські наукові лабораторії та деякі інші підрозділи.

Усі господарські питання, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням життя і діяльності університету, експлуатацією, ремонтом і будівництвом споруд вирішує проректор з АГЧ.

Найбільшим адміністративно-господарським підрозділом університету є *факультет*. Факультет визначає більш вузьку спеціальність в рамках університету. У МНУ імені В. О. Сухомлинського функціонують факультети: дошкільної та початкової освіти, механіко-математичний, економіки, філологічний, іноземної філології, психологічний, біологічний.

На чолі факультетів стоять декани, яких призначає (за контрактною формою) ректор університету, можливі випадки обрання деканів таємним голосуванням на засіданні Ради. Під керівництвом декана факультету здійснюється навчальний процес за затвердженими планами і програмами, організовується робота кафедр, що входять до складу факультету; контролюється вся навчальна і виховна робота, педагогічна практика студентів, також їхня самостійна робота. По суті, всі питання, пов'язані з процесом навчання та виховання студентів (навчання, стипендія, гуртожиток і ін.) вирішуються деканом.

Декан приймає абітурієнта в університет, і він же випускає молодого фахівця в життя. Розпорядженням декана факультету студенти допускаються до екзаменів, переводяться з курсу на курс. Декан бере участь у розподілі навчального і суспільного навантажень викладацького складу, що входить до складу факультету, в підборі викладачів на ці кафедри. Як правило, декан є членом Державної екзаменаційної комісії, приймальської комісії і комісії з розподілу молодих фахівців.

На допомогу декану факультету створюється Рада факультету (педагогічна, методична комісія, стипендіальна комісія). До складу Ради факультету під головуванням декана входять його заступник, завідувачі кафедрами, представник профспілкової організації, провідні викладачі кафедр.

Рада факультету розглядає і обговорює проекти навчальних планів, програм, звіти про навчально-методичну роботу кафедр, плани роботи

факультету і кафедр, звіти декана з навчально-методичної і наукової роботи на факультеті.

Кафедра – основний навчально-науковий, структурний підрозділ вузу що безпосередньо здійснює навчально-методичну, науково-дослідну роботу з одної або декількох тісно пов'язаних між собою дисциплін.

До складу кафедри входять професори, доценти, старші викладачі, асистенти (викладачі), старші лаборанти, лаборанти. На кафедрі покладаються наступні обов'язки:

- читання лекцій і проведення інших видів занять, керівництво всіма видами практики, курсовими роботами, самостійними та індивідуальними заняттями, проведення заліків та екзаменів;

- здійснення виховної роботи зі студентами;

- розробка навчальних програм;

- підготовка підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних видань;

- проведення науково-дослідної роботи серед студентів, обговорення наукових робіт і рекомендації для опублікування. впровадження їх результатів у практику;

- підготовка науково-педагогічних кадрів;

- пропаганда наукових і педагогічних знань.

Кафедра у вищій школі може бути організована за наявності не менше п'яти викладачів, з яких троє повинні мати вчені звання або ступені. Кафедра створюється і ліквідується за клопотанням Ради університету, Міністерством освіти.

2. Навчальний план, графік навчального процесу, розклад занять

Державним документом, що визначає діяльність університету як навчального закладу, є навчальний план. Він розробляється для кожного факультету і спеціальності окремо, і затверджується Міністерством освіти.

Навчальний план визначає кількість навчальних років, структуру навчального року, тобто число навчальних тижнів в кожному році навчання,

порядок проходження теоретичних і практичних дисциплін, педагогічної практики, державних і курсових екзаменів, канікул.

Другим документом, що визначає об'єм і напрям знань, що вивчаються, є навчальна програма. Програми складаються централізовано для всіх вузів, крім програм зі спецкурсів, що розробляються кафедрами. У них, наскільки це можливо, витримуються дидактичні вимоги: дати у суворій послідовності об'єм знань, розташованих в логіко-дидактичній послідовності. Необхідність такої суворой побудови навчальної програми диктується дуже важливими міркуваннями. Тільки в цілісній науці студент глибоко пізнає закономірності і логіку науки. Клаптевий набір відомостей і фактів позбавляє головного значення, а безсистемність створює труднощі в засвоєнні матеріалу. Адже ґрунтовно запам'ятовується і довше зберігається в пам'яті ідея, загальне значення,

Викладачі, працюючи зі студентами, створюють свої курси, щодня поповнюючи і обробляючи, професор, доцент конструює лекції у вигляді текстів і конспектів, з яких нерідко укладаються підручники і навчальні посібники. Кафедрами педагогіки і психології університету, наприклад, створені навчально-методичні вказівки з усіх кафедральних дисциплін. Це в значній мірі полегшує роботу студентів.

На основі навчального плану на кожному факультеті розробляється графік навчального процесу. Ним передбачається: найменування предметів, що вивчаються., види занять з них (лекції, семінари, практичні,) кількість годин, що відводиться на кожне заняття, календарний розподіл занять у семестрі.

Приклад: навчальний план і графік навчального процесу факультету дошкільної та початкової освіти факультету Це дуже важливий у організаційному і в педагогічному сенсі документ. У ньому знаходить вираження не тільки логіка навчального процесу. Правильно складений розклад із дотриманням психологічних і дидактичних вимог до організації занять і самостійної роботи студентів.

3. Основні форми організації навчального процесу у вузі.

Обов'язковими формами навчальної роботи у вузі є: лекції, семінари, лабораторно-практичні заняття, курсові роботи, консультації, колоквиуми, заліки, екзамени. Розглянемо ці організаційні форми з точки зору корисності для професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Лекції. За силою свого впливу на розум, серце і волю студентів їм належить перше місце. Вони поєднують в собі спеціально створену для певної аудиторії систему знань і зразок науково-педагогічного мислення. Зміст лекції – це суворо відібрана квінтесенція того, що необхідно знати з даної теми. Лекція – це не просто інформація, але й акт спілкування і спільної діяльності викладача і студентів. Саме тому лекцію не можна замінити жодною іншою формою навчальної роботи в університеті.

Читання і слухання лекції – складна і напружена робота лектора і студента. Лектор фактично виступає в трьох особах: творець лекції, її постановник і, нарешті, виконавець. Лектор одночасно виступає як вчений, педагог і оратор. І погано, коли оратор перемаже педагога чи вченого, і навпаки.

Не легше на лекції і студентові. Студент повинен активно і напружено працювати, користуючись цілою системою спеціальних прийомів. Студент стежить за ходом думки лектора, виділяє головне, критично сприймає принципові положення, прагне пережити формацію і укласти найціннішу в «комору» свого розуму – пам'ять. При цьому він має встигнути записати так, щоб було досить повно, зрозуміло і розбірливо.

У процесі читання лекції викладач витрачає багато нервових та інтуальних сил, але він в більш вигідному положенні, ніж студент, тому що час суб'єктивно для нього йде швидше, оскільки він активно діє. Студент же повинен майже нерухомо сприймати, аналізувати і фіксувати інформацію протягом довгих 90 хв.

Лекція звичайно читається потоку студентів. Одна хвилина, витрачена на зауваження по дисципліні, обертається сотнями втрачених хвилин. Тому кожен студент повинен відповідально і сумлінно ставитися до лекційних занять, і шанобливо – до праці лектора.

До лекції необхідно готуватися: прочитати попередні лекції, подивитися відповідний розділ в навчальному посібнику (детально про це в наступній темі).

Лекцію треба конспектувати. Недаремно кажуть: хто записує, той читає двічі.

Розрізняють декілька видів лекцій:

– навчально-програмні лекції, в процесі яких викладається систематичний курс, відповідно до навчальної програми.

– настановчі й оглядові лекції. Частіше за все вони читаються студентам-заочникам.

Семінари, як і лекції, відносяться до теоретичної форми занять. На семінарських заняттях студенти поглиблюють і закріплюють знання, отримані на лекціях, і, внаслідок самостійної роботи, перевіряють і уточнюють свої переконання, опановують термінологією, вчаться вільно нею оперувати, відстоювати свою точку зору.

Сучасна практика знає три дидактичних типи семінарів: просемінари, як елементарна форма занять, на якій в формі бесіди обговорюються матеріали семінарської програми і методика підготовки до них; семінари у власному значенні, як більш високий рівень самостійності студентів, із застосуванням більш складних методів підготовки і проведення їх; спецсемінари, що проводяться для поглибленого вивчення якої-небудь вузької області знань профільного характеру.

Досвід роботи нашого університету свідчить, що форми семінарів можуть бути: питання-відповідь, розгорнута бесіда на основі заздалегідь даного студентам плану; усні доповіді студентів з подальшим їх обговоренням; обговорення письмових рефератів; семінар-диспут; коментоване читання першоджерел та інше. Найбільш поширена форма – заслуховування і обговорення усних відповідей студентів. Питання повідомлень студенти отримують заздалегідь і готуються до них. При виступі студента група повинна уважно слухати, щоб потім поставити запитання, доповнити, уточнити, вказати виступаючому на смислові логічні або мовні недоліки це знадобиться майбутньому вчителю.

Лабораторно-практичні роботи становлять значну частину аудиторних занять. За мірою самостійності завдань їх можна поділити на репродуктивні (відтворюючі раніше виконані завдання), і ті, які вимагають перетворень, перенесення знань в нову ситуацію.

Лабораторно-практичні заняття стимулюють мислення, зближують теорію з практикою, сприяють закріпленню знань. Вони виконуться успішно, якщо:

- студент осмислив мету та завдання роботи;
- підготувався до неї заздалегідь (література, вимірювання);
- спланував хід виконання роботи;
- фіксував хід роботи та її результати.

Лабораторні роботи в багатьох випадках перетворюються в найважливіший засіб формування дослідницьких інтересів у студентів і розвиток творчого підходу до науки.

Додаткові спостереження показують, що випускники нашого університету, які отримали призначення на роботу в школу (фізики, історики, вчителі початкових класів), добре володіючи методикою лабораторно-практичних робіт, невдовзі стають авторитетними організаторами шкільних лабораторних занять.

Консультації – це основна форма надання допомоги студентам при ускладненнях, що виникли в навчанні. За формою вони діляться на групові, потокові, індивідуальні. За змістом – на вступні, тематичні і передекзаменаційні (настановчі, оглядові).

Деканат і кафедри, як правило, планують консультації на навчальний семестр. Про їх зміст необхідно знати як викладачам, так і студентам, щоб краще підготуватися. Однак, консультації можуть бути і неплановими.

На консультаціях студенти отримують відомості про необхідну навчально-наукову літературу, прийоми самостійної роботи, вимоги до рефератів, доповідей, тобто з усіх питань, які викликають труднощі. Для першокурсників консультації мають особливо важливе значення. Проводяться консультації, як правило, в формі питань і відповідей. Утім, вони часто переростають в цікаву, захоплюючу бесіду, а іноді і в дискусію. Все залежить від ступеня підготовленості і гостроти поставлених перед викладачем запитань. Участь

студентів в консультаціях не тільки допомагає їм з'ясувати якісь конкретні питання, але і сприяти розвитку мислення, закріпленню матеріалу) і більш глибокому його розумінню.

Курсові і дипломні роботи з психології, педагогіки, методики та спеціальних дисциплін також передбачаються навчальним планом як форма навчального процесу вузу. Крім поглиблення знань, курсові і дипломні роботи розвивають науково-дослідні здібності студентів.

4. Форми організації контролю і оцінки знань та умінь студентів

Складовою частиною процесу навчання у вузі є контроль і оцінка знань і умінь студентів. Загальновідомі три види обліку: поточний, підсумковий і заключний. До поточного обліку відноситься повсякденне вивчення знань студентів, методів їх роботи. Проводяться на семінарських і практичних заняттях, на консультаціях, педагогічній практиці, колоквиумах.

Поточний облік не є офіційним, його результати не вносяться в залікові книжки, не беруться до уваги при визначенні стипендії. Але цей вид обліку дає дуже великий педагогічний ефект як повсякденне керівництво самостійною роботою, як вчення студентів і надання їм потрібної допомоги. Слід зазначити, що іноді поточне вивчення знань у вищій школі недооцінюється. Вірно, у вузі немає шкільної перевірки знань. Вона і не потрібна, бо не відповідає характеру навчального процесу і віковим особливостям студентів. Однак, стверджуючи це безперечне положення, забувається, що відкинувши шкільну методику, треба ввести таку, яка б відповідала природі занять у вишах.

Підсумковий облік в університеті – це облік, що проводиться в кінці семестру на заліках і екзаменах. У цьому їх схожість. Але мета їх різна. Якщо залік проводиться з предмета, з якого є екзамен, то мета його – перевірити ступінь вивчення рекомендованої літератури, програму практичних занять, але не торкатися програми курсу загалом. Якщо ж залік виходить за рамки практикуму, тоді завдання студента стає зовсім іншим. Треба готуватися до нього за всією програмою предмету.

Нижче подано таблицю, за якою відбувається оцінювання в МНУ імені В.О. Сухомлинського згідно з кредитно-трансферною системою навчання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

**Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського:
стратегія поступу – від витоків до сьогодення.**

1. Миколаївський учительський інститут – 1013-1920 рр.
2. Миколаївський інститут народної освіти – 1920-1930 рр.
3. Миколаївський інститут соціального виховання – 1931-1933 рр.
4. Миколаївський педагогічний інститут – 1933 р.
5. Миколаївський державний педагогічний інститут – 1934-1999 рр.
6. Миколаївський державний педагогічний університет 1999-2002.
7. Миколаївський державний університет – 26.09.2002
8. Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського з 2003 р.
9. Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського з 2010 р.

Миколаївський учительський інститут – 1913-1920 рр.

Ідея створення університету в Миколаєві виникла ще в 60-і роки ХІХ століття. Причина тому нестача вчителів, яка гальмувала розвиток освіти на Миколаївщині. На прохання губернатора міської Думи та громадськості Миколаєва тимчасово виконуючий обов'язки міністра освіти Росії барон Таубе постановою від 18 липня 1913 року за № 30043 дозволив відкрити у місті учительський інститут з училищем при ньому для підготовки викладачів прогімназій і вищих початкових училищ. Першим директором Миколаївського учительського інституту було призначено Петра Миколайовича Жданова, який очолював інститут з 1913 по 1919 роки.

Приміщення для навчального закладу було орендовано у садівництві Бельвю (яке належало нащадкам купця Юхима Орестовича Берга). Це був особняк у 18 кімнат по вул. Нікольській 12 у Миколаєві.

Вступні іспити розпочато 24 вересня 1913 р. о 9 год ранку. Із 96 абітурієнтів успішно склали іспити 29 осіб з предметів: Закон Божий, російська мова, історія, географія, фізика, природознавство. Додатково у приймальну комісію

абітурієнти здавали: свідоцтво про хрещення, освіту, та політичну благонадійність. Осіб жіночої статі не приймали.

Офіційно інститут відкрито 27 жовтня 1913 р. Від початку викладалися такі предмети: Закон Божий, російська мова та література, математика, прородознавство, історія, географія, графічне мистецтво. Вихованці за своїм бажанням займалися музикою (вчилися грати на віолончелі, фісгармонії, скрипці), латинською мовою, ручною працею (живопис по шовку, оксамиту, випилювання та випалювання).

Виховний процес в інституті та училищі здійснювався на засадах християнської моралі, в дусі вірності монархії. Для колективного відвідування церковних служб викладачами і студентами учительського інституту виділялись окремі місця в міських церквах – в Адміралтейському соборі, а згодом у Соборі Різдва Пресвятої Богородиці.

У 1915 році вихованці інституту брали участь у зустрічі імператора Миколи II. З цього приводу заняття були відмінені. Директор інституту П.М.Жданов був представлений царю разом з іншими керівниками навчальних закладів та міським начальством.

У 1917 р. відкрито 3 відділення: словесно-історичне, фізико-математичне, природничо-географічне. З 1918/19 н. р почали викладати українську мову і літературу, та інші предмети українознавчого циклу.

Миколаївський інститут народної освіти – 1920-1933 рр.

З 1 вересня 1920 року інститут перейменовано у інститут народної освіти (1920-1930 рр.), а з 1931 по 1933 рр. – інститут соціального виховання.

З 1919 по 1929 рр. інститут очолював Фідровський Василь Михайлович.

Термін навчання – 4 роки.

Відділення: соціально-економічне, мови та літератури, фізико-математичне, хіміко-біологічне.

Після закінчення інституту кожен випускник повинен був відпрацювати 6 років за розподілом. Якщо з якихось причин випускник не приступав до роботи згідно з призначенням, він повинен був сплатити у касу інституту повну вартість

за навчання. Крім оволодіння навчальними програмами, студенти працювали на підприємствах міста і в селех над ліквідацією неписьменності, вели роботу з дітьми-сиротами, виїздили в села на збирання врожаю.

Василь Михайлович організував роботу робітничого факультету, заочного відділення, курси з ліквідації неписьменності для сільської молоді, відкрив недільний університет, провів зміни в управлінні інститутом.

За його сприяння матеріально-технічна база інституту поповнилась новим приміщенням для проведення занять, великою кількістю навчальної літератури.

Після переведення В.М. Фідровського до іншого навчального закладу директорами Інституту працювали Й.Г. Подольський (1929-1930 рр.), І.Д. Давальчук (1931 р.), О.С. Пантелєєв (1932-1936 рр.).

Миколаївський державний педагогічний інститут – 1933-1999 рр.

Початок функціонування Миколаївського державного педагогічного інституту пов'язаний зі значними змінами у системі народної освіти того часу, оскільки згідно з рішенням колегії НКО від 10 липня 1933 року було змінено систему підготовки педагогічних кадрів і мережу педагогічних закладів. Була запропонована нова система підготовки фахівців через педагогічні інститути, що мали замінити інститути соціального виховання і педагогічні інститути професійної освіти. Так, Миколаївський інститут соціального виховання у 1933 р. перетворився на Миколаївський педагогічний інститут, а в 1934 р. – на Миколаївський державний педагогічний інститут. Історія підготовки педагогічних кадрів на цьому етапі стала важливим компонентом та підґрунтям подальшого розвитку вчз, та сучасної педагогічної освіти на Півдні України.

На 1933 рік у Миколаївському державному інституті налічувалося 5 факультетів: фізико-математичний, історичний, факультет підготовки вчителів початкових класів, фізичного виховання та філологічний факультет.

У довоєнні роки інститут очолювали Олексій Сильвестрович Пантелєєв (1933-1936 рр.), Лія Йосипівна Шейніна (1936 - 10 січня 1937 р.) і Микола Григорович Таран (1937-1941 рр.).

У 30-ті рр. найбільшим структурним підрозділом інституту був фізико-математичний факультет. На ньому почали діяти дві кафедри: математики і фізики. Мовно-літературний факультет у довоєнний період мав два відділення: російської мови і літератури та української мови і літератури. У 1934 р. на російськомовне відділення були переведені студенти з Київського, Ворошиловградського й Мелітопольського педагогічних інститутів.

З кожним навчальним роком збільшувався студентський контингент. Наприклад, у 1933-1934 н. р. в інституті навчалось 400 осіб, у 1934-1935 н. р. – вже 550, 1935-1936 н.р. – 750, 1936-1937 н.р. – 820, у 1937-1938 н. р. – 1246.

У наступні довоєнні роки контингент утримувався в межах від 1000 до 1200 студентів. Збільшення кількості студентів не могло не викликати зростання професорсько-викладацького складу. Якщо в 1936 р. останній нараховував 38 осіб, то в 1937 р. – вже 42, а в 1938 р. – 54, у 1939 р. – 70 осіб.

Навчальна база педінституту покращувалася з кожним роком. У середині 1930-х рр. інститут мав 2 навчальні корпуси, 3 гуртожитки, 17 кабінетів і лабораторій. У 1936 р. почав діяти ботанічний сад, як база для природничого факультету. Інститут мав стрілецький тир, спортивну залу. Бібліотека інституту налічувала близько 80 тисяч. томів і мала читальну залу на 200 осіб.

З початком Великої Вітчизняної війни, коли нависла загроза окупації Миколаєва, інститут призупинив свою роботу.

У перші дні війни на фронт пішли багато викладачів і студентів, вони захищали Батьківщину, багато з них загинули, інші, нагороджені за бойові заслуги орденами і медалями, повернулися в перші післявоєнні роки до виконання своїх обов'язків.

Після звільнення України від німецької окупації, з 16 травня 1944 р., Миколаївський державний педагогічний інститут поновлював свою роботу у складі трьох факультетів: мови і літератури, фізико-математичного і природничого та відділу учительського інституту з факультетами мови та літератури. Контингент прийому студентів на перший курс встановлено в кількості 240 осіб. На початок першого повоєнного навчального року кількість студентів вже становила 363 особи.

Миколаївський педагогічний інститут у 1950-1970 роках.

У 1950-1970-ті рр. керівництво Миколаївським державним педагогічним інститутом здійснювали Костянтин Іванович Швецов (1953-1955 рр.), Федір Каленикович Косик (1955-1957 рр.), Микола Юхимович Буряк (1957- 1977 рр.).

У цей же період в інституті сталися помітні структурні та якісні зміни. Була створена навчально-виробнича база, яка складалася з деревообробного, слюсарного та механічного цехів. Були обладнані радіо та електротехнічна майстерні. Випускникам разом з дипломом вручалися права кіномеханіків, трактористів і шоферів.

У 1949 р. було припинено набір студентів на природничий факультет. Старші курси продовжували навчання, і в 1952 р. відбувся останній випуск цього факультету. Лише через 50 років, у 2002 р., в університеті відновлено набір на спеціальність «Біологія».

У 1956 р. відбувся перехід на 5-річний термін навчання. В інституті продовжували діяти два факультети: філологічний з двома спеціальностями – «Російська мова і література», «Українська мова і література» і фізико-математичний з двома спеціальностями: «Математика» і «Фізика»

Миколаївське педагогічне училище фізичного виховання було реорганізоване з 1 вересня 1957 р. у факультет фізичного виховання. На факультеті навчалися студенти двох курсів. На першому – ті, які пройшли за конкурсом: на другому – колишні учні педагогічного училища фізичного виховання.

У 1964-1983 рр. в інституті здійснювалася однопрофільна підготовка вчителів музики та співів для загальноосвітніх шкіл та педагогічних училищ на музично-педагогічному факультеті, що діяв як окремий структурний підрозділ. З наявної кафедри музики і співів було створено кафедри хорового диригування та інструментально-теоретичну.

У 1950-1960-х рр. значно покращується матеріально-технічна база педінституту, збільшуються навчальні площі.

У жовтні 1960 р. розпочато будівництво нового навчального корпусу, який уведено в дію наприкінці 1962 р. Тоді ж закладено обсерваторію, відкриту в 1964 р.

У 1963 р. розпочато роботу в новому навчальному корпусі №2, площею 38000 метрів із актовою, спортивною й читальною залами. В ньому стали навчатися студенти фізико-математичного факультету та частково – філологічного і фізичної культури.

У МДПІ від початку 60-х років діяла підготовка на філологічному факультеті інституту вчителів російської мови та літератури для національних шкіл Узбецької РСР у 1966-1991 роках. Сформовані з представників корінних національностей Узбекистану і направлені для навчання в Миколаївському педінституті групи студентів умовно називали «узбецькими», а всю структуру, що забезпечувала їх навчання, – «узбецьким відділенням» у складі філологічного факультету. Випускникам видавався диплом за спеціальністю «Російська мова, література і педагогіка» і присвоювалася кваліфікація вчителя російської мови та літератури середньої школи і вихователя групи продовженого дня. Наприкінці серпня 1966 р. до Миколаївського педагогічного інституту прибули перші 25 студентів з Хорезмської області УзРСР для навчання. Завершальний період функціонування «узбецького відділення» припав на бурхливі роки «перебудови». Після розпаду СРСР у 1991 р студентів «узбецьких» груп було переведено до ВНЗ їхньої держави. За чверть століття «узбецьким відділенням» філологічного факультету Миколаївського педагогічного інституту було підготовлено сотні фахівців – учителів російської мови та літератури для національних шкіл Узбекистану.

Підготовка педагогічних кадрів у Миколаївському педагогічному інституті у 1970-1990 роках.

У 1970-1990-х рр. діяльність МДПІ організували ректори В. К. Майборода (1977-1980 рр.), В. Д. Байдак (1980-1996 рр.), В. Д. Будак, обраний ректором у 1996 р., очолює діяльність університету й понині.

Василь Каленикович Майборода працював у МДПІ впродовж 10 років на посадах проректора з навчально-наукової (1970-1975 рр.), наукової (1975- 1977 рр.) роботи, ректора (1977-1980 рр.).

З 1979 р. розпочалася діяльність кафедри військової підготовки, де здобували освіту майбутні вчителі допризовної підготовки загальноосвітніх шкіл і вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації.

Василь Каленикович був натхненником будівництва нового навчального корпусу для студентів факультету фізичної культури, нового гуртожитку на 630 місць, підтримував декана факультету Ю. О. Грицаю в тому, щоб студентські будівельні бригади впродовж 1975-1978 рр. поєднували роботу на будівництві та навчання.

Переїхавши у 1980 р. до Києва, у зв'язку з переведенням на роботу до Міністерства освіти УРСР, В. К. Майборода протягом усіх років підтримує зв'язки з миколаївцями.

Віктор Федорович Байдак (1929-2008 рр.) очолював МДПІ з 1980 по 1996 рік. Юрист за фахом, він значну увагу приділяв проблемі молоді, У 1983 р. на історичному факультеті МДПІ було започатковано підготовку педагогів подвійної спеціалізації: учитель історії та правознавства. На той час лише в чотирьох педвузах України здійснювалася така робота.

У 1978 р. як окремий структурний підрозділ створений факультет підготовки вчителів початкових класів, першим його деканом призначений професор Ю. О. Грицай.

Як окремий структурний підрозділ, у 1998 р. почав діяти факультет іноземної філології.

У 1996 р. за результатами акредитаційної експертизи інституту було надано третій рівень акредитації, а згодом 4-й.

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського з 2010 р.

На сьогодні це один із найстаріших вузів на півдні України, який є провідним навчально-науковим, культурним, просвітницьким центром регіону.

Матеріально-технічна база – 10 навч. корпусів, 3 гуртожитки на 1500 місць, бібліотека з трьома читальними залами, та 3 абонементи навчальної літератури, фонди якої налічують 500 тисяч примірників, обсерваторія, спортивно-оздоровчий табір «Моряна», спортивні зали та спортивні майданчики з твердим покриттям. Є редакційно-видавничий відділ.

Інформаційна підтримка наукових досліджень підсилена використанням новітніх технологій: усі кафедри та наукові підрозділи підключено до Інтернету, щорічно проводяться всеукраїнські та міжнародні наукові конференції.

Сьогодні Миколаївський національний університет носить ім'я класика української педагогічної думки, вчителя-новатора Василя Олександровича Сухомлинського. Протягом останніх десятиліть своєї діяльності він підтримував творчі та особисті зв'язки з викладачами МДП ім. Белінського: зав кафе.педагогіки і психології Ю.П.Горбенком, з професором Т.К.Пересунько, Є.Г.Мірошниченком.

У 2003 році створено кімнату-музей В.О.Сухомлинського та науково-методичний центр гуманної педагогіки Сухомлинського.

ЛЕКЦІЯ 4

Тема: Психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної праці студентів. Система науково-дослідницької роботи студентів університету.

План:

1. Значення та організація самостійної роботи студентів у вищій школі.
2. Уміння слухати і конспектувати лекції.
3. Підготовка до семінарських і лабораторних робіт.
4. Науково-дослідницька робота студентів як обов'язковий елемент системи підготовки майбутнього педагога.

Література до теми:

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
2. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
3. Козак Н. Л. Університетська освіта: навч. посібник / Н. Л. Козак, І. М. Шоробура. Львів : Новий світ, 2011. – 180 с.
4. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 208 с.

1. Значення та організація самостійної роботи студентів у вищій школі

У зарубіжній педагогічній літературі для визначення поняття «самостійна робота» використовують низку термінів, які підкреслюють її різні аспекти. Популярним є «опосередковане навчання», тобто робота, яку виконують під опосередкованим керівництвом викладача, на противагу поняттю «пряме» навчання, яке відбувається під безпосереднім керівництвом викладача.

У педагогічній літературі Австрії, Швейцарії існує термін «тиха робота», який підкреслює одноосібний характер діяльності.

У французькій та англійській педагогічній літературі використовують поняття «індивідуальна робота». У США застосовують термін «незалежне навчання», що означає таку пізнавальну діяльність, при якій студенти мають значну свободу добору засобів і методів навчання, на основі отриманих від викладача навчальних планів – програм.

У традиціях вітчизняної дидактики вищої школи це поняття трактують значно ширше. Його розглядають як:

- обов'язкову складову частину навчальної діяльності студента у процесі здобуття вищої освіти;
- форму організації навчального процесу;
- основний засіб опанування необхідних знань;
- діяльність студента в ході виконання навчальних завдань;
- самоорганізацію студентом процесу навчання;
- безпосереднє мислення, міркування (пізнання) студента в ході навчального процесу.

Отже, самостійна робота студентів – це спланована, організаційно й методично спрямована пізнавальна діяльність студентів для досягнення конкретного навчального результату, що здійснюється під опосередкованим керівництвом викладача.

Самостійна робота студентів має дві вагомні основи :

І. Самостійність – здатність людини виконувати певні дії чи цілий комплекс дій без безпосередньої допомоги з боку іншої людини чи технічних засобів, що її замінюють, керуючись лише власним досвідом. Самостійність студента в здобутті знань є доволі непростим утворенням і передбачає оволодіння ним складними вміннями й навичками:

- бачити сенс і мету навчальної роботи, бути мотивованим на здобуття загальноосвітніх і професійних знань та вмінь;

– наукової організації власного навчання й освіти. Оскільки навчання є фактично «професійною» діяльністю студента, то має свої правила та технології організації (студент повинен уміти визначати мету, предмет і засоби навчальної діяльності, оптимально використовувати відведений на самостійну роботу час);

– творчо, по-новому підходити до питань, які необхідно вирішити, оскільки виконання подібних завдань спонукає студента до стандартизованого прийняття рішень;

– аналізувати й оцінювати здобуті навчальні результати.

Тобто самостійність студента у навчальній діяльності визначається наявністю таких компонентів: мотиваційного, орієнтувального, організаційного, процесуального, енергетичного, оцінно-результативного.

II. Працездатність. Критерієм ефективності самостійної роботи є праця студента на повну силу своїх можливостей, вимір чого – працездатність.

Під працездатністю розуміють готовність до виконання тієї чи іншої навчальної роботи з високим ступенем напруження, із великими затратами нервової енергії протягом певного часу. Працездатність має індивідуальний характер і залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів.

До суб'єктивних факторів належать інтелектуальні здібності, мотивованість на навчання, особливості волі, стан здоров'я, володіння навичками наукової організації навчальної праці.

До об'єктивних – організація навчального місця, режим праці й відпочинку у ВНЗ, завантаження різноманітною роботою, наявність доручень, обсяг та теоретичний рівень розумового навантаження, кількість навчальних завдань, монотонне й тривале виконання однієї й тієї ж роботи, тривалість сну, харчування, механічне та примусове заучування тексту.

ФОРМИ, ВИДИ І ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватись у бібліотеці університету,

навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

Існують різні організаційні форми СРС:

– робота студента, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для нього час, як правило, поза аудиторією, однак інколи, з урахуванням специфіки дисципліни – в лабораторії або майстерні;

– індивідуальна робота студента – це аудиторна самостійна робота за індивідуальними завданнями під керівництвом викладача, під час виконання якої студент може отримати методичну допомогу у вигляді консультацій щодо виконання цієї роботи, при цьому консультації мають індивідуальний характер. Вона може включати вивчення окремих розділів навчальної дисципліни, аудиторне проектування, роботу з використанням комп'ютерної техніки тощо і враховувати специфічні вимоги конкретної дисципліни.

Найпоширенішими видами індивідуальних навчальних завдань є:

– конспект з теми за заданим або власно розробленим студентом планом;

– реферат з теми або вузької проблеми;

– виконання розрахункових або практичних (наприклад ситуативних) задач різного рівня з теми;

– розробка теоретичних або прикладних функціональних (діючих) моделей, явищ, процесів, конструкцій тощо;

– комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;

– анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни, бібліографічний опис тощо;

– реферування іноземних текстів за фаховими темами;

– розробка навчальних та діагностичних тестових завдань тощо.

Зміст СРС з конкретної навчальної дисципліни визначається її робочою програмою та методичними рекомендаціями і може складатися з таких видів роботи:

- підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних тощо);
- виконання практичних завдань протягом семестру;
- самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни, згідно з навчально-тематичним планом;
- переклад іноземних текстів встановлених обсягів;
- виконання контрольних робіт студентами заочної і дистанційної форм навчання;
- підготовка і виконання завдань, передбачених програмою практичної підготовки, курсового проектування, творчих робіт тощо;
- підготовка до усіх видів контролю, в тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт та підсумкової державної атестації (державних іспитів, виконання випускової кваліфікаційної роботи бакалавра чи магістра);
- робота у студентських наукових гуртках, семінарах;
- участь у роботі факультативів, наукових і науково-практичних конференцій, семінарів, олімпіад тощо;
- участь у науковій та науково-методичній роботі кафедр, факультетів, наукових підрозділів університету;
- інші види діяльності, що ініціюється університетом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Під самостійною роботою студентів ми розуміємо активну працю студентів, що спрямована на свідоме, творче, міцне, глибоке оволодіння певною наукою в процесі слухання лекцій, під час семінарських занять, роботи в бібліотеці, кабінеті, лабораторіях, педагогічної практики, в процесі виконання курсових та дипломних робіт, підготовці і здачі курсових та державних іспитів за допомогою всіх інших форм навчання.

Роль самостійної роботи сучасного вузу ще більше зростає. І ця потреба диктується часом – інформаційним бумом. Стає неможливим вкласти в скромний бюджет навчальної аудиторної роботи весь програмний матеріал

того чи іншого предмету. Ось чому за рекомендаціями Міністерства освіти України на кожну навчальну дисципліну, що вивчається у вищій школі, відводиться сумарна кількість годин, що складається з кількості аудиторних годин (лекцій та практичних занять), та позааудиторної самостійної роботи.

Види самостійної роботи студентів

1. З урахуванням місця і часу проведення, характеру керівництва і способу здійснення контролю за якістю роботи з боку викладача можна виокремити:

а) самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях;

б) позааудиторну самостійну роботу (3-4 години на день, у т.ч. й у вихідні);

в) самостійну роботу під контролем викладача – індивідуальні заняття з викладачем.

2. За рівнем обов'язковості виокремлюють:

а) обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних робіт та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт);

б) бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) добровільну (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання).

3.3 огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють:

а) репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таблиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

б) реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез та ін.

в) евристичну самостійну роботу, спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудову технологічних карт, розв'язання творчих завдань).

г) дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження та ін.).

2. Уміння слухати і конспектувати лекції

Значне місце у підготовці фахівців з вищою освітою займають лекції. Лекція – це чіткий, системний виклад окремої наукової проблеми або теми. Мета лекції полягає також у допомозі студентам оволодіти методами самостійної роботи з підручниками, посібниками, першоджерелами. Лекція – один із найважливіших чинників в організації навчальної діяльності студентів.

Робота студентів безпосередньо на лекції і над лекцією потребує значних зусиль. Основні вимоги, пов'язані з лекційною формою навчання, такі: уміти не лише слухати, а й сприймати, усвідомлювати зміст лекції; систематизувати одержані знання в конспектах; уміти творчо осмислювати матеріал лекції у процесі самостійної роботи.

Успішне сприймання лекції потребує психічного напруження – уваги, уяви, логічного мислення, пам'яті. Для мобілізації психічних потенцій необхідно:

- своєчасно зайняти робоче місце, підготувати зошит, письмове приладдя для записів;
- ознайомитися зі змістом попередньої лекції для встановлення логічного зв'язку з наступною;
- зусиллям волі зосередити увагу на змісті лекції;

– з'ясувати зміст лекції, окремих її частин шляхом ставлення запитань лектору, якщо у цьому є потреба.

Самоорганізація і самодисципліна є запорукою успішного сприйняття лекції.

Засвоєння лекційного матеріалу буде мати більшу ефективність, якщо лекцію не лише слухати, а й записувати, тобто конспектувати. Це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, використанню його при підготовці до семінарських чи практичних занять, заліків і екзаменів.

Уміння правильно вести конспект лекцій формується поступово. Зазвичай, першокурсники намагаються повністю, слово в слово, вести записи лекцій. Така спроба, як правило, не має успіху, виявляється невдалою: повністю записати лекцію не вдається, студент швидко стомлюється, а головне – у нього не задіяне активне мислення, немає аналізу і синтезу змісту лекції. Несистематизовані записи окремих уривків не дають можливості відновити зміст лекційного матеріалу пізніше при підготовці до семінарських занять чи підсумкового контролю. Тому головне, до чого треба прагнути при конспектуванні лекції, – записувати в логічній послідовності суттєві думки, положення, викладені в лекції, які є результатом аналізу і синтезу власного мислення.

Треба мати на увазі й такі вимоги до ведення конспектів лекцій:

- з кожної навчальної дисципліни потрібно мати окремий зошит, на титульній сторінці якого слід зазначити назву навчальної дисципліни, курс, прізвище та ініціали студента, вчений ступінь, звання, прізвище, ім'я і по батькові лектора;
- з лівого боку кожної сторінки варто відводити широкі поля (4 – 5 см), на яких під час лекції і пізніше при самостійному опрацюванні матеріалу можна робити помітки;
- записи потрібно робити чорнилом і розбірливо;
- цитати, важливі думки виділяти чорнилом іншого кольору.

Треба навчитися швидко писати. Це досягається, у першу чергу, за рахунок умовних позначень і скорочень окремих слів і фраз. Однак, не варто

скорочувати закінчення слів, оскільки це може викликати спотворення їх змісту під час подальшої роботи з конспектом. Скороченню, як правило, підлягають слова і фрази, які найбільш часто вживаються в тому чи іншому лекційному курсі, вони виробляються практикою конспектування. Для прикладу наведемо скорочення, які можуть бути використані під час записів лекцій із психолого-педагогічних, суспільних та інших наук (АПН – Академія педагогічних наук, вид-во, проф.).

З моменту появи викладача в аудиторії, студент має відповідно налаштуватися, бути уважним, вслухуватись в матеріал лекції, вдумуватися в почуте, схоплювати в ньому найголовніше й стисло занотовувати його. При цьому сприймання матеріалу лекції стає аналітичним, увага стійкою, пам'ять зміцнюється. Крім слухової пам'яті, а при наявності унаочнень і зорової, в запам'ятовуванні братимуть участь і моторна пам'ять. Не залишаться поза увагою нові терміни і поняття, імена діячів, дати, цифри, визначення, формули, крилаті вислови, дуже показові факти. Вони закарбовуються в зошиті, й до них буде змога повернутися знову, краще запам'ятати.

Відомо, що основні положення лекції досвідчений викладач говорить повільніше, повторює. Це дає змогу студентам записати їх докладніше. Якщо при записі якое положення думка студента раптом обірвалась, слід на папері залишити місце для завершення думки, і продовжувати нотувати розповідь лектора далі. Вдома, звертаючись до підручників згадати й дописати недописане.

В ідеальному варіанті до слухання лекції слід готуватися, попередньо ознайомитися за підручником з матеріалом нової теми. Тоді легше буде відрізнити нове від уже відомого, відділити головне від другорядного і занотувати потрібне. Слід дбати, щоб найповніше й точно були зафіксовані визначення, формули, схеми, важкі для запам'ятовування положення й факти, від яких залежить розуміння основного, ті дані, до яких потім доведеться часто звертатися. У нотатках повинні знайти місце й власні думки з приводу

почутого, запитання, які при цьому виникли, щоб потім звернутися до викладача за консультацією.

Записи на лекціях бажано робити в зошиті, призначеному для даної дисципліни, лишаючи поля, щоб було місце для заповнення та уточнення. Навіть дуже стислі нотатки, зроблені під час лекції, стануть студентові опорою для того, щоб пригадати її основний зміст, краще запам'ятати його.

Роблячи записи, слід використовувати скорочення слів і виразів. Але робити їх треба грамотно й однаково, щоб можна було легко розібратися в них пізніше. Можна скористатися тими скороченнями й умовними позначеннями, що є в енциклопедіях та словниках. Можна використати свої скорочення, але на полях чи в кінці лекції подати розшифрування таких скорочень.

Вдома переписувати начисто записи, зроблені на лекціях, не варто. Записи повинні бути зрозумілими вам особисто, треба тільки обов'язково того самого дня опрацювати їх, тобто виправити помилки, дописати недописане, уточнити окремі слова, окремі положення звірити з підручником та ін. Самостійно працюючи над книгами, також необхідно доповнювати записи, зроблені на лекціях.

Як бачимо, самостійна робота студентів з книгою і лекції викладача міцно взаємопов'язані й доповнюють одна одну.

Найголовніший критерій гарного конспекту – це тривалість його життя, багаторазовий попит на нього.

Якість конспекту багато в чому залежить від мети його написання, від призначення. А далі, в залежності від мети, як мотиву роботи над інформаційним джерелом, виділяються такі критерії:

- стислість (конспект орієнтовно не повинен перевищувати 1/8 від першоджерел);
- ясна та чітка структуризація матеріалу, що забезпечує його швидке зчитування, охоплення загальної логіки і т.д.;
- змістова точність, тобто наукова коректність;
- наявність образних чи символічних опорних компонентів;

– оригінальність індивідуальної обробки матеріалу (наявність питань, «Я-суджень», своїх символів і т.ін.);

– адресність (з одного боку, чітке фіксування вихідних даних, вказівка на сторінку цитати чи окремого положення, з другого, – кому призначений конспект і чи відповідає він особливостям і завданням користувача).

Конспекти довго зберігають, нехай то будуть папки, зошити чи комп'ютер. Досвід показує, що вони послужать не меншу службу, аніж самі книги чи лекції. Вони нагадають, підкажуть, навчать тому, чого треба.

ОРІЄНТОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ЛІТЕРАТУРОЮ

Опрацювання матеріалу потрібно починати з прочитання всього тексту, параграфу, дотримуючись таких правил:

- зосередитись на тому, що читаєш;
- виділити саму суть прочитаного, відкидаючи дрібниці;
- зрозуміти думку автора чітко і ясно, оскільки це допоможе виробити чітку і власну думку;
- мислити послідовно і обережно;
- уявити ясно те, що читаєш.

У процесі роботи над темою тлумачення незнайомих слів і спеціальних термінів, треба знаходити в словнику іншомовних слів та в спеціальних довідниках з професії.

Незрозумілі місця, фрази треба перечитувати декілька разів, щоб засвоїти їхній зміст.

У тексті зустрічаються окремі слова, фрази, або цілі речення, що виділені курсивом, жирним шрифтом, або набрані в розрядку. Це говорить про акцент автора на основному.

Після опрацювання тексту необхідно:

- виділити головну думку автора;
- відділити основні питання тексту від другорядних;
- закріпити прочитане у свідомості;

- пов'язати нові знання з попередніми у даній галузі;
- перейти до заключного етапу засвоєння й опрацювання – записів.

Записи необхідно починати з назви теми та посібника, прізвища автора, року видання та назви видавництва. Якщо це журнал – то вказується рік і номер видання, заголовок статті. Після цього необхідно скласти план, тобто короткий перелік основних питань тексту в логічній послідовності теми.

Складання плану або тез логічно закінченого за смисловим змістом уривка тексту сприяє кращому розумінню його. План може бути простий або розгорнутий, тобто більш поглиблений, особливо при опрацюванні додаткової літератури з цієї теми.

Після складання плану необхідно перейти до тестування записів.

Записи необхідно вести розбірливо і чітко. Вони можуть бути короткі або великі залежно від рівня знань студента, багатства його літературної та професійної лексики, навичок самостійної роботи з книгою. Після копіткої і систематичної праці записи матимуть тезисний характер і будуть логічно послідовними.

Для зручності користування записами необхідно залишити поля для заміток і вільні рядки для доповнень. Записи не повинні бути одноманітними. У них необхідно виділяти важливі місця, головні слова, які акцентуються різним шрифтом або різним кольором шрифтів, підкреслюваннями, замітками на полях, стовпчиками тощо.

Записи можуть бути у вигляді конспекту, простих або розгорнутих тез, виписок, систематизованих таблиць, графіків, діаграм, схем.

Конспект – це коротка, стисла, послідовно викладена за текстом універсальна форма запису змісту прочитаного, яка може супроводжуватись різними вищезгаданими записами.

Складання конспекту зводиться до коротких записів кожного заголовку плану, виділяючи основні думки, положення, підтвердження прикладами. Усі питання плану повинні бути пов'язані між собою.

Виписки використовуються при необхідності викладання найбільш важливих місць, фактів, цифрових даних, точного формулювання правил та законів.

Цитата – точна, дослівна виписка із якогось тексту з вказівкою джерела (автора, назви, книги, сторінки; чужі слова, які наводяться в усному чи писемному мовленні. Вона зберігає гостроту висловлювання автора, випикується послідовно, грамотно і зазначається джерело цитати.

Важливим елементом конспектування є вміння використовувати ілюстровані роботи (схеми, графіки, діаграми) і систематизовані таблиці. Основним недоліком у даному питанні є механічне виконання ілюстрацій, що не пов'язані з текстовим матеріалом.

Викладач повинен акцентувати увагу студентів на необхідності виконання та засвоєння однорідних явищ, дозволяє прослідкувати за розвитком одного і того ж явища, тобто охопити весь початковий матеріал теми.

Систематизовані таблиці дозволяють студентам узагальнити набуті знання, аналізувати отриману інформацію.

Складання ілюстрованих матеріалів виявляє творчу і свідому активність студента до оволодіння знаннями, формує у майбутнього фахівця практичні вміння і навички та налаштовує його на самостійну, вдумливу працю.

3. Підготовка до семінарських і лабораторних робіт

Досвідчені викладачі, формуючи атмосферу творчої роботи, орієнтують студентів на виступи оцінного характеру, дискусії, поєднуючи їх з простим викладом підготовлених тим, заслуховуванням рефератів. Викладач дає установку на прослуховування або акцентує увагу студентів на оцінці та обговоренні залежно від тематики і ситуації.

Враховуючи характерологічні якості студентів (комунікативність, впевненість в собі, тривожність), викладач керує дискусією і розподіляє ролі. Невпевненим у собі, некомунікбельним студентам пропонуються приватні,

полегшені питання, що дають можливість виступити і випробувати психологічне відчуття успіху.

В організації семінарських занять реалізується принцип спільної діяльності, співтворчості. Згідно з дослідженнями спільної навчальної діяльності процес мислення та засвоєння знань буде більш ефективним у тому випадку, якщо рішення задачі здійснюється не індивідуально, а передбачає колективні зусилля. Тому семінарське заняття ефективно тоді, коли проводиться як заздалегідь підготовлене спільне обговорення висунутих питань кожним учасником семінару. Реалізуються спільний пошук відповідей навчальної групою, можливість розкриття і обґрунтування різних точок зору у студентів. Таке проведення семінарів забезпечує контроль за засвоєнням знань і розвиток наукового мислення студентів.

Готуючись до семінару, студенти повинні:

1. Ознайомитись з рекомендованою літературою.
2. Розглянути різні точки зору з питання.
3. Виділити проблемні області.
4. Сформулювати власну точку зору.
5. Передбачити спірні моменти і сформулювати дискусійне питання.

При такій підготовці семінарське заняття пройде на необхідному методологічному рівні і принесе інтелектуальне задоволення всій групі.

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

При підготовці, студент повинен правильно оцінити питання, які він узяв для виступу до семінарського заняття. Але для того, щоб правильно і чітко відповісти на поставлене питання, необхідно правильно користуватися навчальною, і додатковою літературою. Тому, перш ніж відправлятися в книжкове сховище, спочатку необхідно оцінити свою домашню методичну бібліотеку. Можливо, в ній знайдуться корисні для роботи книги і статті з журналів. Потім слід вивчити фонди бібліотеки свого університету, а після цього вже звертатися в міські та обласні бібліотеки.

Пошуки необхідної літератури – тривала праця. Значення його величезне, бо від повноти вивчення опублікованого матеріалу, буде залежати якість навчально-дослідної або науково-дослідної роботи.

Для роботи в довідково-бібліографічному відділі бібліотеки необхідно спланувати свій час, виділити певні дні та години.

Каталоги – це існуючі у вигляді брошур або у вигляді карток списки книг, наявних у фондах бібліотек. Існує чотири види каталогів: алфавітні, предметні, систематичні і каталоги нових надходжень.

До алфавітного каталогу звертаються в тому випадку, якщо знають назву необхідного джерела і прізвище його автора.

У предметному каталозі назви книг розміщені не за алфавітом, а за рубриками, кожна з яких присвячена якому-небудь предмету (визначеній темі). При цьому самі рубрики слідуєть одна за одною у алфавітному порядку, як і назви книг всередині самих рубрик.

У систематичному каталозі назви книг згруповані за рубриками і підрубриками, проте самі рубрики, на відміну від предметного каталогу, розташовані не за алфавітом, а за системою дисципліни.

Каталог нових надходжень дає уявлення про нові видання книг, які надійшли за останні півроку.

Більш сучасний спосіб провести бібліографічний пошук – це вивчити електронну базу даних з проблеми, що сьогодні можливо в кожній бібліотеці.

Отже, як правильно працювати в бібліотеці студент вже знає, але як необхідно правильно написати доповідь або реферат для свого виступу – це слід деталізувати.

Доповідь – це вид самостійної роботи, використовується в навчальних і позанавчальних заняттях, сприяє формуванню навичок дослідницької роботи, розширює пізнавальні інтереси, привчає критичному мисленню. При написанні доповіді за заданою темою, складають план, добирають основні джерела. У процесі роботи з джерелами, систематизують отримані відомості, роблять висновки і узагальнення.

До доповіді з широкої теми можуть залучатися кілька студентів, між якими розподіляються питання виступу.

На сьогодні доповіді, підготовлені в навчальних закладах, за змістом практично нічим не відрізняються від рефератів, і вважаються самостійною роботою студента.

Зазвичай, у якості тем для доповідей викладачем пропонується той матеріал навчального курсу, який не висвітлюється в лекціях, а виноситься на самостійне вивчення студентами. Тому доповіді, підготовлені студентами на семінарських заняттях, з одного боку, дозволяють доповнити лекційний матеріал, а з іншого – дають викладачеві можливість оцінити вміння студентів самостійно працювати з навчальним та науковим матеріалом.

Підготовка доповіді вимагає від студента високого рівня самостійності і серйозної інтелектуальної роботи, яка принесе найбільшу користь, якщо буде включати з себе наступні етапи:

1. Вивчення найбільш важливих наукових робіт з даної теми, перелік яких, як правило, дає сам викладач.

2. Аналіз вивченого матеріалу, виділення найбільш значущих для розкриття теми доповіді фактів, думок різних вчених і наукових положень.

3. Узагальнення і логічна побудова матеріалу доповіді, наприклад, у формі розгорнутого плану.

4. Написання тексту доповіді з дотриманням вимог наукового стилю.

Побудова доповіді, як і будь-який інший вид наукової роботи, традиційно включає три частини: вступ, основну частину і висновки. У вступі вказується тема доповіді, встановлюється логічний зв'язок її з іншими темами або місце розглянутої проблеми серед інших проблем, дається короткий огляд джерел, на матеріалі яких розкривається тема тощо. У висновках зазвичай підводяться підсумки, формулюються висновки, підкреслюється значення розглянутої проблеми.

4. Науково-дослідна робота студентів як обов'язковий елемент системи підготовки майбутнього фахівця

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) – важливий засіб підвищення якості підготовки фахівців, здатних творчо застосовувати у практичній діяльності новітні досягнення науково-технічного прогресу.

Основними завданнями НДРС є:

- оволодіння студентами науковими методами пізнання;
- поглиблене і творче засвоєння навчального матеріалу;
- оволодіння методикою самостійної постановки і вирішення наукових і технічних задач;
- виховання навичок роботи у науковому колективі;
- сприяння науково-технічному прогресові шляхом участі у розробці актуальних наукових і технічних задач.

Залучення студентів до посиленої дослідницької роботи – одна із умов формування творчого фахівця. Студент сучасного університету зобов'язаний за роки навчання пройти так звану школу науково-дослідної діяльності.

Наукова праця вимагає певних здібностей, які має майже кожен студент. Щоправда, вони потребують цілеспрямованого та постійного розвитку.

Навчальний процес, якщо він базується на творчому підході до науки і ведеться педагогом-дослідником, – є головним джерелом формування дослідницьких інтересів у студентів, які не мали цих інтересів раніше, а також підтримкою і розвитком тих творчих інтересів, що склалися у студентів ще у школі.

Форми науково-дослідної і творчої роботи студентів умовно поділяються на дві категорії:

1. Форми НДРС, які включені в навчальний процес.
2. Форми НДРС, що виконуються в позанавчальний час.

Основними найбільш дієвими формами науково-дослідницької роботи студентів у межах навчального процесу, що використовуються у вищих школах України є:

- читання лекцій для студентів молодших курсів (II-IV семестри) з методики і організації наукових досліджень, з наукової організації самостійної

роботи, з методики роботи з науковою літературою і користування бібліотекою;

- залучення студентів до реферативної роботи на практичних, семінарських, лабораторних заняттях. Виконання студентами реферативної роботи повинно включати елементи наукового пошуку, підбір та вивчення відповідних розділів монографій і наукових статей;

- включення елементів наукових досліджень в лабораторні роботи, семінари, практикуми;

- включення елементів наукового пошуку в домашні завдання, що задаються студентам з тих чи інших дисциплін навчального плану. Такі завдання є хорошим засобом інтенсифікації самостійної роботи студентів;

- включення елементів наукової творчості в курсові та дипломні роботи. Теми дипломних робіт слід тісніше пов'язувати з науковою роботою кафедр;

- включення елементів наукової творчості в педагогічну практику студентів.

Науково-дослідна робота, включена в навчальний процес студентів, є обов'язковою.

В позанавчальний час науково-дослідницька і творча робота студентів включає наступні форми:

- робота в студентських наукових гуртках;
- участь у виконанні держбюджетних та госпдоговірних робіт, а також індивідуальна робота на кафедрах;

- лекторська робота по розповсюдженню спеціальних знань області науки, техніки, культури та ін.;

- робота в ролі керівників гуртків в дитячих клубах, шефська робота в школах та ДНЗ за спеціальністю.

Важливе місце в розвитку, удосконаленні та проведенні результатів НДРС посідають організаційно-масові заходи:

- конкурси наукових робіт студентів;
- студентські наукові конференції;

- виставки наукової та науково-технічної творчості;
- олімпіади;
- огляди-конкурси на кращу організацію НДРС.

Для ведення дослідницької роботи, студент, перш за все, повинен оволодіти методами наукового пізнання. Вони – компас будь-якого наукового діяча. Детально методи науково-дослідної роботи вивчаються в курсі теорії педагогіки, потім із цієї проблематики читається спецкурс «Основи наукових досліджень».

Методи дослідження – це методи отримання достовірного знання, досягнення конкретних наукових результатів. Існують загальні, загальнонаукові, соціально-наукові методи пізнання.

До загальних методів відноситься аналіз явищ на основі діалектики, філософські методи.

Педагогіка використовує методи гуманітарних та природничих наук: теоретичні, емпіричні і математичні (Таблиця).

Теоретичні	Емпіричні	Математичні
аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, моделювання.	спостереження анкети, бесіда, інтерв'ю, соціометрія, експеримент, вивчення документації.	реєстрація, ранжування, шкалювання.

Вивчення наукової літератури, робота з літературними джерелами.

Не можна розпочинати дослідження, не вивчивши, що зроблено в науці з даного питанням до цього моменту. Важливим є суворий відбір найбільш цінних джерел, щоб не «потонути» у великій кількості публікацій. Треба не просто читати статті і монографії, а посилено розмірковувати над текстами. Середньовічний мислитель Абдул-Фарадж радив, щоб думки, які містяться в книгах, були нашим основним капіталом, а думки, які виникають у нас самих – відсотками на нього.

Спостереження. Під науковим спостереженням розуміють спеціально організоване сприйняття досліджуваного об'єкта, процесу чи явища в природних умовах. Наукове спостереження суттєво відрізняється від повсякденного життєвого. Головні відмінності такі:

- а) визначаються завдання, виділяються об'єкти, розробляється схема спостереження;
- б) результати обов'язково фіксуються;
- в) отримані дані опрацьовуються.

Для підвищення ефективності спостереження воно має бути тривалим, систематичним, різнобічним, об'єктивним і масовим. Підкреслюючи важливість методу спостереження, необхідно вказати і на його недоліки: спостереження не розкриває внутрішньої сторони педагогічних явищ, при використанні цього методу неможливо забезпечити повну об'єктивність інформації. Тому, спостереження найчастіше використовують на початкових етапах дослідження, разом з іншими методами. Опитувальні методи вивчення педагогічних проблем відносно прості і універсальні як засіб отримання даних широкого тематичного спектру. Використовують три загальновідомі різновиди опитувальних методів: бесіда, анкетування, інтерв'ювання.

Бесіда – діалог дослідника з досліджуваним за заздалегідь розробленою програмою. Дослідники всіх часів у бесідах отримували таку інформацію, яку ніякими іншими способами отримати неможливо. Педагогічна бесіда, як метод дослідження, відрізняється цілеспрямованими спробами дослідника проникнути у внутрішній світ співрозмовника, виявити причини тих чи інших учинків. Інформацію про світосприймання, моральні, політичні та інші погляди досліджуваних, їхнє ставлення до проблем, що цікавлять дослідника, також отримують за допомогою бесіди. Але бесіда дуже складний і не завжди надійний метод. Тому він використовується найчастіше як додатковий метод. Щоб підвищити надійність результатів бесіди, вживають спеціальні заходи: наявність чіткого, продуманого, з урахуванням особливостей особи плану, бесіди; обговорення головних питань, що цікавлять дослідника в різних

ракурсах і зв'язках, варіювання питань, постановка їх в зручній для співрозмовника формі; вміння використати ситуацію, винахідливість в питаннях та відповідях. До бесіди треба довго й наполегливо готуватися.

Різновид бесіди, її нова модифікація – інтерв'ювання. Воно передбачає публічне обговорення: дослідник дотримується заздалегідь підготовлених питань, ставить їх в певній послідовності. Як бесіда, так і інтерв'ю, продуктивніші в обстановці неофіційних контактів, симпатій, викликаних дослідником у досліджуваних. Не допускаються у педагогічній науці обидва опитувальні методи, що скидаються на допит.

Анкетування – письмове опитування. Воно більш продуктивне, документальне, гнучке за можливістю отримання і опрацювання інформації. Вчені вважають анкету досить корисним методом вивчення дітей. Відомо три типи анкет. Відкрита анкета містить питання без супроводжуючих готових відповідей на вибір досліджуваного. Анкети закритого типу побудовані так, що на кожне питання даються готові для вибору респондента відповіді. Нарешті, змішане анкетування – анкети містять елементи відкритої і закритої анкети. Анкетування використовується з метою отримання таких даних, які дослідник не може отримати іншим шляхом. Ефективність опитувальних методів багато в чому залежить від змісту і форми питань ще задаються, тактовного роз'яснення їх мети і призначення. Тому рекомендується, щоб питання були посильними, однозначними, короткими, зрозумілими, об'єктивними, не містили б у прихованому вигляді навіювання, викликали б інтерес і бажання відповідати.

Вивчення педагогічної документації, робіт учнів, продуктів їхньої діяльності – важливий метод отримання фактичних даних. Мова йде про документацію: навчально-виховного процесу того чи іншого навчального закладу (журналів обліку успішності та відвідування, медичних карток, особових справ, зошитів і щоденників учнів, малюнків, протоколів зборів та інше). В цих документах відображено більшість об'єктивних даних, що допомагають встановити ряд причинних зв'язків, виявити деякі залежності

(наприклад, між станом здоров'я та успішністю). Це, так звані, традиційні методи, які дісталися сучасній педагогіці в спадщину від дослідників, що стояли біля джерел педагогічної науки. Вони виявляють в основному лише зовнішні зв'язки між окремими сторонами педагогічного явища, яке вивчається. Для більш глибокого проникнення в ці зв'язки, використовується експеримент, математичні і соціометричні методи.

Експеримент (від лат. дослід, випробовування) – належить до основних методів дослідження в педагогічній науці. Він має творчий характер. Експериментальним шляхом, наприклад, прокладають дорогу в практику нові прийоми, методи, форми, системи навчально-виховної діяльності.

Експеримент – це по суті педагогічне спостереження, що суворо контролюється, лише з тією різницею, що експериментатор спостерігає процес, який він сам планує та здійснює. Експеримент починається з висунення наукової гіпотези (твердження, що підлягають дослідній перевірці). Експеримент задумують і проводять для того, щоб перевірити висунуту гіпотезу. Визначається експериментальний і контрольний колектив. В ході і результаті експерименту робляться зрізи – порівнюються показники експериментального і контрольного колективів.

За місцем проведення розрізняють звичайний і лабораторний педагогічні експерименти. Звичайний – являє собою науково організований досвід перевірки висунутої гіпотези, без порушення навчально-виховного процесу. Лабораторний експеримент проводиться в спеціально обладнаних приміщеннях, у спеціально створених дослідницьких умовах.

У педагогічних дослідженнях використовуються математичні методи, що допомагають не тільки виявленню якісних змін, а й встановленню кількісних залежностей між педагогічними явищами. Найбільш розповсюдженими з математичних методів, що використовуються в педагогіці є такі:

Реєстрація – це метод виявлення наявності конкретної якості у кожного члена групи і загального підрахунку кількості тих, у кого ця якість є або відсутня (наприклад, кількість встигаючих і невстигаючих).

Ранжування (або метод рангової оцінки) передбачає розміщення зібраних даних у визначеній послідовності, звичайно в порядку спаду або зростання показників, і відповідно – визначення місця в цьому ряду кожного із досліджуваних (наприклад, складання списку учнів в залежності від числа пропущених уроків та ін.).

Шкалювання, як кількісний метод дослідження, дає можливість вести цифрові показники і оцінку окремих сторін педагогічних явищ. Для цієї мети досліджуваним ставляться питання, відповідаючи на які вони повинні вказати ступінь і форму оцінки, вибрану з числа даних оцінок, пронумерованих в конкретному порядку (наприклад, питання про заняття спортом з вибором відповідей:

- а) зацікавлений;
- б) займаюся регулярно;
- в) займаюся нерегулярно;
- г) не займаюся ніяким видом спорту).

Співставлення отриманих результатів з нормою передбачає визначення відхилень від норми. Визначення середніх значень отриманих показників – середнє арифметичне (наприклад, середньої кількості помилок за контрольну роботу, виявлених у двох класах).

Широко використовується **соціометричний метод** (метод вивчення групової диференціації), який дозволяє аналізувати внутрішньошкільні відносини. Школярів, наприклад, просять відповісти на питання типу: «З ким би ти хотів ...» (піти в похід, сидіти за однією партою та ін.). На кожне питання дається три «вибори», (тобто в першу чергу, в другу, в третю). В результаті, у одних членів колективу – найбільше число виборів, у других – найменше. З'являється можливість обгрунтовано судити про місце, роль, статус кожного члена колективу.

Таким чином, не можна починати дослідження не вивчивши методів дослідження. Одні з них використовуються тоді, коли стало зрозуміло що потрібно шукати і чого можна чекати в результаті пошуку. Це методи спостереження, експерименту. Для вивчення суспільної думки використовуються: анкетування, бесіди, інтерв'ювання і тестування.

Для обробки результатів спостережень і експериментів, для моделювання, діагностики, прогнозування широко використовуються математичні методи. Всі ці методи потребують спеціальних знань, деякого досвіду, детальних консультацій з науковим керівником. Але студент-першокурсник, який стоїть біля витоків дослідницької діяльності, повинен наполегливо і цілеспрямовано оволодівати ними.

Серед різних форм наукової творчості студентів найголовніше значення має їхня робота в наукових гуртках. Науковий гурток представляє собою добровільну організацію студентів, які навчаються в університеті, метою яких є формування у майбутніх фахівців інтересу до наукової роботи, прищеплення відповідних умінь та навичок в дослідницькій творчій праці. Науковий гурток дозволяє залучити до активної творчої роботи велику кількість студентів, об'єднаних єдиною метою та єдиним інтересом.

В МНУ імені В. О. Сухомлинського кожна кафедра має декілька наукових гуртків і проблемних груп. На факультеті в середньому функціонує до 20-25 гуртків і проблемних груп. Збираються вони, як правило, два рази на місяць у встановлені факультетом дні. Весь об'єм консультацій студентів з питань гурткової роботи покладається на керівників гуртків. Це їх обов'язок і вони в цьому зацікавлені. Методика роботи гуртків – дослідницька (реферати, виготовлення наочних посібників, відкриті засідання гуртка, організація в школах конкурсів, олімпіад, читання наукових доповідей на методичних об'єднаннях ДНЗ, шкіл та ін.).

Наступна форма залучення студентів університету до дослідницької роботи – науково-практичні конференції студентів. Проводяться вони щорічно в квітні. Конференції передають дослідження студентів під керівництвом

викладачів кафедр протягом року, а то й більше. Наукові гуртки та проблемні групи представляють найбільш цікаві та значні роботи студентів на конференціях. Слухання доповідей та їх активне обговорення проходить на секціях. Наприклад, секція педагогіки та історії педагогіки, секція психології, секція української мови та літератури, секція математики і методики її викладання, секція диференціальних рівнянь і математичної фізики, секція методики фізики і технічних дисциплін, секція теорії і методики фізичного виховання та спорту та ін. Це справжній огляд наукових досягнень студентів.

Курсова робота – це твір студента за обраною темою, що представляє собою результат елементарного самостійного дослідження. В окремих випадках курсова робота може мати реферативний характер. Але, як правило, вона повинна бути пов'язаною з вирішенням доступного дослідницького завдання. Бажано, щоб курсова робота містила в собі нові факти, спостереження і висновки, глибокі узагальнення та рекомендації. Але вона виконає своє призначення і в тому випадку, коли навіть відомі положення будуть висвітлені в ній по-новому, з самостійної авторської позиції, якщо вона пробудила у студента творче, гнучке і конструктивне мислення, спостережливість, винахідливість, інтерес до пошуку надійних методів отримання наукової інформації.

Після того, як тема курсової роботи обрана, студент отримує консультацію у наукового керівника і складає календарний план роботи, що визначає її основні етапи і терміни. Потім підлягає вивченню основна література, яка, по можливості, вичерпує бібліографію з проблеми. На основі цього складається початковий план – композиція майбутньої роботи. Орієнтовний план в подальшому буде доповнюватися, уточнюватися, конкретизуватися, він робить працю студента більш цілеспрямованою, значно полегшує написання курсового твору.

Найважливіший етап роботи – збір, систематизація і класифікація фактичного матеріалу. Не слід засмучуватися, якщо в результаті роботи виявиться більше фактів та повідомлень, ніж можна використати в творі. Із

всього добутого матеріалу після його аналізу треба вибрати найнеобхідніше, найцікавіше, найтипівіше. Тільки відповідне групування, порівняння, аналіз і синтез фактів можуть привести до встановлення шуканої залежності і об'єктивних теоретичних положень. Результатом аналізу і синтезу фактів повинні стати висновки та узагальнення.

Перш ніж взятися за написання тексту курсової роботи, необхідно остаточно з'ясувати, якщо потрібно, змінити раніше складений початковий план. В структурному відношенні курсова робота звичайно включає в себе вступ, виклад основного змісту матеріалу, висновок, список використаної літератури, додатки, якщо вони є. Для кожного розділу зробіть папку (обгортку від списаних зошитів). Проаналізуйте всі матеріали (виписки, зауваження, схеми, замітки) і розкладіть їх у відповідні папки.

У вступі подається: обґрунтування теми, характеристика її наукового і практичного значення, критичний аналіз використаної літератури і джерел, завдання та методи наукового дослідження. Об'єм 5-6 сторінок.

Найбільш трудомістку частину роботи складає виклад основного змісту. Пишіть на одній стороні аркуша, нумеруючи сторінки. Другу залишайте чистою для доповнень та змін. При написанні можете користуватися будь-якими скороченнями та символами – тільки б зміст був зрозумілий. Якщо якийсь параграф виявився складним, залиште його на деякий час і займіться наступними розділами. Нерідко при цьому труднощі вирішуються. В складних питаннях часто міститься суть і цінність роботи. Викладати свої думки слід якомога коротше, аргументованіше, образніше та емоційніше. Разом з тим не забувайте, що це наукове дослідження, і його не можна перетворювати на літературний витвір. Тон викладення повинен бути спокійним, розсудливим, діловим і доказовим.

Хоча кожен розділ плану завершується короткими висновками, найбільш вагомими з них ті, що відносяться до всієї роботи, узагальнюються у вигляді завершення (2-3 стор.). Воно також може містити в собі, конкретні позиції, поради, рекомендації, що витікають з роботи.

В списки використаної літератури включаються документи, книги, статті та ін., які автор залучає у загальному вигляді, використовує в замітках та додатках, або посилається на них у тексті.

У додатку містяться: документи, раніше не опубліковані, на які робиться посилання в тексті, фотоматеріали, таблиці, діафільми, креслення, схеми, графіки, перелік основних дат і подій, список прийнятих в роботі скорочень.

Курсова робота пишеться, звичайно, частинами, кожна з яких, у відповідності з календарним планом, дається на огляд науковому керівнику. Після того, як робота отримала ухвалення викладача, проведено наукове та літературне редагування, вона повинна бути оформлена до кінця. Робота начисто передруковується на комп'ютері, на стандартному папері через два інтервали і підписується. Її обсяг не повинен перевищувати 30-40 сторінок. Бажано, щоб робота була скріплена і складена в папку.

Курсова робота відкривається титульним листком, на якому вказується: назва інституту і факультету; назва теми; прізвище та ініціали, почесні ступінь та звання наукового керівника; місце і рік написання роботи.

Пропонуючи студентам підготувати реферат, слід надати рекомендації щодо особливостей реферування. Це вкрай важливо для студентів-першокурсників, яких необхідно цілеспрямовано навчати процесу підготовки реферату.

Процес підготовки реферату має містити в собі наступні етапи:

1. Вибір теми.
2. Вивчення спеціальної літератури за темою реферату.
3. Складання плану.
4. Добір і вивчення додаткових джерел та інформації з обраної теми.
5. Добір практичного та статистичного матеріалу.
6. Опрацювання зібраного матеріалу.
7. Безпосереднє написання тексту реферату.
8. Формулювання висновків.
9. Оформлення реферату і списку джерел інформації.

10. Самокритична оцінка змісту і виправлення помилок.
11. Підготовка тез або доповіді до захисту реферату.
12. Захист реферату (під час семінарського заняття, на студентській конференції та ін.).

Тему реферату студент вибирає у відповідності до рекомендацій викладача або ж самостійно, відповідно власного рівня підготовленості та здібностей, а також маючи на увазі перспективу подальшого використання реферату для написання курсових та підсумкових кваліфікаційних робіт. Вибір теми реферату студент повинен узгоджувати з викладачем.

Орієнтовна структура розширеного реферату має такий вигляд:

Титульна сторінка.

План.

Вступ.

Основна частина, яка складається з розділів, пунктів та підпунктів.

Висновки.

Список використаних джерел.

Додатки (за необхідністю).

У вступі обґрунтовуються актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на потреби суспільства та розвиток конкретної галузі науки або практичної діяльності.

В основній частині здійснюється огляд основних теоретичних та експериментальних досліджень з теми, зазначається хто з учених вивчав дану проблему, які ідеї висловлював. Визначаються сутність проблеми, основні чинники, що зумовлюють розвиток явища або процесу, що вивчається, наводиться перелік основних змістовних аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабого висвітлення.

Потім здійснюється поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми,

висвітлюються власні судження та думки відносно перспектив розвитку проблеми.

У висновках надаються узагальнені ідеї, думки, оцінки, пропозиції автора. До списку використаних джерел включають публікації, звертаючи особливу увагу на публікації останніх 5-10 років, Інтернет-ресурси і роботи останнього року. Позитивним слід вважати звернення студента до публікацій науковців вищого навчального закладу і провідної кафедри.

У додатках за необхідності наводяться формули, таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Оцінюють реферат, спираючись на такі критерії:

1. Відповідність темі змісту реферату.
2. Глибина і повнота розкриття теми.
3. Логіка викладення матеріалу.
4. Термінологічна чіткість.
5. Рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння її критично аналізувати.
6. Власне бачення проблеми автором, самостійний, творчий характер роботи.
7. Правильне оформлення реферату і списку використаних джерел.
8. Якщо реферат є основою усного повідомлення, то слід урахувати уміння автора відібрати найсуттєвіший матеріал для короткого виступу.
9. Якість презентації результатів реферативного дослідження.
10. Робота з «ключовими» словами.

Аналіз тексту і визначення його головних (ключових) слів – цінна форма самостійної роботи з книгою, яка вчить аналізу і критичному осмисленню прочитаного. Головним (ключовим) називають слово або стійке словосполучення з тексту, яке з погляду інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність головних слів повинна відображати поза контекстом основний зміст наукової праці. Ключові слова подають у називному відмінку. Вони можуть складати основу професійного

термінологічного словника, ведення якого бажане для студента з метою оволодіння науковою термінологією.

ЛЕКЦІЯ 5

ТЕМА: Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи

План

1. Місце та роль студентського самоврядування у вищому навчальному закладі.
2. Органи управління студентського самоврядування.
3. Всеукраїнська студентська рада як представницький орган студентів на державному рівні.

Література до теми:

1. Нариси з історії Університету святого Володимира: наукове видання / В. Ф. Колесник та ін. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 224 с.
2. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: підручник. 2-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.
3. Товканець Г.В. Університетська освіта. Навчально-методичний посібник. – К.: Кондор, 2011. – 182 с.
4. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010pp.): монографія /К.Г.Трибулькевич. – Одеса, 2016. – 458 с.
5. Андерхилл Д., Барретт С., Бернелл П., Бернем П. и др. Политика. Оксфордский толковый словарь, 2001. / Д.Андерхилл, С.Барретт, П.Бернелл, П.Бернем. // Режим доступу:<http://politike.ru/dictionary/1154/word/samoupravlenie>

1. Місце та роль студентського самоврядування у вищому навчальному закладі

В умовах переходу до постіндустріального інформаційного суспільства політика української держави у питаннях забезпечення молоді права на освіту посідає пріоритетне місце, а студентське самоврядування є важливим чинником розвитку і модернізації вищої школи, вироблення у майбутніх керівників навичок управлінської та організаторської роботи.

Питання функціонування органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України зумовлене багатьма причинами та обставинами, а саме:

- самоврядування в Україні має глибинне національне коріння, а в українській вищій школі є власні здобутки та певний досвід організації студентського самоврядування, який потребує подальшого розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями;

- потреба у соціалізації особистості, виховання поваги до демократичних цінностей зростатиме, а студентське самоврядування дає змогу ефективно вирішувати ці завдання;

- студентське самоврядування як один із чинників розвитку й модернізації суспільства дає змогу формувати майбутню еліту нації, виявляти потенційних лідерів, прищеплювати їм навички управлінської діяльності роботи з колективом та іншими спільнотами людей.

Студентське самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів з реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) та здійснюється студентами у відповідності з метою й завданнями, що стоять перед студентськими колективами, функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків і захисту їхніх прав, сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

Коріння поняття «самоврядування» сягають античності й знаходять реалізацію ще в працях Платона. Також цей термін зустрічаємо в ранніх християн, зокрема у Фоми Аквінського, філософів доби Відродження та Просвітництва: Т. Мора, Т. Кампанелли, А. Сен-Симона, Ш. Фур'є, Р. Оуена.

Студентське самоврядування бере свій початок з часів виникнення перших вищих навчальних закладів. Перші університети Європи (Паризький, 1158; Оксфордський, 1168; Кембриджський, 1209; Празький, 1348; Краківський (Ягеллонський), 1364 та ін.) функціонували на демократичних засадах і участь студентів в управлінні своїм життям була дуже активна.

Таким чином, феномен студентського самоврядування має досить тривалу історію, проте термін «самоврядування» з'явився в педагогіці лише в кінці XIX на початку XX століття. Його виникнення пов'язують із розвитком «нових шкіл» і ідей вільного виховання. Зокрема, за Оксфордським тлумачним словником, поняття «самоврядування» (self-government) відносять як до окремої людини, яка здатна діяти самостійно, так і до групи осіб або організацій, при чому об'єктом вивчення є відносини особистості і спільноти в процесі прийняття відповідальних рішень.

Глибокий аналіз досліджуваного феномену дозволяє визначити студентське самоврядування як форму демократичного устрою життєдіяльності студентського колективу, за якої студенти беруть активну участь у керівництві справами загально-вузівського колективу; студентської спільноти на рівні академічної групи, курсу, студентського об'єднання, вищого навчального закладу в цілому, міста, країни.

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад, Статутом вищого навчального закладу.

Значення студентського самоврядування полягає у :

– сприянні соціалізації особистості, адже допомагає студентам відчувати складність соціальних відносин, формуванні соціальної позиції, виявленні своїх можливостей у реалізації лідерських функцій;

– забезпеченні виховання якостей, необхідних для подолання труднощів соціального життя, розкритті організаторських здібностей студентів, збільшуючи кількість умілих організаторів конкретних справ;

– формуванні почуття відповідальності;

– вихованні самостійності як риси людини, її ініціативності;

– розвитку почуття взаємної відповідальності;

– сприянні самоактивізації, здійсненні саморегулювання, самоконтролю, що забезпечує успішне управління процесом розв'язання різноманітних завдань.

Головна мета студентського самоврядування полягає у підготовці молодої людини до входження у соціум на повноправних засадах дорослої людини зі сформованими соціальними навичками гуманної особистості, громадянина, професіонала, відкритого до потенційного саморозвитку індивіда.

Основними завданнями органів студентського самоврядування є:

– забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу;

– забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; ;

– сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів;

– створення відповідних умов для проживання та відпочинку студентів;

– сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;

– організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів та молодіжними організаціями;

– сприяння працевлаштуванню випускників;

– участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами;

– сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень.

Студентське самоврядування може реально впливати на якість вищої освіти шляхом:

- внесення певної квоти студентів до відповідних підрозділів та органів, які вирішують питання, пов'язані із забезпеченням якості вищої освіти на локальному і загальнодержавному рівнях;
- проведення у вищих навчальних закладах соціологічних опитувань із актуальних питань навчального процесу;
- ліквідації усталених негативних стереотипів про роль адміністрації вищого навчального закладу у діяльності студентського самоврядування.

З метою подальшого розвитку студентського самоврядування в Україні необхідно:

- скоординувати роботу фахівців з вивчення й узагальнення історичного досвіду з проблеми студентського самоврядування;
- звернути увагу на проблеми (порівняно з досвідом європейських країн), що гальмують удосконалення процесів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах;
- ініціювати надання студентському самоврядуванню належної економічної, морально-організаційної та інформаційної підтримки держави;
- надавати методично-організаційну допомогу Всеукраїнській студентській раді, іншим студентським організаціям у налагодженні ефективних, плідних та сталих зв'язків зі студентськими спілками усіх рівнів (місцевого, обласного, регіонального, всеукраїнського);
- спрямовувати адміністрацію вищого навчального закладу на створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в колективах, атмосфери довіри студентів до викладачів і керівництва, належних матеріально-технічних умов для вільного, творчого самовиявлення студентів.

Студентське самоврядування сприяє модернізації вищої освіти України, посиленню її демократичної складовою і забезпечує реалізацію прав та

інтересів студентів, як на рівні вищого навчального закладу, так і на рівні держави.

2. Органи управління студентського самоврядування

Функціонування органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах визначається Законом України «Про вищу освіту» і передбачає дотримання певних вимог:

- виборність на всіх рівнях, періодична звітність лідерів, виконання рішень вищих органів членами організації або її окремих груп;
- забезпечення права меншості на відстоювання своєї позиції;
- відкритість прийнятих рішень, реальна гласність;
- забезпеченість студентського активу реальними правами й обов'язками.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів вищого навчального закладу, до компетенції яких належать:

- ухвалення Положення про студентське самоврядування;
- обрання виконавчих органів студентського самоврядування та заслуховування їхніх звітів;
- визначення структури, повноважень і порядку обрання виконавчих органів студентського самоврядування.

Збори старост академічних груп є інформаційно-дорадчим органом у вищому навчальному закладі, який виконує роль зворотного зв'язку для системи управління. Збори проводить проректор (заступник

директора/декана), що опікується навчально-методичною діяльністю, і начальник навчально-методичного управління.

На зборах можуть розглядатися наступні питання:

- інформування про важливі заходи у житті вищого навчального закладу;
- роз'яснення правил навчальної діяльності;
- розгляд кандидатів на іменні стипендії;
- інформування про накази і вказівки, що регламентують режим навчання і атестації, про рішення загальноукраїнських та міських органів, які стосуються діяльності вищого навчального закладу;
- обговорення стану і напрямів навчальної діяльності на факультетах тощо.

На зборах старост академічних груп на рівні факультету, які проводить декан факультету або його заступник, доцільно визначити такі напрями для обговорення:

1. Роз'яснення правил та графіку здійснення навчальної діяльності, правил атестації знань і умов проведення специфічних навчальних заходів.
2. Визначення труднощів, що виникли у процесі навчання пояснення наказів по вищому навчальному закладу та вказівок і розпоряджень керівника/декана інституту/факультету, що стосуються інтересів студентів тощо.

Органи студентського самоврядування існують у різноманітних формах, а саме: сенат, парламент, старостат, студентська навчальна (наукова) частина, студентські деканати, ради та ін.

Студенти розробляють проекти нормативних документів, затверджують їх на установчих конференціях навчального закладу, де обирають *студентську виборчу комісію*, що організовує вибори до органів студентського самоврядування. Депутати парламенту, сенату чи старостату зі свого середовища обирають голову, який формує уряд.

У деяких вищих навчальних закладах студентське самоврядування існує у формі *студентського братства*, яке діє на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, університету. Саме студентське братство виступає ініціатором різноманітних заходів, що проводяться у навчальному закладі. Воно також може брати участь у здійсненні прийому на перший курс та поселенні у гуртожитки. За участю братства відбувається розподіл стипендій та преміювання.

Незалежно від форм організації, органи студентського самоврядування повинні сприяти самоорганізації та самореалізації студентів вищого навчального закладу, розвитку їх організаторських здібностей.

3. Всеукраїнська студентська рада як представницький орган студентів на державному рівні

Для захисту своїх прав і свобод студентство в усьому світі об'єднується у спілки та організації, які на державному рівні відстоюють права студентів, демократичні засади освіти. У країнах Європи студентське самоврядування орієнтоване на захист інтересів студентів, забезпечення їх прав і свобод, відповідно до загальноновизнаних громадських свобод, підвищення ефективності співпраці між адміністрацією вищого навчального закладу та студентським загалом, реалізацію студентських ініціатив тощо.

У травні 2005 року при Міністерстві освіти і науки України було створено Всеукраїнську студентську раду, яка на найвищому рівні представляє інтереси студентства.

Поява Всеукраїнської студентської ради зумовлена багатьма чинниками, починаючи від принципів Болонського процесу, в яких студентство розглядається як партнер, до розуміння необхідності створення координуючого органу серед самих студентських парламентарів і рад, що виникали у різних університетах та інститутах по всій Україні.

Всеукраїнська студентська рада є добровільним об'єднанням органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів України,

консультативно-дорадчим колегіальним органом при Міністерстві освіти і науки України.

Метою Всеукраїнської студентської ради є забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захист їхніх прав, сприяння гармонійному розвитку особистості студента, формування у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

У результаті діяльності Всеукраїнської студентської ради максимально виявляються і реалізуються творчі здібності студентів, формуються моральні якості, підвищується ініціатива кожного студента і, як наслідок, зростає роль студентських організації у процесі управління освітою.

Головні завдання Всеукраїнської студентської ради полягають у:

- сприянні створенню та розвитку студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України;

- забезпеченні постійного зв'язку та взаємодії між Міністерством освіти і науки України, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами студентського самоврядування вищих навчальних закладів під час розробки концептуальних засад політики України у сферах вищої освіти, культури, праці, соціального становлення та розвитку студентської молоді;

- аналізі суспільних процесів у сфері освіти, культури, праці, соціального становлення та розвитку студентської молоді, розроблення та внесення за результатами такого аналізу відповідних пропозицій Міністерству освіти і науки України та органам місцево самоврядування усіх рівнів;

- участі у підготовці і розробці пропозицій до нормативно-правових актів, програм із найважливіших питань суспільного становища правового й соціального захисту студентської молоді;

- участі у підготовці та реалізації проектів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних, правових, освітніх, культурних й інших проблем студентської молоді;

- сприянні розширенню регіонального, всеукраїнського та міжнародного співробітництва у сфері освіти, культури, праці, соціального становлення та розвитку студентської молоді;
- сприянні формуванню правового громадянського суспільства в Україні;
- сприянні духовному та фізичному розвитку студентів, вихованні у них почуття патріотизму тощо;
- участі у створенні сприятливих умов для активного залучення студентів до соціально-економічного, культурного життя суспільства, їх соціальної адаптації і наукової активності;
- розвитку взаємозв'язків, здійсненні обміну делегаціями та інших видів співпраці з благодійними фондами, організаціями, об'єднаннями, юридичними і фізичними особами в Україні та за її межами.

Керівними органами Всеукраїнської студентської ради є:

Конференція – вищий орган управління Всеукраїнської студентської ради, який збирається не менше, ніж один раз на рік у встановлений Всеукраїнською студентською колегією день. На Конференцію органи студентського самоврядування вищих навчальних закладів України делегують своїх представників, відповідно до кількості отриманих мандатів.

Колегія – керівний колегіальний орган Всеукраїнської студентської ради, який скликається не рідше одного разу на три місяці Секретріатом Всеукраїнської студентської ради. До складу Колегії обираються по одному представнику від кожних 10 делегатів регіонального зібрання.

Секретаріат – виконавчий орган Всеукраїнської студентської ради, склад якого затверджує Колегія терміном на один рік. Діяльністю Секретаріату керує Керівник, який обирається Колегією.

Регіональне зібрання – регіональний «осередок» членів Всеукраїнської студентської ради відповідної області. В частині регіонів України регіональні зібрання виконують роль обласних студентських рад. Така структура дає можливість постійно здійснювати моніторинг потреб студентів та формувати

певні пропозиції із задоволення виявлених потреб з наступним обговоренням цих пропозицій на найвищому загальнодержавному рівні. Іншими словами, Всеукраїнська студентська рада – це інструмент, через який думка та проблема окремого студента може бути почута органами державної влади.

Ефективність Всеукраїнської студентської ради залежить від її діяльності, від управління нею, від того, наскільки ефективно будуть відстоюватися інтереси студентства, тобто від самих студентів, тому що саме студенти висуватимуть своїх делегатів на конференцію, де обирають колегію та секретаріат.

До Всеукраїнської студентської ради може долучитись кожен студент, обізнаний на проблемах студентства, студентського самоврядування, нормативно-правового регулювання, Болонського процесу тощо.

ЛЕКЦІЯ 6

Тема: Бібліотека університету і правила користування її фондами. Бібліотека як структурний підрозділ вищого навчального закладу.

План

1. Бібліотека як структурний підрозділ вищого навчального закладу.
2. Формування і розвиток електронного навчального середовища вищих навчальних закладів.
3. Правила користування бібліотечними фондами.

Література до теми:

1. Березна Т. Роль бібліотеки вищого навчального закладу в організації навчально-виховного процесу / Т. Березна // Рідна школа. – 2007. - №6. – 41-42.
2. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.
3. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
4. Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Типового положення про бібліотеку вищого закладу освіти Міністерства освіти України»: за станом на 27.03.2007.

1.Бібліотека як структурний підрозділ вищого навчального закладу

Сьогодні світ переживає період формування інформаційного суспільства, побудованого на знаннях, впровадженні високих технологій. Країна, яка володітиме такими технологіями, найближчими роками посідатиме провідне місце у світовій економіці. Вищі навчальні заклади є осередками, де зароджуються і розвиваються перспективні технології майбутнього. Аналіз головних чинників впливу на зміни в системі вищої освіти України свідчить, що, крім внутрішніх факторів, існують ще зовнішні – вплив глобальних економічних та освітніх тенденцій, необхідність входження

до європейського освітнього простору з певними стандартами тривалості, змісту, якості освіти.

У зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу, основними пріоритетами розвитку вищої освіти на найближчі п'ять років є:

- європейський рівень якості і доступності освіти;
- духовні орієнтири освіти;
- демократія в освіті;
- підвищення соціального статусу педагогів; розвиток суспільства на основі нових знань;
- підвищення ефективності використання фінансових та матеріально-технічних ресурсів для забезпечення діяльності галузі.

Більшість цих стратегічних завдань тісно пов'язані з діяльністю бібліотеки, як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека вищого навчального закладу є тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато у чому залежить якість та зміст навчання і наукових досліджень.

Бібліотека університету – структурний підрозділ вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, який забезпечує літературою та інформацією навчально-виховний та науковий процес вищого навчального закладу і діє на підставі Положення про бібліотеку, що затверджується керівником вищого навчального закладу.

Бібліотека університету у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України «Про освіту», Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», нормативними актами та документами з бібліотечної справи органів управління вищими навчальними закладами України, Статутом вищого навчального закладу та Типовим положенням про бібліотеку вищого закладу освіти.

Загальне методичне керівництво бібліотекою вищого навчального закладу, незалежно від відомчого підпорядкування, здійснює Науково-

методична комісія Міністерства освіти і науки України, зональні та обласні методичні ради вузівських бібліотек. Завдання бібліотеки полягають у:

- формуванні бібліотечного фонду відповідно до профілю вищого навчального закладу та інформаційних потреб читачів;

- забезпеченні повного, якісного, оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, наукових працівників, співробітників вищого навчального закладу та інших категорій читачів згідно з їх інформаційними запитами на основі широкого доступу до книжкових фондів;

- сприянні вихованню гармонійної, морально досконалої особистої свідомої до свого громадянського обов'язку, відкритої до інтелектуального, духовного і творчого розвитку;

- пропагуванні та розкритті через книгу змісту загальнолюдських цінностей, історичної, наукової і культурної спадщини, ідеї національного державотворення;

- організації та веденні довідково-бібліографічного апарату з використанням як традиційних, так і нових носіїв інформації;

- розширенні номенклатури бібліотечних послуг, підвищенні їх якості на основі нової інформаційної техніки та технологій, комп'ютерів; інформаційно-бібліотечних процесів;

- веденні самостійної і спільної з іншими організаціями та установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань книгознавства, інформатики, бібліотекознавства і бібліографії;

- вихованні інформаційної культури читачів, прищепленні їм навичок користування книгою та бібліотекою;

- координації діяльності бібліотеки зі структурними підрозділами і громадськими організаціями вищого навчального закладу;

- співпраці та взаємодії з бібліотеками інших систем і відомств, органами науково-технічної інформації;

– налагодженні прямих зв'язків із бібліотеками інших країн, співробітництво з освітніми фондами, залучення діаспори до розвитку бібліотек вищих навчальних закладів України.

Перспективним завданням бібліотеки вищого навчального закладу є інтеграція електронних освітньо-інформаційних ресурсів, забезпечення ефективної навігації та доступу до літературних джерел, незалежно від місця знаходження користувача. Під інтеграцією освітньо-інформаційних ресурсів розуміють їх об'єднання з метою використаній за допомогою зручних для користувача уніфікованих інтерфейсів.

До головних рис бібліотеки слід віднести чіткий розподіл на дві стабільні групи:

– професорсько-викладацький склад, який ставить особливі завдання поточного комплектування і висуває певні вимоги до роботи бібліотеки (навчальної, наукової);

– студентська читацька аудиторія, що характеризується постійним інформаційним попитом відповідно до освіти, яку отримує.

У зв'язку із збільшенням годин, які відводяться студентам на самостійну роботу, роль бібліотеки вищого навчального закладу зростає, адже вона повинна створити комфортні умови для роботи в читальному залі, забезпечити доступ до Інтернету, можливість пошуку, використання і розмноження необхідних традиційних та електронних матеріалів.

Створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування неможливе без урахування інформаційних потреб читачів, які на сучасному етапі потребують таких бібліотечних послуг:

– можливість пошуку в електронному каталозі бібліотеки здійснення електронного замовлення, у тому числі віддаленого (у локальній мережі навчального закладу та через мережу Інтернет, on-line);

– можливість доступу до повних текстів видань, які є у бібліотеці та одержання електронної копії документа;

– наявність Інтернету в усіх читальних залах і можливість працювати (бажано без обмежень у часі);

– зрозумілий та надійний інтерфейс доступу до бібліографічних, реферативних і повнотекстових баз даних.

Особливої уваги заслуговує питання підвищення соціального статусу співробітників бібліотек, що, насамперед, стосується постійного їх навчання, підвищення кваліфікації і комп'ютерної грамотності. Тому бібліотекар зобов'язаний постійно підвищувати свою кваліфікацію, удосконалювати професійну майстерність, бути людиною всебічно освіченою та духовно багатою, підходити до роботи творчо, збагачувати та урізноманітнювати бібліотечне середовище, створювати такі умови, щоб сучасні користувачі зберігали тепле ставлення до книги і бібліотеки.

У створеному єдиному освітньо-інформаційному просторі бібліотеки вищих навчальних закладів мають знайти свою нішу, відповідати потребам суспільства, активно шукати та розвивати нові форми і технології роботи.

2. Формування і розвиток електронного навчального середовища вищих навчальних закладів

Головною метою вищої освіти України є підготовка кваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до умов інформаційного середовища, що передбачає вміння знаходити, відбирати і опрацьовувати матеріал із безперервного потоку інформації. Тому необхідно створити адекватне інформаційно-освітнє середовище, орієнтоване на реалізацію цілей навчальної діяльності, як ефективного механізму отримання якісних знань.

Серед головних особливостей цього процесу – інформатизація усіх сфер діяльності вищих навчальних закладів, запровадження комп'ютерних технологій, розробка електронної навчальної продукції, формування віртуальних бібліотек, розвиток електронного навчання інформаційних центрів тощо.

Сучасна бібліотечна система трансформується відповідно до вимог інформаційного суспільства – автоматизуються майже усі функції і бібліотечні процеси, а персонал оволодіває фаховими навичками роботи в інформаційному електронному середовищі бібліотеки.

Працівники бібліотеки мають бути фахівцями, які здатні:

- створити власний інформаційний продукт: список нових надходжень, рекомендований покажчик, огляд сайтів у Інтернеті, бібліотечний сайт;
- грамотно працювати з інформаційними ресурсами, шукати та подавати інформацію у вигляді, потрібному користувачу;
- співпрацювати з викладачами у розробці системного підходу до роботи з інформацією за навчальними дисциплінами;
- активно включати бібліотеку в середовище інформаційних організацій, встановлювати партнерські взаємини з виробниками інформаційної продукції;
- уміти працювати з комп'ютерною технікою;
- навчити студента працювати з джерелами інформації, як на традиційних, так і на електронних носіях, з електронним каталогом, базами даних, пошуковими інформаційними системами, адже майбутній спеціаліст повинен уміти не лише знайти, а й опрацювати інформацію, проаналізувати її, застосувати у конкретному випадку.

У процесі формування електронного навчального середовища та, враховуючи постійний розвиток комп'ютерних технологій, розширення електронного документообігу і зростання інформаційного контенту електронного навчального середовища, у вищих навчальних закладах виникає необхідність організації заходів, спрямованих на:

- централізоване професійне управління інформаційним потоком та електронними ресурсами вищого навчального закладу;
- дотримання авторського права у процесі використання електронних бібліотек;

– модернізацію веб-сайту вищого навчального закладу для досягнення його структурної прозорості, інформативності, ефективного механізму пошуку й максимального доступу до ресурсів, а також підпорядкованість завданням і цілям навчальної діяльності;

– удосконалення комп'ютерної, телекомунікаційної мережі тощо.

Впровадження названих організаційно-технологічних, інформаційних заходів має певним чином активізувати процес створення необхідних умов для розвитку та удосконалення інформаційної складової освітнього простору, підвищити значимість бібліотечно-інформаційної системи, яка є середовищем накопичення, синтезування та формування ресурсної бази, підвищення ефективності використання електронної інформації.

Загалом реалізація нових освітніх завдань, ресурсних проектів, що виконуються за підтримки інформаційно-освітнього простору, неможлива без потужної локальної комп'ютерної мережі вищого навчального закладу, яка поступово стає універсальним середовищем передачі, збереження інформації та потенційно може забезпечити будь-які сучасні й перспективні інформаційні послуги, серед яких:

– створення навчального інформаційного порталу;

– забезпечення зв'язку між усіма абонентами електронного навчального середовища і локальної мережі;

– надання послуг IP-телефонії, IPTV, електронної пошти й електронного зв'язку;

– оперативний обік відвідувань та успішності студентів;

– забезпечення доступу до сайту бібліотеки, бібліотечного каталогу, електронних копій документів;

– підтримка сайтів, створення веб-сторінок факультетів, кафедр окремих учених;

– автоматизація проведення модульного контролю знань;

– доступ до інформаційної бази необхідних документів та інформації;

– виконання навчальних функцій у комп'ютерних класах, під'єднаних до мережі освітнього простору;

– ведення різноманітних обліків, звітів тощо.

З метою удосконалення та покращення бібліотечної справи у системі освіти, прискорення процесу її інформатизації і впровадження сучасних інформаційних технологій на рівні вищих навчальних закладів та на загальнодержавному рівні буде доцільним вирішення наступних проблем:

1. Передплати періодичних наукових і реферативно-інформаційних видань та закупівлі нової літератури;
2. Упровадження сучасних інформаційних технологій і створення комп'ютеризованих робочих місць у бібліотеках;
3. Удосконалення процедури обробки нових надходжень до бібліотеки, що передбачає занесення електронних бібліографічних описів до електронних каталогів, які доцільно виконувати централізовано в кожній бібліотеці;
- 4) створення Всеукраїнської мережі електронних бібліотек з вільним доступом до наукової інформації, адже заклади освіти, на жаль, обмежені у можливостях передплачувати електронні версії наукових журналів світу, тому одним із шляхів вирішення цієї проблеми, має стати створення єдиної загальнодержавної мережі з обміну та розповсюдження навчальної, наукової та методичної літератури на некомерційних засадах.

Бібліотека вищого навчального закладу потребує ефективного розвитку електронного навчального середовища, що забезпечується інформатизацією та комп'ютеризацією усіх її підрозділів.

3. Правила користування бібліотечними фондами

Бібліотека є структурним підрозділом вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, який забезпечує літературою та інформацією Ндачально-виховний і науковий процес.

Порядок доступу до бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів, перелік основних послуг і умови їх надання визначаються Правилами

користування бібліотекою, які затверджуються ректором вищого Навчального закладу і розробляються відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та типових правил користування бібліотеками в Україні.

Фонди бібліотеки – це сукупність інформаційних ресурсів бібліотеки, організованих за певними правилами, що забезпечують потреби користувачів бібліотеки в необхідній їм інформації.

Основним методом, що використовується при організації бібліотечних фондів, є класифікація (таблиці класифікації). Вони призначаються для систематизації документів. Залежно від об'єму, галузей знань таблиці можуть бути універсальні і галузеві.

Каталоги-основний допоміжний засіб під час підбору і пошуку літератури в бібліотеках; покажчики друкованих творів, що знаходяться у бібліотеках.

Основне призначення каталогів – це можливість швидко отримати довідку про наявність книги чи документа у бібліотечних фондах. Типи бібліотечних каталогів та принципи їх побудови:

Алфавітний каталог побудований за принципом розміщення наявних у бібліотеці друкованих творів за алфавітом.

Систематичний каталог будується за принципом групування запасів друкованих творів за їх змістом та галузями знань.

Хронологічний каталог розміщує наявні у бібліотеці другова твори у хронологічному порядку.

Користування бібліотечними послугами відбувається на умовах і порядку, передбачених Правилами користування бібліотекою вищого навчального закладу.

Правила користування бібліотекою – це документ, що регламентує відносини користувача з бібліотекою, встановлює загальний порядок організації обслуговування користувачів, доступ до фондів бібліотеки, права та обов'язки користувачів у бібліотеці.

Бібліотека вищого навчального закладу дає змогу користувачі опрацьовувати книжкові та електронні фонди бібліотеки, спираючись на свої права та обов'язки. В свою чергу читач, задля ефективної співпраці, зобов'язаний дотримуватися певних правил користування бібліотечними фондами навчального закладу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Становлення та розвиток університетської освіти у світі та в Україні

План:

1. Становлення та розвиток університетської освіти у світі та в Україні.
2. Історія створення перших університетів.
3. Етапи розвитку університетської освіти.
4. Історія становлення університетської освіти в Україні, її структура, принципи функціонування.
5. Світові концептуальні моделі університетської освіти.
6. Соціально-культурні фактори виникнення та становлення педагогічної освіти Миколаївщини. Перші педагогічні навчальні заклади на Миколаївщині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
3. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
4. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.
5. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Університетська освіта в контексті Болонського процесу

План:

1. Типи інституцій у вищій освіті.
2. Університетська освіта в контексті Болонського процесу.
3. Особливості участі ВНЗ у Болонському процесі.
4. Університетська автономія – складова громадянського суспільства.
5. Розкриття змісту Болонського процесу в документах про вищу освіту країн Європи.
6. Болонський процес і модернізація вищої освіти України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя: Київ-Тернопіль: вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
3. Толок В. Особливості реалізації основних принципів Болонської декларації в Україні / В. Толок, О. Васильєва // Освіта і управління. – 2005. – № 3-4. – С. 161-164.
4. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Організація навчального процесу в університеті

План:

1. Структура вищого навчального закладу. Навчальний план, графік навчального процесу, розклад занять.
2. Основні форми організації навчального процесу у вузі. Форми контролю і оцінки знань та умінь студентів.

3. Перехід до впровадження системи організації навчального процесу з урахуванням положень Європейської кредитно-трансферної системи.
4. Закон «Про вищу освіту» у новій редакції 2016 року.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» – 2014 – 304 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами);
3. Козак Н. Л. Університетська освіта: навч. посібник / Н. Л. Козак, І. М. Шоробура. Львів : Новий світ, 2011. – 180 с.
4. Товканець Г.В. Університетська освіта: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Бібліотека університету і правила користування її фондами.

План:

1. Бібліотека як структурний підрозділ вищого навчального закладу.
2. Основи бібліографії, її галузі та призначення.
3. Бібліотечний каталог, класифікація книг.
4. Правила користування бібліотечними фондами.
5. Ведення записів при читанні книг: виписки, цитати, план, конспект, тези.
6. Зустріч із працівниками бібліотеки університету.

ЛІТЕРАТУРА:

5. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
6. Березна Т. Роль бібліотеки вищого навчального закладу в організації навчально-виховного процесу / Т. Березна // Рідна школа. – 2007. - №6. – 41-42.
7. Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Типового положення про бібліотеку вищого закладу освіти Міністерства освіти України»: за станом на 27.03.2007.
8. Пилипчук М.І. Основи наукових досліджень: підручник / Пилипчук М.І. , Григорєв А.С., Шостак В.В. – К.: Знання, 2007. – 270 с.
5. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – 123с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

**Тема: Миколаївський національний університет імені
В.О. Сухомлинського: стратегія поступу – від витоків до
сьогодення.**

План:

1. Миколаївський учительський інститут – 1013-1920 рр.
2. Миколаївський інститут народної освіти – 1920-1930 рр.
3. Миколаївський інститут соціального виховання – 1931-1933 рр.
4. Миколаївський педагогічний інститут – 1933 р.
5. Миколаївський державний педагогічний інститут – 1934-1999 рр.
6. Миколаївський державний педагогічний університет 1999-2002.
7. Миколаївський державний університет – 26.09.2002
8. Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського з 2003 р.

9. Миколаївський національний університет імені
В.О.Сухомлинського з 2010 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вища педагогічна освіта і наука України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область [Текст] / За заг.ред. В.Д.Будака. – К.: Знання України, 2010.
2. Миколаївський державний університет. Історичний нарис (1913-2003) / Я.І.Журецький, І.С.Павлік, Л.В.Старовойт. – К.: Златограф-дизайн, 2003. – 256 с.
3. Миколаївський державний університет: віхи історії [Текст] / Уклад. В.Д.Будак, Л.В.Старовойт, О.П.Хаєцький, С.В.Підопригора. – Миколаїв: Іліон, 2009.
4. Миколаївському педінституту 50 років // Тези доповідей наукової конференції, присвяченої 50-річчю Миколаївського державного педагогічного інституту ім.В.Г.Белінського. – Миколаїв, 1964, - с. 5-9.
5. Освіта на Миколаївщині у ХІХ-ХХ століттях: Історичні нариси. / Кер.авт.кол. І.С.Павлік. – Миколаїв, 1997. – 176 с.
6. Освіта Миколаївщини. 1997-2000 роки. Статистичний збірник. – Миколаїв: Атон, 2001. – 100 с.
7. Фідровський В.М. – ректор Миколаївського інституту народної освіти // Історія України в особах / За редакцією В.П. Шкварця. – Частина друга. – Миколаїв, 1993. – С. 343-348.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

**Тема: Важливість вибору професії людиною як передумова
ефективності її соціальної діяльності.**

План:

1. Поняття «професія» і «спеціальність». Масив професій у суспільстві.
2. Професіограма – орієнтир визначення придатності людини до певного виду діяльності.
3. Самовиховання як фактор формування особистості.
4. Методики визначення придатності людини до тієї чи іншої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
3. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
4. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.
5. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: Психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної праці студентів.

План:

1. Значення та організація самостійної роботи студентів у вузі.
2. Форми, види і зміст самостійної роботи студентів.
3. Уміння слухати і конспектувати лекції.
4. Підготовка до семінарських і лабораторних робіт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.

2. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.

3. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: Система науково-дослідницької роботи студентів університету

План:

1. Науково-дослідницька робота студентів як обов'язковий елемент системи підготовки майбутнього вчителя.
2. Характеристика методів педагогічного дослідження.
3. Форми залучення студентів до дослідницької роботи.
4. Вимоги до написання рефератів, курсових та дипломних робіт.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко М.М., Чучка І.М., Жуков С.А. Основи наукових досліджень: опорний конспект лекцій. Мукачево: РВВ МДУ, 2007. – 68 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
3. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.
4. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 208 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема: Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи.

План:

1. Історія розвитку студентського самоврядування.
2. Особливості діяльності студентського самоврядування в Україні.
3. Місце та роль студентського самоврядування у ВНЗ.
4. Студентське самоврядування Миколаївського національного університету імені Василя Сухомлинського.
5. Положення про студентське самоврядування.
6. Особливості діяльності студентського самоврядування за кордоном (Франція, Німеччина, Польща, Великобританія, США, та інших країнах).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нариси з історії Університету святого Володимира: наукове видання / В. Ф. Колесник та ін. К. : ВПЦ Київський університет, 2009. – 224 с.
2. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: підручник. 2-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.

3. Положення про студентське самоврядування в МНУ імені В.О. Сухомлинського.
4. Товканець Г.В. Університетська освіта. Навчально-методичний посібник. – К.: Кондор, 2011. – 182 с.
5. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010рр.): монографія /К.Г.Трибулькевич. – Одеса, 2016. – 458 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема: Соціально-педагогічні умови адаптації молоді до навчання у ВНЗ.

План:

1. Соціалізація як процес становлення особистості.
2. Загальна психологічна характеристика студентського віку.
3. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її роль, види та умови ефективності.
4. Типологічні особливості сучасних студентів.
5. Студентський колектив – важливий чинник соціального становлення особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
2. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
3. Олексюк О.Є. Робота куратора-наставника академічної групи з професійного виховання студентської молоді // Методичні рекомендації. 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2007. – 102 с.

4. Соловей М.І., Демчук В.С. Виховна робота у вищому навчальному закладі. – К., 2003. – 257 с.

Теми рефератів до практичних занять

1. Болонський процес в Україні
2. Поняття гуманізації процесу навчання.
3. Структура навчальної діяльності.
4. Форми навчальної діяльності
5. Фактори розвитку особистості професіонала.
6. Соціально-культурна структура вузу.
7. Поняття демократизації процесу навчання.
8. Болонський процес. Історія розвитку.
9. Фундаментальні дисципліни в структурі вищої освіти.
10. Особливості індивідуалізації навчання у вузі.
11. Вимоги до лекції як форми організації навчального процесу.
12. Професія та розвиток особистості майбутнього фахівця.
13. Поняття інтеграції та інтернаціоналізації вищої школи.
14. Роль і місце самостійної роботи в умовах вищої освіти.
15. Фактори формування професійної свідомості фахівця.
16. Мета та зміст Болонського процесу.
17. Практичне заняття як одна із поширених форм навчальної діяльності.
18. Роль виховання у загальній структурі навчального процесу.
19. Університетська автономія – складова громадянського суспільства.
20. Основні етапи розвитку університетської освіти в Україні.

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів з дисципліни «Університетські студії» займає важливе місце у навчальному процесі ВНЗ при підготовці фахівців

усіх, без винятку, спеціальностей. Саме тому, ефективна організація навчально-виховного процесу в системі професійної підготовки майбутніх фахівців неможлива без належної організації самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів, в цілому, відіграє важливу роль в підвищенні якості навчального процесу. Вона сприяє систематизації та закріпленню теоретичних знань, розвитку пізнавальних здібностей та творчої ініціативи, самостійності, відповідальності та організованості, формуванню самостійності мислення, розвитку дослідницьких умінь.

Виконання студентом індивідуального завдання для самостійної роботи сприятиме свідомому та творчому засвоєнню теоретичних основ дисципліни, формуванню стійкого інтересу до психолого-педагогічних знань та розвитку умінь ефективно їх застосовувати в практичній діяльності. Завдання для самостійної роботи спрямовані на те, щоб найбільшою мірою сприяти розвитку у студентів пізнавальної активності і самостійності в їх учбовій діяльності та активізації процесу самоосвіти в ході професійного становлення в цілому.

Самостійна робота з виконання індивідуального завдання спрямована на формування навичок саморегуляції пізнавальної діяльності, на розвиток стійкого позитивного ставлення до процесу пізнання в цілому та розширенню обізнаності в проблемах становлення університетської освіти в Європі та в Україні.

З метою організації самостійної роботи та забезпечення ефективності підготовки студентам надається можливість виконувати творчі роботи й завдання, що мають пошуковий експериментальний та аналітичний характер. Їх підготовка сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу і формуванню у студентів креативності, критичності й системності світогляду.

Завдання до самостійної роботи:

- 1) Підготовка до семінарських занять.
- 2) Опрацювання та інтерпретація результатів практичних робіт.

- 3) Реферування наукової літератури (див. теми лекційних і практичних занять).
- 4) Підготовка до модульних контрольних робіт.
- 5) Підготовка до заліку.

Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студента

Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента, регламентується робочим навчальним планом і повинен складати не менше, ніж $1/3$ і не більше, ніж $2/3$ загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення окремої навчальної дисципліни. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги у навчальному процесі практичних занять.

Матеріально-технічне та інформаційне забезпечення умов для самостійної роботи

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах. У необхідних випадках ця робота проводиться згідно із заздалегідь складеним графіком, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів.

Методичне забезпечення самостійної роботи

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних матеріалів, передбачених для вивчення конкретних навчальних дисциплін.

До навчально-методичного забезпечення СРС належать:

- навчальні та робочі навчальні програми дисциплін, підручники та навчальні посібники, навчальні матеріали, як у друкованому, так і в електронному вигляді у відповідності до державного стандарту освіти;
- методичні рекомендації та посібники з організації СРС;
- завдання для самостійної роботи студентів;
- інструкції та методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, семестрових завдань тощо;
- тематика рефератів та доповідей;
- зразки оформлення індивідуальних завдань, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни;
- питання до іспитів та заліків;

Організація самостійної роботи студентів

Методика організації самостійної роботи залежить від структури, характеру та особливостей дисципліни, що вивчається, обсягу годин, виділених на її вивчення, виду завдань для самостійної роботи, рівня підготовки студентів та умов навчальної діяльності.

Згідно з Положенням про організацію освітнього простору в МНУ імені В. О. Сухомлинського, навчальний тиждень – це складова навчального часу студента.

Формування змісту самостійної роботи включає:

- визначення та обґрунтування необхідного переліку розділів, тем, питань, завдань, що виносяться на самостійну роботу студентів;
- визначення змісту та обсягу теоретичної навчальної інформації та практичних завдань з кожної теми, які виносяться на СРС;

- відбір методів та форм самостійної роботи студентів, відповідно до сучасних технологій навчання;
- визначення форм та методів контролю за самостійним виконанням студентами завдань;
- розробка критеріїв оцінювання результатів СРС.

На самостійне опрацювання студентів виносяться навчальні матеріали:

- за рівнем складності доступні для самостійного вивчення;
- що розширюють, доповнюють, деталізують знання основ, викладених в базовому курсі;
- аналогічні вивченим, побудовані на принципах, вже розглянутих у попередніх темах;
- описові, фактологічні (наприклад, матеріали з історії науки);
- спрямовані на формування навичок та стійких знань: вправи, задачі тощо.
- матеріали практичного спрямування, тобто такі, які ілюструють застосування загальних принципів, викладених в базовому курсі, у виробничих умовах.

Керівництво самостійною роботою студентів відбувається за рахунок загального бюджету часу, запланованого на аудиторну та позааудиторну роботу викладача. За рахунок часу, запланованого на аудиторну роботу викладачів, проводяться:

- консультації з навчальних дисциплін. Консультації протягом семестру (поточні) проводяться згідно з графіком кафедри, консультації перед контрольним заходом (екзаменаційні) проводяться за графіком деканату факультету;
- перевірка і приймання контрольних (модульних) робіт, передбачених робочим навчальним планом;
- керівництво і оцінювання результатів індивідуальних завдань, передбачених робочим навчальним планом, у студентів денної та заочної форми навчання, зокрема курсових робіт та курсових проектів.

Оцінювання наукових доповідей. Тривалість доповіді – від 7 до 10 хвилин. Доповідь представляється в письмовій та усній формі. За доповідь максимально можна отримати 10 балів.

Розподіл балів за наукову доповідь

Вимоги	Бали
Доповідь повністю висвітлює тему, студент вклався у час, використані або 1) результати лише сучасних наукових досліджень (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси), починаючи з 2000 року, або 2) доповідач висловив і обґрунтував власну позицію. Студент доповідає, не заглядаючи у конспект.	9-10
Доповідь повністю висвітлює тему, студент вклався у час, використані або 1) результати лише сучасних наукових досліджень (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси), починаючи з 2000 року, або 2) доповідач висловив і обґрунтував власну позицію. Студент доповідає, заглядаючи у конспект.	7-8
Доповідь повністю висвітлює тему, студент вклався у час, використані результати наукових досліджень (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси) до і після 2000 року. Студент доповідає, не заглядаючи у конспект.	5-6
Доповідь повністю висвітлює тему, студент вклався у час, використані результати наукових досліджень (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси) лише до 2000 року. Студент доповідає, заглядаючи у конспект.	3-4
Доповідь недостатньо повно висвітлює тему, студент не вклався у час, використані результати наукових досліджень (монографії, наукові статті, інтернет-ресурси) лише до 2000 року. Студент доповідає, заглядаючи у конспект.	1-2

Методичні вказівки щодо підготовки до практичних занять

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять із дисципліни «Університетські студії» – сприяти поглибленому засвоєнню найскладніших питань навчального курсу, спонукати студентів до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізувати до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формувати навички самоосвіти.

У процесі підготовки до семінару студенти самостійно відпрацьовують літературу (навчальну, методичну, наукову), вчать критично оцінювати різні джерела знань. Під час семінарського заняття організовується дискусія із завчасно визначених тем, до яких студенти готують тези відповідей або індивідуально виконані реферати-доповіді.

Основними завданнями семінарських занять із Університетських студій є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;

– формування в них педагогічного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики освіти в країні.

Види проведення семінарських занять:

- семінар запитань і відповідей;
- семінар – розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань;
- семінар – колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки;
- семінар, що передбачає усні відповіді студентів з подальшим їх обговоренням;
 - семінар-дискусія: студенти, маючи програму, завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті;
 - семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів;
- семінар-конференція: студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання колег;
- семінар – теоретична конференція: проводять зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни;
- семінар — розв'язання проблемних завдань: проводять на основі створення проблемних ситуацій, виокремлення проблемних завдань і праці над їх розв'язанням;
- семінар – прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники долучаються до їх обговорення;
- семінар – «мозковий штурм»: студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують розв'язання; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найдоцільніші.

Семінарські заняття потребують від студентів ретельної підготовки. Готуючись, студент має ознайомитися з планом семінарського заняття,

рекомендованою літературою. Спочатку треба ознайомитися з матеріалом за темою семінару, що вміщений у навчальних посібниках. Це дасть змогу скласти загальне уявлення про тему, яку виносять на семінарське заняття. Якщо з цієї теми прочитано лекцію, то корисно також ретельно опрацювати її конспект. Лише після цього розпочинається самостійна робота над вивченням першоджерел. Окрему ланку в процесі підготовки до семінарського заняття становить безпосередня підготовка виступу з того чи того питання. Варто, щоб студент привчав себе виступати не за готовим текстом, зачитуючи його, а своїми словами, користуючись лише коротким планом.

Підготовка до виступу полягає в тому, щоб до кожного питання скласти на окремій картці чи аркуші короткий план з помітками потрібних цифр, записами цитат, конкретних фактів. Такий підхід дасть змогу виробити вміння виявляти самостійність під час виступів на семінарі.

Якщо студента поставили перед необхідністю самостійно розв'язувати завдання, це значно активізує потенції його психічної діяльності, сприяє розвитку та становленню позитивних якостей.

Треба пам'ятати, що якість семінару, перш за все, залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен:

- 1) уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття;
- 2) прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару;
- 3) вивчити чи законспектувати при необхідності рекомендовану літературу;
- 4) скористатися при потребі консультацією викладача;
- 5) скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати

цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю.

Особливості роботи студента на семінарі:

- переважну більшість семінарських занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;
- семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;
- студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття, повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати педагогічні явища, наводити приклади;
- кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання понять і термінів. Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словникового запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;
- студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію;
- після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;
- закінчується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення,

зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

Система контролю самостійної роботи студентів

Основною формою контролю та оцінювання самостійної роботи студентів є проведення контрольних заходів. Контрольні заходи у вищій школі включають поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять і система оцінювання рівня знань визначаються відповідною кафедрою. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні або на окремих його завершених етапах. Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студента.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять. Контроль СРС здійснюється в залежності від виду самостійної роботи і передбачає такі форми:

- тестування;
- контрольні та розрахунково-графічні роботи;
- контрольні питання після кожної лекції;
- співбесіда;
- перевірка виконання індивідуальних завдань;
- ділові ігри та творчі наукові конференції;
- колоквіуми;
- завдання, що передбачають нестандартні рішення;
- інші форми.

Форми і засоби проміжного та підсумкового контролю знань

Контроль роботи студента є необхідним компонентом навчального процесу, який має на меті визначення реального рівня професійної підготовки студента, а також надання необхідних рекомендацій, сприяючих подальшому розвитку творчої особистості студента. Об'єктами контролю є отримані студентами знання в процесі засвоєння матеріалу дисципліни на лекціях, семінарах, диспутах та під час виконання самостійних, індивідуальних завдань. Логічним завершенням процесу контролю є процедура оцінювання.

Оцінка знань студентів здійснюється за результатами поточного та підсумкового контролю. Поточний та підсумковий контроль здійснюється в кредитно-трансферній системі. Форми поточного контролю: термінологічний диктант, експрес-опитування на лекціях, тестування, рубіжні перевірки роботи, контрольний захід. Оцінка знань та вмінь студента базується на сумі отриманих балів: на лекційному занятті; на семінарському занятті; під час індивідуальної роботи з викладачем.

Контроль під час семінарського (практичного) заняття може бути реалізованим: у формі тестування, психологічного диктанту, за результатами роботи над індивідуальною роботою, участі в обговореннях, виступу з доповіддю.

При вивченні дисципліни «Університетські студії» студенти виконують контрольні роботи, які складаються з синтезу вивчених тем і практичних завдань. Також студентам пропонуються творчі завдання.

Творчі завдання

I. Розробити творчий проект (самостійна робота студента у формі презентації або папки) – 20 балів

1. Творчий проект: «Моє педагогічне кредо»
2. Творчий проект: «Мій університет»
3. Творчий проект «Патріотизм. Хто такий справжній патріот?!»

II. Розробити тестові запитання до дисципліни «Університетські студії»

III. Створити кросворд до дисципліни «Університетські студії»

IV. Провести порівняльний аналіз вищої освіти двох країн (за вибором студента).

V. Написати вірш, гімн або пісню про університет.

Теми для творчої роботи у мікрогрупах

1. Провести круглий стіл з таких тем із використанням відео-роликів, музики:

- «Чи можна перемогти жорстокість?!»
- «Смертна кара. За чи проти?»
- «Що таке благодійність. То давати милостиню, чи ні?!»
- «Молодіжні субкультури». Шкідливі, чи корисні?»
- «Що таке моральний вибір? Легко, чи важко?»
- Якщо я здамся, легше не стане! (формування лідерських якостей з використанням оповідання О.Довженка «Воля до життя», притчі про двох жаб тощо).

2. Провести поетичний вечір при свічках за творчістю таких митців:

- Ліна Костенко
- Василь Симоненко
- Едуард Асадов
- Анна Ахматова

3. Гра «Який Я...» з використанням різноманітних цікавих психологічних тестів і методик.

4. Етична бесіда з теми:

- «Цінності сучасної молоді»
- «Батьки та діти». Конфлікти поколінь.
- «Так ніхто не кохав». Що таке справжнє кохання?! Чи можливо його зустріти?»

5. Провести ток-шоу за такими темами:

- «Хто такі українці і чого вони хочуть?!»
- «Культура людина – це культура її душі»

- «Ти знаєш, що ти Людина?!»
 - «Не скупіться на милосердя!» (про людей з особливими потребами)
6. Провести інсценізацію народної казки на сучасний лад (за вибором студентів).
7. Підготувати костюмоване свято якоїсь країни світу. Наприклад: Японія, Ізраїль, Китай, Україна, Молдавія, Туреччина, Грузія та ін.
8. Підготувати конфліктні ситуації та запропонувати варіанти (з творчим обігруванням).
9. Провести тренінг:
- «Будь собою! Живи сам і давай жити іншим»
 - «Як підвищити самооцінку»
 - «Я – унікальна й неповторна особистість»
 - «Антикризовий педагог»
10. Провести диспут:
- «Права людини. Історія і сучасність. Конвенція про права людини»
 - Брати наші менші або «Мы в ответе за тех, кого приручили». («Хатико», «Стихи о рыжей дворняге», «Белый Бим, чёрное ухо»)
 - «Мова – духовне багатство народу».

Тести до лекції №1

1. Оберіть вірну відповідь. У який історичний період з'являються об'єднання, які можна вважати першими інституціональними формами вищого рівня:
 - а) раннє середньовіччя;
 - б) Новий час;
 - в) період античності;
 - г) XX століття.
2. Оберіть вірну відповідь. Основною прикметою якої шкільної організації є те, що вони сформувавши такий дидактичний підхід, як систематична робота з тлумачення святих текстів?
 - а) Академія Платона;
 - б) Співтовариство Піфагора;
 - в) Мусейон Птолемея;
 - г) Лікей Аристотеля.
3. Оберіть вірну відповідь. Піфагорійський Союз складався з:
 - а) піфагорійських класів;
 - б) піфагорійських гуртків;
 - в) піфагорійських націй;
 - г) піфагорійських груп.
4. Оберіть вірну відповідь. Які способи викладання були в Співтоваристві Піфагора:
 - а) елементарний;
 - б) символічний;
 - в) дискурсивний;
 - г) вищий.
5. Оберіть вірну відповідь. Хто був схолярхом першої постійної філософської школи в Афінах?
 - а) Сократ;
 - б) Платон;
 - в) Піфагор;
 - г) Архімед.
6. Оберіть вірну відповідь. Виникнення Академії Платона хронологічно відносять до:
 - а) 250-249 р. до нашої ери;
 - б) 300-299 р. до нашої ери;
 - в) 386-385 р. до нашої ери;
 - г) 486-485 р. до нашої ери.
7. Оберіть вірну відповідь. Який напис був перед входом до Академії Платона:
 - а) Добродетель и знание тождественны;
 - б) Не геометр, та не ввійде;
 - в) Університет – світоч віри...;

**Модульна контрольна робота з предмету
«Цінності університетської освіти та науки»**

III варіант

ОО

Оберіть правильні відповіді:

1. Болонська декларація була підписана:
 - а) 19 червня 1998 року;
 - б) 29 травня 1999 року;
 - в) 19 червня 1999 року.

2. Принцип Болонського процесу, який передбачає залучення у Європу великої кількості студентів з інших регіонів світу, називається:
 - а) розширення мобільності студентів та викладачів;
 - б) забезпечення привабливості європейської системи освіти;
 - в) забезпечення працевлаштування випускників.

3. Порядок доступу до бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів, перелік основних послуг і умов їх надання визначається:
 - а) Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
 - б) Правилами користування бібліотекою;
 - в) Типовими правилами користування бібліотекою.

4. До професії бібліотекаря сьогодення ставить такі вимоги:
 - а) постійно підвищувати свою кваліфікацію;
 - б) рекомендувати і видавати літературу;
 - в) бути спеціалістом у галузі нових інформаційних технологій;
 - г) розробити електронну навчальну продукцію.

5. Бібліотечно-інформаційна сфера – це середовище:
 - а) формування бібліотечного фонду відповідно до профілю ВНЗ та інформаційних потреб читачів;
 - б) накопичення, синтезування та формування ресурсної бази і підвищення ефективності використання електронної інформації;
 - в) виховання інформаційної культури читачів, що передбачає прищеплення їм навичок користування книгою та бібліотекою.

ПА

Розкрийте зміст таких понять:

1. Бібліотека університету.
2. У чому полягає головна мета вищої освіти?

ПС

1. Яку роль відіграє бібліотека у Вашому житті? Чи хотіли б Ви щось змінити у функціонування сучасної бібліотечної справи?

**Модульна контрольна робота з предмету
«Цінності університетської освіти та науки»**

IV варіант

ОО

Оберіть правильні відповіді:

1. Україну в якості нової країни-учасниці Болонського процесу було запрошено на:

- а) Бергенському саміті;
- б) Празькому саміті;
- в) Лондонському саміті.

2. Ключова позиція реформування у контексті Болонського процесу полягає у:

- а) уніфікації вищої освіти у Європейських країнах;
- б) створенні умов для порівняння європейських освітніх систем;
- в) широкому доступі до освітніх і культурних надбань різних країн.

3. Процедура обробки нових надходжень до бібліотек передбачає:

- а) створення комп'ютеризованих робочих місць у бібліотеках;
- б) занесення електронних бібліографічних описів до електронних каталогів;
- в) передплату періодичних наукових видань та закупівлю нової літератури.

4. Правилами користування бібліотекою називається документ, що:

- а) регламентує відносини користувача з бібліотекою, встановлює загальний порядок організації обслуговування користувачів, доступ до фондів бібліотеки, права та обов'язки користувачів і бібліотеки;
- б) визначає сукупність інформаційних ресурсів бібліотеки, організованих за певними правилами, які забезпечують потреби користувачів бібліотеки у необхідній їм інформації;
- в) встановлює порядок доступу до бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів, перелік основних послуг і умов їх надання, організацію бібліотечних фондів, які призначені для систематизації документів залежно від об'єму та галузей знань.

5. Основним методом, що використовується при організації бібліотечних фондів є:

- а) каталогізація;
- б) систематизація;
- в) класифікація.

ПА

Розкрийте зміст таких понять:

1. Університетська автономія.

2. Фонди бібліотеки.

ПС

1. Висловіть свою думку щодо модернізації вищої освіти України, зумовленої її приєднанням до Болонського процесу.

**Модульна контрольна робота з предмету
«Цінності університетської освіти та науки»**

II варіант

ОО

Оберіть правильні відповіді:

1. Болонський процес – це:

- а) процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи;
- б) побудова європейського простору вищої освіти, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності європейської вищої освіти;
- в) діяльність європейських країн, спрямована на узгодження систем вищої освіти європейських країн, зведення її до єдиного стандарту.

2. Основними функціями ВНЗ (вищого навчального закладу) є:

- а) освітня;
- б) культурологічна;
- в) навчальна;
- г) наукова;
- д) виховна.

3. Бібліотека університету є:

- а) окремим підрозділом ВНЗ;
- б) незалежним підрозділом ВНЗ;
- в) структурним підрозділом ВНЗ.

4. Основними типами бібліотечних каталогів є наступні:

- а) бібліотечно-бібліографічний;
- б) алфавітний;
- в) універсальний десятковий;
- г) винаходів;
- д) систематичний;
- ж) хронологічний;
- з) стандартизований.

5. Студент як майбутній спеціаліст повинен уміти:

- а) знайти потрібну інформацію;
- б) переписати інформацію;
- в) опрацювати інформацію;
- г) обґрунтувати вибір тієї чи іншої інформації;
- д) проаналізувати інформацію;
- ж) застосувати інформацію у конкретному випадку;
- з) зробити висновки з приводу застосування тієї чи іншої інформації.

ПА

Розкрийте зміст таких понять:

1. Які значні трансформаційні зміни відбуваються у сучасній бібліотечній справі відповідно до вимог інформаційного суспільства?

2. У чому полягає ключова позиція реформування у контексті Болонського процесу.

**Модульна контрольна робота з предмету
«Цінності університетської освіти та науки»**

I варіант

ОО

Оберіть правильні відповіді:

1. Єдиним офіційним документом у контексті Болонського процесу про визнання кваліфікацій вважається:

- а) Сорбоннська декларація;
- б) Лісабонська конвенція;
- в) Берлінське комюніке.

2. Основним документом, який визначає зміст Болонського процесу є:

- а) Велика хартія університетів;
- б) Саламанкська конвенція;
- в) Болонська декларація.

3. Бібліотека університету в своїй діяльності керується:

- а) Національною доктриною розвитку освіти;
- б) Конституцію України;
- в) Законом України «Про вищу освіту»;
- г) Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
- д) Положення «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
- ж) Статутом ВНЗ.

4. Перспективним завданням бібліотеки ВНЗ є:

- а) ведення організаційно-методичної роботи із питань бібліотекознавства та бібліографії;
- б) налагодження прямих зв'язків з бібліотекарями інших країн;
- в) інтеграція електронних освітньо-інформаційних ресурсів;
- г) ефективна навігація і доступ до літературних джерел незалежно від місця знаходження користувача.

5. До головних рис бібліотеки відносять чіткий розподіл на дві стабільні групи:

- а) штатні співробітники;
- б) професорсько-викладацький склад;
- в) слухачі підготовчих курсів;
- г) студентська читацька аудиторія.

ПА

Розкрийте зміст таких понять:

1. Університетська освіта.

2. Які фонди бібліотека ВНЗ дає змогу користувачам опрацьовувати літературу?

ПС

1. Охарактеризуйте типи бібліотечних каталогів та принципи їх побудови.

Контрольна робота. Завдання № 3

Варіант 1

ОО рівень

- Визначте Закон України, у якому освіта проголошується основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави:
 - «Про вищу освіту»;
 - «Про загальну освіту»;
 - «Про загальну середню освіту».
- Нормативний документ ВНЗ, який складається на підставі освітньо-професійної програми і структурно-логічної схеми підготовки фахівців та визначає організацію їх навчальної діяльності називається:
 - навчальна програма;
 - навчальний план;
 - робоча програма.
- Переведіть дані національної шкали у 100-бальну та шкалу ECTS.

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за шкалою університету	Оцінка за національною шкалою
		5 (відмінно)
		4,5 (дуже добре)
		4 (добре)
		3 (задовільно)
		2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
		2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

- Форма підсумкового контролю, яка проводиться на завершенні певного освітньо-кваліфікаційного рівня з метою визначення фактичної відповідності підготовки випускників нормативним освітньо-кваліфікаційним вимогам – це:
 - семестровий контроль;
 - річний контроль;
 - державна атестація студента.**
- План наукової роботи включає:
 - вступ, 2-3 розділи, висновки;
 - вступ, 3-4 розділи, висновки;
 - вступ, 3-4 розділи, висновки, список використаних джерел.**

ПА рівень

- У чому полягає сутність поняття «кредитно-модульна організація навчального процесу»?
- Дайте визначення поняттю «магістерська робота»?

ПС рівень

- Охарактеризуйте нормативно-правову базу організації навчального процесу в університеті.

Контрольна робота. Завдання № 3

Варіант 1

ОО рівень

- Визначте Закон України, у якому освіта проголошується основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави:
 - «Про вищу освіту»;
 - «Про загальну освіту»;
 - «Про загальну середню освіту».
- Нормативний документ ВНЗ, який складається на підставі освітньо-професійної програми і структурно-логічної схеми підготовки фахівців та визначає організацію їх навчальної діяльності називається:
 - навчальна програма;
 - навчальний план;
 - робоча програма.
- Переведіть дані національної шкали у 100-бальну та шкалу ECTS.

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за шкалою університету	Оцінка за національною шкалою
		5 (відмінно)
		4 (добре)
		3 (задовільно)
		2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
		2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

- Форма підсумкового контролю, яка проводиться на завершенні певного освітньо-кваліфікаційного рівня з метою визначення фактичної відповідності підготовки випускників нормативним освітньо-кваліфікаційним вимогам – це:
 - семестровий контроль;
 - річний контроль;
 - державна атестація студента.
- План наукової роботи включає:
 - вступ, 2-3 розділи, висновки;
 - вступ, 3-4 розділи, висновки;
 - вступ, 3-4 розділи, висновки, список використаних джерел.

ПА рівень

- У чому полягає сутність поняття «кредитно-модульна організація навчального процесу»?
- Дайте визначення поняттю «магістерська робота»?

ПС рівень

- Охарактеризуйте нормативно-правову базу організації навчального процесу в університеті.

Контрольна робота. Завдання № 2

Варіант 1

ОО рівень

1. Університетською освітою називають універсальне оволодіння:
 - а) фаховими дисциплінами за допомогою наукових досліджень та навчання, щоб відповідати потребам суспільства;
 - б) спеціальністю, світовими загальнокультурними цінностями і придбання знань національної історії, культури та економічної думки;**
 - в) знаннями, уміннями і навичками, підготовка незалежних, самодостатніх кадрів з активною громадянською позицією.
2. Нехтування національними культурними традиціями було характерною особливістю розвитку університетської освіти після:
 - а) Великої Вітчизняної війни;
 - б) Великої Жовтневої соціалістичної революції;**
 - в) Першої світової війни.
3. З погляду автономії функціонування вищих навчальних закладів, країни можна поділити на такі типи:
 - а) англо-американська група;**
 - б) американсько-європейська група;
 - в) європейська група;**
 - г) європейсько-азійська група;
 - д) азійська група.**
4. Академічна автономія університету охоплює:
 - а) внутрішню стратегію і структуру призначення ректорів, проректорів та органів управління;
 - б) спеціалізацію вузу, кваліфікаційні рівні освіти, кількість студентів і навчальних дисциплін, критерії набору, квоти та гарантії якості;**
5. в) питання штату, відношення до статусу державних службовців, Болонська декларація була підписана:
 - а) 19 червня 1998 року;
 - б) 29 червня 1999 року;
 - в) 19 червня 1999 року.**просування персоналу тощо.

ПА рівень

1. Дайте визначення поняттю «університетська освіта».
2. Дайте визначення поняттю «Болонський процес».

ПС рівень

1. Які положення розглядаються і мають виконуватися у рамках Болонського процесу?

Контрольна робота. Завдання № 2

Варіант 1

ОО рівень

1. Університетською освітою називають універсальне оволодіння:
 - а) фаховими дисциплінами за допомогою наукових досліджень та навчання, щоб відповідати потребам суспільства;
 - б) спеціальністю, світовими загальнокультурними цінностями і придбання знань національної історії, культури та економічної думки;
 - в) знаннями, уміннями і навичками, підготовка незалежних, самодостатніх кадрів з активною громадянською позицією.
2. Нехтування національними культурними традиціями було характерною особливістю розвитку університетської освіти після:
 - а) Великої Вітчизняної війни;
 - б) Великої Жовтневої соціалістичної революції;
 - в) Першої світової війни.
3. З погляду автономії функціонування вищих навчальних закладів, країни можна поділити на такі типи:
 - а) англо-американська група;
 - б) американсько-європейська група;
 - в) європейська група;
 - г) європейсько-азійська група;
 - д) азійська група.
4. Академічна автономія університету охоплює:
 - а) внутрішню стратегію і структуру призначення ректорів, проректорів та органів управління;
 - б) спеціалізацію вузу, кваліфікаційні рівні освіти, кількість студентів і навчальних дисциплін, критерії набору, квоти та гарантії якості;
5. в) питання штату, відношення до статусу державних службовців, Болонська декларація була підписана:
 - а) 19 червня 1998 року;
 - б) 29 червня 1999 року;
 - в) 19 червня 1999 року.просування персоналу тощо.

ПА рівень

1. Дайте визначення поняттю «університетська освіта».
2. Дайте визначення поняттю «Болонський процес».

ПС рівень

1. Які положення розглядаються і мають виконуватися у рамках Болонського процесу?

Контрольна робота. Завдання №1
Варіант 1

ОО рівень

1. Оберіть вірну відповідь. Піфагорійський Союз складався з:
 - а) піфагорійських класів;
 - б) піфагорійських гуртків;
 - в) піфагорійських націй;
 - г) піфагорійських груп.
2. Оберіть вірну відповідь. Вивчення яких наук було спочатку в Мусейоні Птолемея?
 - а) філософія;
 - б) риторика;
 - в) математика;
 - г) астрономія.
3. Поставте літери другої колонки відповідно до змісту першої колонки. Яку назву мають:

а) капела для муз	а) ефедра
б) алея	б) періпатос
в) відкрита з боків, але крита зверху зала	в) мусейон
4. Оберіть невірну відповідь. До переліку наук другого рівня – квадривіума – входять:
 - а) граматики;
 - б) геометрія;
 - в) астрономія;
 - г) музика.
5. Оберіть вірну відповідь. В якому навчальному закладі античності вперше склалася система зв'язного викладання, що знаменувала застосування лекційної методики викладання?
 - а) Співтовариство Піфагора;
 - б) Академія Платона;
 - в) Мусейон Птолемея;
 - г) Лікей Аристотеля.
6. Оберіть вірну відповідь. Який напис був перед входом до Академії Платона:
 - а) Добродетель и знание тождественны;
 - б) Не геометр, та не ввійде;
 - в) Університет – світоч віри...;
 - г) Періпатетична школа.

ПА рівень

1. Що передбачає така загальна тенденція розвитку світової вищої школи як гуманітаризація?

Гуманітаризація передбачає наявність знань в галузі історії, культури, мистецтва, які, в свою чергу, допомагають сформуванню системи цінностей та етичні норми поведінки. До гуманітарного циклу дисциплін належать класичні та сучасні мови, література, історія, філософія, соціологія, психологія.

2. В які роки були засновані наступні університети: Болонським університетом (1119). Наступними стали: Неапольський (1224), Римський (1303), в Англії — Оксфордський (XII ст.), Кембріджський (1202), у Франції – Монпельє (1180), Паризький (Сорбонна, 1257), в Іспанії – Сієнський (1240)

ПС рівень

1. Розкрийте основний зміст діяльності Піфагорійського Союзу.

Контрольна робота. Завдання №1
Варіант 1

ОО рівень

1. Оберіть вірну відповідь. Піфагорійський Союз складався з:
 - а) піфагорійських класів;
 - б) піфагорійських гуртків;
 - в) піфагорійських націй;
 - г) піфагорійських груп.
2. Оберіть вірну відповідь. Вивчення яких наук було спочатку в Мусейоні Птолемея?
 - а) філософія;
 - б) риторика;
 - в) математика;
 - г) астрономія.
3. Поставте літери другої колонки відповідно до змісту першої колонки. Яку назву мають:

а) капела для муз	а) ефедра
б) алея	б) періпатос
в) відкрита з боків, але крита зверху зала	в) мусейон
4. Оберіть невірну відповідь. До переліку наук другого рівня – квадривіума – входять:
 - а) граматики;
 - б) геометрія;
 - в) астрономія;
 - г) музика.
5. Оберіть вірну відповідь. В якому навчальному закладі античності вперше склалася система зв'язного викладання, що знаменувала застосування лекційної методики викладання?
 - а) Співтовариство Піфагора;
 - б) Академія Платона;
 - в) Мусейон Птолемея;
 - г) Лікей Аристотеля.
6. Оберіть вірну відповідь. Який напис був перед входом до Академії Платона:
 - а) Добродетель и знание тождественны;
 - б) Не геометр, та не ввійде;
 - в) Університет – світоч віри...;
 - г) Періпатетична школа.

ПА рівень

1. Що передбачає така загальна тенденція розвитку світової вищої школи як гуманітаризація?
2. В які роки були засновані наступні університети: Болонський, Неапольський, Римський, Оксфордський, Кембріджський, Монпельє, Паризький (Сорбонна), Сієнський.

ПС рівень

1. Розкрийте основний зміст діяльності Піфагорійського Союзу.

Контрольна робота за темою індивідуального завдання

Варіант 1

1. Хто дав дозвіл на відкриття учительського інституту з училищем при ньому?
2. Під якими правилами підписувався кожен із вступників?
3. В якому році був перший випуск?
4. Коли університету було надано статус національного?

Контрольна робота за темою індивідуального завдання

Варіант 2

1. Хто був першим директором учительського інституту?
2. Коли відбулося офіційне відкриття учительського інституту?
3. В якому році інститут було перейменовано в університет?
4. З якого року університет носить ім'я Василя Сухомлинського?

Контрольна робота за темою індивідуального завдання

Варіант 3

1. Коли в учительському інституті почалися перші заняття?
2. З якого року вуз став називатися інститутом народної освіти?
3. Скільки років після закінчення інституту вихованці мали бути на посаді вчителя вищого початкового училища?
4. Які інститути та факультети є в університеті?

Контрольна робота за темою індивідуального завдання

Варіант 4

1. Де знаходилося перше приміщення для навчального закладу?
2. Скільки осіб було першого випуску?
3. Скільки жінок і коли було вперше прийнято на навчання?
4. В якому році було збудовано корпус № 2?

Контрольна робота. Завдання №4
Варіант 1

ОО рівень

1. Бібліотека університету є:

- а) окремим підрозділом ВНЗ;
- б) незалежним підрозділом ВНЗ;
- в) структурним підрозділом ВНЗ.

2. Бібліотека університету в своїй діяльності керується:

- а) Національною доктриною розвитку освіти;
- б) Конституцію України;
- в) Законом України «Про вищу освіту»;
- г) Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
- д) Положення «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
- ж) Статутом ВНЗ.

3. Перспективним завданням бібліотеки ВНЗ є:

- а) ведення організаційно-методичної роботи із питань бібліотекознавства та бібліографії;
- б) налагодження прямих зв'язків з бібліотекарями інших країн;
- в) інтеграція електронних освітньо-інформаційних ресурсів;
- г) ефективна навігація і доступ до літературних джерел незалежно від місця знаходження користувача.

4. До головних рис бібліотеки відносять чіткий розподіл на дві стабільні групи:

- а) штатні співробітники;
- б) професорсько-викладацький склад;
- в) слухачі підготовчих курсів;
- г) студентська читацька аудиторія.

5. Основними типами бібліотечних каталогів є наступні:

- а) бібліотечно-бібліографічний;
- б) алфавітний;
- в) універсальний десятковий;
- г) винаходів;
- д) систематичний;
- ж) хронологічний;
- з) стандартизований.

ПА рівень

1. Які фонди бібліотека ВНЗ дають змогу користувачам опрацьовувати літературу?

2. Хто затверджує Правила користування бібліотекою і на основі яких документів вони розробляються?

ПС рівень

1. Охарактеризуйте типи бібліотечних каталогів та принципи їх побудови.

**Підсумкова модульна контрольна робота зі спецкурсу
«Цінності університетської освіти і науки»**

Варіант 4

1. Оберіть вірну відповідь. Які способи викладання були в Співтоваристві Піфагора:
 - а) елементарний;
 - б) символічний;
 - в) дискурсивний;
 - г) вищий.
2. Оберіть невірну відповідь. Які основні правила існували в Академії Платона?
 - а) не вживати м'ясої їжі;
 - б) менше спати, а більше розміркувань;
 - в) помисли учнів повинні бути чистими;
 - г) спільна трапеза.
3. Оберіть невірну відповідь. До переліку наук першого рівня – тривіума – входять:
 - а) граматика;
 - б) риторика;
 - в) діалектика;
 - г) музика.
4. Оберіть вірну відповідь. Яку має назву дидактичний твір, який систематично викладає певну тему або коло тем?
 - а) дискурс;
 - б) трактат;
 - в) есе;
 - г) роздуми.
5. Оберіть вірну відповідь. В якому навчальному закладі вперше був створений діалог у формі наукової дискусії, з побудованими за певною методикою запитаннями і відповідями?
 - а) Співтовариство Піфагора;
 - б) Академія Платона;
 - в) Мусейон Птолемея;
 - г) Лікей Аристотеля.
6. Оберіть вірну відповідь. Який навчальний заклад античності більше всього об'єднав на певних засадах наукову та освітню діяльність. що дає підстави вважати його стародавнім університетом?
 - а) Піфагорійський Союз;
 - б) Академія Платона;
 - в) Лікей Аристотеля;

**Підсумкова модульна контрольна робота зі спецкурсу
«Цінності університетської освіти і науки»
Варіант 3**

Оберіть вірну відповідь. Піфагорійський Союз складався з:

- іфагорійських класів;
- іфагорійських гуртків;
- іфагорійських націй;
- іфагорійських груп.

Оберіть вірну відповідь. Який напис був перед входом до Академії Платона:

- ἄβροδεταιηρ και γνωση τοθδεσθεννη;
- Ἐ γεομετρ, та не ввійде;
- Ἰνιверситет – світоч віри...;
- Ἐріпатетична школа.

Оберіть вірну відповідь. В якому навчальному закладі античності вперше склалася тема зв'язного викладання, що знаменувала застосування лекційної методики викладання?

- Ἰпівтовариство Піфагора;
- Ἰакадемія Платона;
- Ἰмусейон Птолемея;
- Ἰікей Аристотеля.

Ἰоставте літери другої колонки відповідно до змісту першої колонки. Яку назву мала академія при різних схолярхах:

а) Платон	а) Середня
б) Спевсипп	б) Нова
в) Ксенократ	в) Стародавня

Оберіть невірну відповідь. Серед закладених Аристотелем основ професійної освіти як теми є:

- Ἰсциплінарна система знань;
- Ἰатеріальна база;
- Ἰикористання відповідних методів навчання;
- Ἰе стільки виховання, скільки навчання.

Оберіть вірну відповідь. Хто був значущою фігурою в Мусейоні Птолемея?

- Ἰсхолярх;
- Ἰвикладач;
- Ἰбібліотекар;
- Ἰченць.

Ἰеформальна творча співдружність у межах наукового напрямку висококваліфікованих підників, об'єднаних спільністю підходів до розв'язання проблеми, стилю роботи, спільного наукового мислення, ідей і методів їх реалізації є ...

- Ἰнаукова лабораторія;

**Підсумкова модульна контрольна робота зі спецкурсу
«Цінності університетської освіти і науки»
Варіант 2**

1. Оберіть вірну відповідь. Основною прикметою якої шкільної організації є те, що вони сформувавши такий дидактичний підхід, як систематична робота з тлумачення святих текстів?

- а) Академія Платона;
- б) Співтовариство Піфагора;
- в) Мусейон Птолемея;
- г) Лікей Аристотеля.

2. Оберіть вірну відповідь. Виникнення Академії Платона хронологічно відносять до:

- а) 250-249 р. до нашої ери;
- б) 300-299 р. до нашої ери;
- в) 386-385 р. до нашої ери;
- г) 486-485 р. до нашої ери.

3. Оберіть вірну відповідь. Які рівні навчання було в Академії Платона:

- а) елементарний;
- б) символічний;
- в) дискурсивний;
- г) вищий.

4. Оберіть вірну відповідь. Провідником якого напрямку в освітньому процесі виступає Платон?

- а) демократичного;
- б) авторитарного;
- в) ліберального;
- г) гуманістичного.

5. Оберіть вірну відповідь. Більшість слухачів в Лікеї Аристотеля були:

- а) афінянами;
- б) римлянами;
- в) не афінянами;
- г) не римлянами.

6. Оберіть вірну відповідь. Вивчення яких наук додали пізніше в Мусейоні Птолемея?

- а) філологія;
- б) медицина;
- в) історія;
- г) діалектика.

7. Вчення або сукупність узагальнених положень, які дають можливість пізнати існуючі процеси і явища, проаналізувати дію на них різних факторів і

**Підсумкова модульна контрольна робота зі спецкурсу
«Цінності університетської освіти і науки»**

Варіант 1

1. Оберіть вірну відповідь. У який історичний період з'являються об'єднання, які можна вважати першими інституціональними формами вищого рівня:

- а) раннє середньовіччя;
- б) Новий час;
- в) період античності;
- г) XX століття.

2. Оберіть вірну відповідь. Хто був схолярхом першої постійної філософської школи в Афінах?

- а) Сократ;
- б) Платон;
- в) Піфагор;
- г) Архімед.

3. Оберіть вірну відповідь. В Академії Платона членами академічного товариства міг бути...

- а) тільки чоловік з заможної родини;
- б) тільки той, хто сплатив за навчання;
- в) кожний бажаючий;
- г) тільки особа, яка дотримувалася певної релігії.

4. Оберіть невірну відповідь. До переліку наук другого рівня – квадрівіума – входять:

- а) граматики;
- б) геометрія;
- в) астрономія;
- г) музика.

5. Поставте літери другої колонки відповідно до змісту першої колонки. Яку назву мають:

а) капела для муз	а) ефедра
б) алея	б) періпатос
в) відкрита з боків, але крита зверху зала	в) мусейон

6. Оберіть вірну відповідь. Вивчення яких наук було спочатку в Мусейоні Птолемея?

- а) філософія;
- б) риторика;
- в) математика;
- г) астрономія.

7. Оберіть правильні відповіді:

Наука є складовою частиною духовної культури суспільства і виступає як:

- а) специфічна форма суспільної свідомості, основою якої є система знань;

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С., Томаневич Л.М. Університетська освіта: Навчальний посібник /. – Львів: «Магнолія-2006» - 2014 – 304 с.
3. Бойко М.М., Чучка І.М., Жуков С.А. Основи наукових досліджень: опорний конспект лекцій. Мукачево: РВВ МДУ, 2007. – 68 с.
4. Байденко В. І. Болонський процес: структурна реформа вищої освіти Європи. – М: Дослід, центр проблем якості підготовки спеціалістів, Рос. новий ун -т, 2002. – 128 с.
5. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
6. Болонський процес: Модель структури додатка до диплома/ Укладачі: Тимошенко З.І., Козаченко О.І., Греков А.М., Гапон Ю.А. – К.: Вид - во Європ. Ун - ту, 2004. – 73с.
7. Болонський процес: документи. – К.: Вид - во Європ. Ун-ту, 2004. – 169 с.
8. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». – К.: ВЦ КНТЕУ, 2006. – 36 с.
9. Збірник нормативних документів з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Укладачі: М.В. Клименко, М.А. Рехтета, О.С. Трофімішина. – Миколаїв: МДУ, 2006. – 99 с.
10. Журавський В. С, Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Видавництво політехніка», 2003. – 200с.

11. Козак Н.Л., Шоробура І.М. Університетська освіта : навчальний посібник / Козак Н.Л., Шоробура І.М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2011. – 180 с.
12. Кузьмінський А.І. Вступ до університетських студій: Навчальний посібник для студентів університетів. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2004. – 174 с.
13. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя: Київ-Тернопіль: вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
14. Степко М. Ф., Клименко Б.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. Болонський процес і навчання впродовж життя. - Харків: НТУ, 2004. – 111с.
15. Товканець Г.В. Університетська освіта : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – К., 2012. – С. 123.
16. Трибулькевич К.Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010рр.): монографія /К.Г.Трибулькевич. – Одеса, 2016. – 458 с.
17. Чуйко Г. П., Чуйко Н. Г. Болонський процес – українською мовою. – Херсон, Вид. ХНТУ, 2004. – 23с.

Додаткова

1. Корсак К. Європейський простір вищої освіти і Україна у ХХІ ст. // Вища школа. – 2005. – №1, с.47-56.
2. Кремень В. Г. Болонський процес: сближение, а не унификация //Зеркало недели. – № 48 (473). –13 – 19 декабря 2003.
3. Янковий В. В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції// Дзеркало тижня. – 2003. – № 40. – 18 - 24 жовтня.
4. Матеріали Всеукраїнської наради ректорів вищих технічних навчальних закладів Вища технічна освіта України і Болонський процес. – Харків: ХНТУ, 2004р. – 198с.

5. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению// Вестник высшей школы. – 2000. – №6.
6. Лукичев Г. А. Интеграция и эффективность – цели реформ в высшем образовании стран Европы // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. – 2000. – №26. – с. 13 -18.
7. Моніторинг стандартів освіти/ за ред. Тайджмана А., Послтвейта. – Львів: Літопис, 2003. – 328с.
8. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480с.
9. Олексюк О.Є. Робота куратора-наставника академічної групи з професійного виховання студентської молоді // Методичні рекомендації. 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2007. – 102 с.
10. Регламент роботи університету на 2010 – 2011 навчальний рік.: Затверджено рішенням Вченої ради Миколаївського державного університету від 6 вересня 2010 р. – Миколаїв: МНУ, 2010. – 112 с.

Законодавчо-нормативна база

7. Закон України «Про вищу освіту» (2984 - III), 17.01.2002р.
8. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України». № 199/2004, 17.02.2004р.
9. Наказ МОН Вища освіта в Україні: завдання, перспективи. Проблеми з життя вищої школи /<http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
10. Наказ МОН Національний звіт України про впровадження положень Болонського процесу /<http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
11. Наказ МОН Постанова про освітньо-кваліфікаційні рівні / <http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>
12. Наказ МОН Рекомендації щодо заповнення Додатка до диплома про вищу освіту / <http://www.ztu.edu.ua/ua/departments/nmu/>